

UTVECKLING OCH MILJÖ

Örebroprojektet

**Psykologiska Institutionen
Stockholms Universitet**

STUDIEAVBROTT I GYMNASIESKÓLAN

Rapport nr 3

Omfattning och orsaker

Rolf Beckne

Delstudie nr 48

Augusti 1981

Vetenskaplig ledare: David Magnusson

Projektledare: Anders Dunér

Psykologiska Institutionen

Box 6706

113 85 Stockholm

Tel: 08-22 8160

Innehållsförteckning

SAMMANFATTNING	
BAKGRUND	1
Inledning	1
Syfte	1
Teoretisk frågeställning	1
Aktuella problem som utlösande orsak	1
Orsakerna bakom studieavbrott, både djupa och komplexa	1
Orsakerna kan ses utifrån tre perspektiv	2
TOTALA FREKVENSEN STUDIEAVBROTT I GYMNASIESKOLAN	12
Frekvensen studieavbrott i årskurs 1	12
Frekvensen studieavbrott i årskurs 2	12
Frekvensen studieavbrott i årskurs 3	12
Totala antalet studieavbrott under de tre gymnasieåren	12
Resultatens representativitet	12
Studieavbrott med avseende på linjetillhörighet	13
Studieavbrott med avseende på kön	14
Studieavbrott med avseende på familjestatus	15
Studieavbrott i vidare bemärkelse	16
REDOVISNING AV RESULTAT FRÅN INTERVJUUNDERSÖKNING MED STUDIEAVBRYTARNA I GYMNASIESKOLAN	
Skolfaktorer	19
Information	19
Linjeval och studieförhållande	21
Upplevelse av lärarna	24
Skolledning och elevvård i gymnasieskolan	26
Kamratfaktorer	29
Personliga faktorer	31
Psyisk kapacitet och studiehinder	31
Studieavbrytarnas värdering av utbildning	34
Hemfaktorer	35
Planer	41
Centrala resultat av intervjun med studieavbrytarna	44
UPPLEVDA ORSAKER BAKOM STUDIEAVBROTTET	
Angivna skäl till studieavbrotten ordnade kategorivis	46

Statistisk bearbetning av angivna skäl till studieavbrott	48
Sammanfattande resultat av drop-out-orsakerna	50
Sammanfattning av de upplevda orsakerna	52
ANALYS AV ORSAKSSAMBAND	55
Resultat av beräkningar med trekombinationer	55
Resultat av beräkningar med parkombinationer	55
Resultat av parkombinationer, årskurs 1	56
Resultat av parkombinationer, årskurs 2	64
Resultat av parkombinationer, årskurs 3	66
DISKUSSION	
Referenser	
Bilagor	

SAMMANFATTNING

Örebroprojektet studerar sedan 1965 en hel årskurs elever i Örebro födda 1955. Av 1187 elever som lämnade grundskolans årskurs 9 år 1971 fortsatte 915 elever (77 %) i gymnasieskolan. Av dessa har under de tre gymnasieåren som denna studie omfattar 197 elever (21.5 %) avbrutit studierna.

I föreliggande rapport redovisas en intervjustudie över dessa studieavbrytare. 186 elever (94 %) av dessa har ingått i intervjuundersökningen.

Resultaten visar att orsakerna till studieavbrotten är komplexa och har sin grund i såväl tidigare skolgång som i den aktuella skolsituationen.

Övergången grundskola-gymnasieskola är förenad med många problem för eleverna. Som ett dominerande skäl uppger eleverna allmän "skoltrötthet" - ett uttryck som innefattar ett flertal underliggande faktorer. Bris-tande anpassning och underprestation är här framträdande.

Vidare uppger eleverna att de hamnat fel i gymnasieskolan. Studierna motsvarade inte förväntningarna. De visste för lite om gymnasieskolans linjer och studievägar. De var osäkra inför valet. De fick otillräckliga eller felaktiga informationer. Slumpen avgjorde var de hamnade.

Studieavbrytarna i årskurserna 1 och 2 förväntade sig mer praktiskt inriktad utbildning. De önskade kombinera studier med arbete. De angav också svårigheter att följa undervisningen. Gymnasieskolan saknade stöd- och hjälpinsatser.

I årskurs 2 och särskilt i årskurs 3 inträdde s k taktiska skäl för avhopp. Betygen räckte ej till. De såg sig om efter andra vägar att söka in till eftergymnasial utbildning.

Hemmens och föräldrarnas roll betyder mycket. Socialgrupp 3 dominerar klart de tidigare avhopp. Socialgrupp 1 och 2 dominerar klart de s k taktiska avhopp i senare årskurser.

Skolan har ej möjlighet att hjälpa eleverna i avbrottssituationen. Att slussa in eleverna till eller anvisa andra studiealternativ finns inte. Studieavbrott synes för många elever vara den enda lösningen.

Anpassningen grundskola-gymnasieskola lämnar mycket övrigt att önska. Även om vissa förbättringar skett sedan denna undersökning gjorts har problemen varit tydligt märkbara under hela 70-talet.

En sammanfattande diskussion med slutsatser återfinns på sidan 68.

BAKGRUND

Inledning

I två tidigare rapporter (Beckne, 1973, 1974) har behandlats studieavbrott som ett allmänt problem inom skolan idag, tidigare forskning inom området samt resultat från en studie rörande studieavbrott i årskurs 1 i gymnasieskolan.

Denna del utgör en direkt fortsättning på de tidigare rapporterna och behandlar utifrån samma årskull elever *dels* studieavbrottens omfattning i årskurserna 2 och 3 i gymnasieskolan och *dels* en redovisning av en intervjuundersökning där studieavbrytarna i samtliga tre årskurser ingår.

Syfte

Syftet med föreliggande undersökning av studieavbrott är (a) att fullständigt redovisa förekomsten av studieavbrott under hela skoltiden, (b) att belysa de allmänna förhållanden som kan utgöra bakgrund till studieavbrott (teoretisk frågeställning) och (c) att ge en uppfattning om vilka orsaker som enligt elevernas utsagor kan ligga bakom studieavbrotten.

Vi inleder med ett mera diskuterande avsnitt om bakomliggande förhållanden som belysning till de mera konkreta resultaten.

Teoretisk frågeställning

Aktuella problem som utlösande orsak

Upplevda problem vid tiden för studieavbrotten kan medverka eller vara de utlösande faktorerna till studieavbrotten. Problemen är ofta mångfacetterade och kan ligga betydligt djupare än vad den aktuella bilden ger vid handen. Därför är det också svårt att i den aktuella situationen finna konkreta och specifika åtgärder för att komma tillrätta med de ogynnsamma sk negativa studieavbrotten. Några exempel på sådana ytliga och därmed också diffusa uttryck för "orsak" bakom ett studieavbrott som de formulerats av eleverna, är skoltrötthet, skolleda, meningslöshet, hamnat fel, ingen idé plugga. Dessa begrepp är uttryck för känslor och reaktioner av negativ art i den aktuella skolsituationen men säger föga om de verkliga, djupare liggande orsakerna. Grunden till studieavbrott måste alltså sökas i ett djupare perspektiv både vad gäller uppkomsten i tid och rum. Man måste ställa frågorna: Var? När? Hur?.

Orsakerna bakom studieavbrott, både djupa och komplexa

Orsakerna bakom studieavbrott är alltså långt ifrån entydiga. Oftast, för att inte säga alltid, finns det flera orsaksfaktorer bakom ett studieavbrott. Det synes vara ett vittgrenat system av motiv, som dessutom interagerar med varandra. Det kan förefalla som om något eller ett par av motiven är dominerande eller av utlösande karaktär och av eleverna upplevs som de verkliga orsakerna. De djupare liggande och vida orsaker som också måste tas med i den totala bilden är de sällan medvetna om eller har svårt att se sambanden till. Orsaken "skoltrötthet" är ett sådant begrepp som studieavbrytarna ofta åberopar. Men vad ligger bakom ett sådant ofta använt och klichébetonat uttryck? Det är svårt både för

elever, skolpersonal och forskare att ge ett närmare svar på. Denna undersökning förmår ej heller till fullo att ge ett svar på denna fråga. Men vi vill göra ett försök att komma något längre än till ett ytligt fastställande av antalet studieavbrott. Förhoppningsvis kan den bidra till att komma ett stycke på väg i en djupare orsaksanalys.

Orsakerna kan ses utifrån tre perspektiv

Orsakerna eller rättare sagt motiven bakom studieavbrott kan härledas från dels individuellt betingade faktorer och dels från situationer och förhållanden i elevens omgivning. Dessa förhållanden bör studeras utifrån utvecklingsaspekter av psykologisk, social och pedagogisk natur och även från ett samhälleligt värderingssystem. Orsakerna är mera sällan knutna till en isolerad aktuell händelse, t ex en somatisk sjukdom, utan flertalet har utvecklats under en längre tid, i flera fall under en lång följd av år. Detta framkommer med tydlighet utifrån de resultat vi har om studieavbrytarnas baskunskaper under de olika skolstadierna (rapport nr 4).

Orsakerna bör alltså ses utifrån de perspektiv som vi benämmer miljöperspektivet, individperspektivet och tidsperspektivet. Det senare är givetvis förknippat med de båda förstnämnda men tar upp dessa perspektiv i en tidsutveckling.

Interaktionen mellan olika faktorer inom och mellan dessa perspektiv skapar ett stort antal kombinationsmöjligheter med ett komplext orsaks-mönster som följd.

Miljöfaktorerna kan i sin tur spaltas upp i dels interna faktorer som t ex skola, hem, kamrater och dels externa faktorer som t ex arbetsmarknad, modeströmmingar, regionala förhållanden. De tre perspektiven och faktorer inom och interaktionen mellan dem åskådliggöres i Fig. 1.

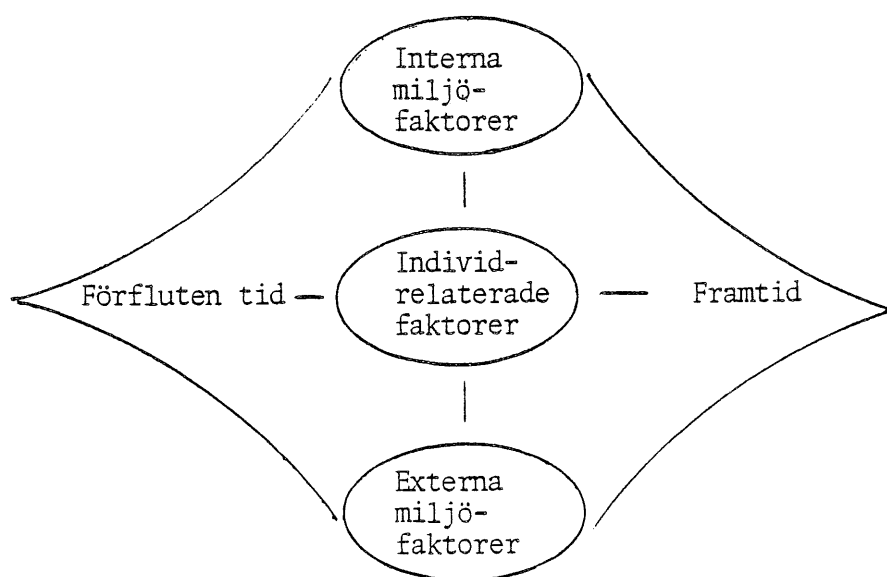

Fig. 1. Studieavbrotten som en funktion av individ-, miljö- och tidsförhållanden.

Faktorer som ligger bakom studieavbrott på olika stadier i skolan (högstadium, efter högstadiet, gymnasieskolans årskurs 1, gymnasieskolans

årskurs 2, gymnasieskolans årskurs 3) kan i stor utsträckning alltså betraktas ur något av de tre nämnda perspektiven. Dessa kan exemplifieras enligt följande uppställning.

Individrelaterade faktorer

Begåvning
Läs- och skrivsvårigheter
Sjukdomar
Handikapp

Interna miljöfaktorer (institutionella variabler)

Skolmiljö, yttre förhållanden såsom skolväg, skolstorlek
Skolmiljö, inre förhållanden såsom undervisning, relationer till kamrater och lärare och övriga psykologiska faktorer
Hemmiljö, materiella och psykologiska faktorer

Externa miljöfaktorer (sociala och samhällseliga variabler)

Kamratpåverkan, konformitetsvariabler
Arbetsmarknad
Modeströmmingar
Massmediapåverkan
Ekonomiskt oberoende (vuxenroll)
Människosyn de "dolda perspektiven"
Samhällssyn

I flertalet undersökningar kring studieavbrott har man i endast ringa mån studerat elevens globala situation där faktorer av ovan exemplifierade slag tagits med för att belysa helhetssituationen för de studieavbrytande eleverna. De undersökningar som gjorts i vårt land (se Beckne, 1973) har i regel föranletts av observerade studieavbrott mätta i kvantitativa mått. Man har alltså från skolmyndigheters sida önskat få en bild av omfattningen av studieavbrott inom en kommun, inom ett län eller över hela landet. Ett antal lokala, regionala och centrala undersökningar har under de senaste åren sett dagens ljus med uppgifter om frekvensen studieavbrott på olika nivåer inom skolan.

Man har naturligtvis också frågat sig vad orsaken kan vara till det stora antalet studieavbrott. På den frågan har svaren varit mycket knapphändiga beroende på svårigheter och begränsade resurser att penetrera elevens totalsituation.

Föreliggande studie kan ej heller göra anspråk på att kunna täcka hela problemområdet. Men vi har bedömt det nödvändigt att för det första försöka beskriva hela det komplex av faktorer som ligger bakom förekomsten av studieavbrott och för det andra försöka tränga något djupare in i några av de faktorer som kan förklara en del av orsaksbilden bakom studieavbrott.

Det är som tidigare framhållits på grund av komplexiteten svårt att renodla några orsaksfaktorer genom att enbart hänvisa till någon av de nämnda bakgrundsområdena individ-, miljö eller tidsförhållanden. Dessa vida basaspekter har i sin tur en mängd delfaktorer. Dessa bildar tillsammans ett nätverk av faktorer som är mer eller mindre relaterade till varandra och som förändras allt efter som tiden går.

För att exemplifiera innebörden av detta resonemang kan nämnas en hypotetisk men plausibel orsaksfaktor nämligen otillräckliga baskunskaper. Undermåliga baskunskaper i t ex svenska och matematik kan utgöra allvarliga hinder för att klara en utbildning i gymnasieskolan. Viss del av undervisningen där, t ex inom vissa verkstadstekniska yrkesutbildningar, bedrivs nämligen med hjälp av olika typer av programmerade methodsystem, där eleverna använder sig av mer eller mindre självinstruerande hjälpmedel. En förutsättning för att nå ett tillfredsställande resultat med ett sådant system är, att t ex läsförmågan inte är alltför dålig. Vissa elever har, enligt aktuella undersökningar (Grundin, 1975) mycket stora svårigheter att tillgodogöra sig en skriftlig instruktion p g a läs- och skrivsvårigheter. Bristande basfärdighet i svenska kan alltså utgöra en avgörande orsak till ett studieavbrott (se även Grogarn, 1979).

Bakom bristande läsförmåga kan ligga individuella svårigheter som t ex dyslexi, synsvårigheter eller annat organiskt handikapp. Men svårigheterna kan också hänföras till metodiska felgrepp eller andra brister i den grundläggande läsinläringen eller till sjukdom som orsakat frånvaro under viktiga inlärningsperioder. Bakom svårigheterna kan också ligga förhållanden i hem- eller kamratsituationen som framkallat personliga anpassningsproblem och därmed inlärningshinder. Det kan ofta vara svårt att avgöra vilken eller vilka av ett flertal möjliga faktorer som ligger till grund för svårigheterna. Den ena svårigheten kan vara en följd av någon av de andra. Det kan också vara en kedjereaktion med flera av de nämnda faktorerna involverade. Det är således mycket svårt, om ens möjligt, att finna ett enkelt kausalsamband. I en del fall kanske man kan urskilja en serie samverkande orsaker utan att kunna hitta någon ordningsföljd dem emellan. I några fall kanske det är möjligt att finna en primär orsak som åstadkommit följdverkningar inom flera områden. Det torde dock vara sällsynt att man finner en sådan entydig och klar orsak bakom ett studieavbrott.

Eftersom studieavbrott oftast inte låter sig hänföras till en bestämd orsak vid ett bestämt tillfälle så är det för att få en klarare bild, nödvändigt att kunna gå tillbaka till studieavbrytarens tidigare skolsituation eller annan miljömässig bakgrund. Observationer från olika områden kan då bidra till att få en bild av elevens totalsituation och kunna få en uppfattning om vilka faktorer som haft betydelse för studieavbrottet. Information från såväl lärare och elevvårdspersonal i skolan som från föräldrarna kan då sammanställas och ge en betydligt fylligare bild än den som man kan få vid en undersökning av eleven enbart i studieavbrottssituationen. För att återgå till exemplet med bristande baskunskaper i ämnet svenska, kan ju svårigheter av dyslektisk natur ha iakttagits redan vid början av skolgången. Dessa svårigheter har resulterat i vissa anpassningsproblem. Anpassningsproblemen i sin tur har utvecklats till skolk på högstadiet. Skolket har så småningom utmynnats i ett tidigt studieavbrott, kanske redan på högstadiet. Föräldrarna har kanske haft svårigheter att förstå elevens grundläggande problem och ställt alltför stora krav på honom/henne. Spänningarna åt olika håll har blivit så påfrestande att en flykt från problemsituationen, d v s skolan, setts som en väg ur svårigheterna. Studieavbrott blev då en väg som upplevdes naturlig för eleven att gå i en påfrestande situation.

Liknande resonemang kan föras när det gäller andra tänkbara orsaker bakom ett studieavbrott. Det förefaller alltså i många fall vara en kedja av orsaksfaktorer, vars primära grund kan vara mycket svår eller omöjlig att komma åt.

En väg som kan belysa utvecklingen eller faktorer i en sådan kedje-reaktion är att studera elever över tid genom longitudinella undersökningsmetoder. Projektet Utveckling och miljö har här unika möjligheter genom att förfoga över undersökningsdata från en lång följd av år. Genom att utnyttja sådana longitudinella data från 10-årsåldern och fram till studieavbrottstillfället kan man få en tolkbar bild av elevens situation, vilket inte är möjligt om undersökningen gjorts vid enbart avbrottstillfället (tvärsnittsundersökning).

Utöver dessa mera gripbara variabler är det på sin plats att även betrakta ett mera övergripande system av faktorer som kan konstituera studieavbrott eller överhuvud taget skolmisslyckanden respektive skolframgång.

Det är de mekanismer som ligger bakom den differentiering som mer eller mindre automatiskt sker under elevernas skolgång, alltifrån skolgångens början och upp genom åren. Man kan om man vill se denna differentiering i ett betydligt större tidsperspektiv än vad skoltiden utgör. Men vi nöjer oss här att diskutera en sådan mekanism i första hand utifrån de data som vi kan presentera i våra undersökningar, nämligen skolforskningsresultat.

Eftersom den mekanism, som vi här syftar på inte omedelbart är observerbar utan framkommer vid en mera övergripande totalanalys av en mängd olika forskningsresultat brukar man ibland inom en teoretisk referensram tala om den mer eller mindre "dolda" miljö som utgör grund för framgång eller misslyckanden för en människa överhuvud taget.

Man kan inte frigöra sig från tanken att skolan utgör en särskilt viktig del i denna dolda miljö. En sådan dold miljö kan i stora drag sägas vara utslagsgivande för hur individen utvecklas från barn till vuxen människa.

Med den dolda miljön menar vi de mer eller mindre diffusa krafter som omedvetet och i stor utsträckning styr en människas utveckling. Dessa krafter utgöres av bl a de olika värderingar som finns i vårt samhälle. Det kan gälla synen på människan som enskild individ eller som samhällsmedlem. Det kan gälla synen på det samhälle som våra skolelever skall skolas till.

Inte minst genom de studieavbrottsundersökningar som genomförts inom projektet, är det lätt att observera hur en fortlöpande elevdifferentiering sker under skolåren. Det är också lätt att se hur denna differentiering stämmer överens med de teorier om en utslagning av människor som tycks bli allt mer märkbar och som dessutom tycks ske i allt yngre åldrar och som nu klart visar sig under skolåldrarna enligt våra resultat att döma.

En form av differentiering som är tydligt märkbar under skolåldrarna finns sedan lång tid tillbaka verifierad inom det psykologiska forskningsfältet. Det s k spridningsfenomenet inom intelligensutvecklingen - påvisat av Cyril Burt redan på 30-talet - visar att begåvningskillnader mellan lågt och högt begåvade individer tenderar att förstärkas med stigande ålder enligt Fig. 2.

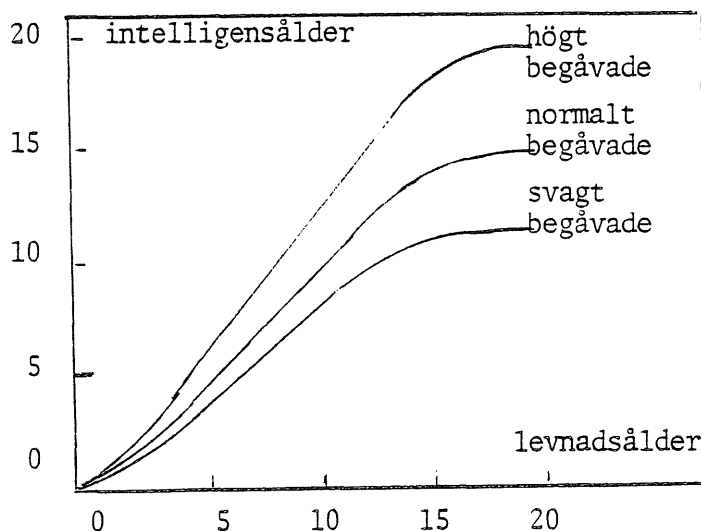

Fig. 2. Intelligensutveckling hos olika begåvningsgrupper: diagrammet visar att intelligensutvecklingen stagnerar på ett tidigare stadium hos de svagt begåvade än hos de högt begåvade. (Torpe, 1966).

Enligt resultat från senare år behöver denna spridning ej bli så markant om de lågt begåvade ges tidig och tillräcklig intellektuell stimulering. Huruvida detta sker är en central pedagogisk fråga. Det är också en fråga om syn och värdering utifrån allmänmänskliga synpunkter. Hur, och om, man skall se till att svagbegåvade och välbegåvade får undervisning på lika villkor för optimal utveckling, är en både aktuell och kontroversiell fråga över hela världen.

Sedan 30-talet har pedagogiska insatser gjorts i betydande omfattning för elever med begåvningshandikapp och skolsvårigheter av annat slag. Allmänt kända och omdiskuterade är de insatser som skedde i USA på 60-talet genom s k "compensatory education" med olika pedagogiska program, t ex head start. Men man kan hysa betänkligheter om dessa massiva insatser ändå haft tillräcklig effekt. Aktuella resultat rörande elevers baskunskaper och basfärdigheter visar nedslående resultat (Grundin, Grogarn, Österling, Husén, Emanuelsson m fl).

Piaget framhåller i samband med sin beskrivning av de intellektuella perioderna under barn- och ungdomsåren att utvecklingsförloppet är lika hos lågt och högt begåvade barn, men att de olika stegen passerar snabbare av de högt begåvade och långsammare av de lågt begåvade. (Elkind, 1974).

Man känner också till att de välbegåvade genom sin större abstraktionsförmåga utnyttjar omvärldens möjligheter till att utveckla sina personliga resurser och genom adaptation införlivar en beredskap för vidare utveckling. De mindre begåvade genomgår samma procedur, men adaptationen sker på ett lägre plan och beredskapen för vidare utveckling blir ej lika hög som hos de mera begåvade (Torpe, 1966).

Man vet också att differentieringen vad gäller intressen, attityder och annan miljöpåverkan sker snabbt från 12-årsåldern (Elkind, 1963). Förutsättningarna för att utvecklas blir starkt avhängiga hem- och skolmiljön. Det uppstår större variation mellan olika elever under puberteten än under barndomen beroende på denna miljöbakgrund. Vidare kan olika peda-

gogiska system förstärka denna spridning, om inte speciella individualiseringsåtgärder, t ex specialundervisning, sätts in på lämpligt sätt. Med sådana system avses de som å ena sidan går ut på att ge samma undervisningstid för samma moment åt alla elever oavsett omfattningen och å andra sidan de system som går ut på att ge obegränsad tid åt ett antal grundläggande undervisningsmoment för de elever som så behöver (differentieringsfrågan i svensk skolpolitik).

Spridningsfenomenet enligt Fig. 2 kan sålunda förstärkas av de miljömässiga variablerna intressen, attityder, erfarenhet, intellektuell stimulans, pedagogisk metod m m. Hemmens och skolans roll är här av väsentlig betydelse.

En lång rad undersökningar under de senaste decennierna visar att det finns ett betydande samband mellan intelligens och skolprestationer. Med intelligens avses här den traditionella s k skolintelligensen, mätt med konventionella intelligenstag. Det innebär följdriktigt att skolprestationer bör visa samma spridningsbild som intelligensspridningen.

Med utgångspunkt från nämnda spridningsfenomen vad gäller begåvning och skolprestationer kan många konsekvenser inom det pedagogiska och sociala området dras.

Skolan, såväl utomlands som här i Sverige, präglas alltjämt enligt en ganska samstämmig bedömning av en intellektuell, boklig utbildning med hög grad av verbal inläring, trots att stora ansträngningar gjorts att få med både praktiska och sociala moment i utbildningen.

I och med att vi betraktar olika prestationsvariabler av kognitiv, teknisk, motorisk och verbal art som centrala för framgång i livet, blir dessa åsatta högt värde även i skolan. De premieras i form av goda betyg, högt anseende, någonting att sträva till, någonting fint och värdefullt. I vårt samhälle belönas och eftersträvas på samma sätt hög produktivitet, hög lönsamhet, hög effektivitet. De utgör en viktig grund för framgång ekonomiskt, socialt och intellektuellt. Framgång i dessa avseenden utgör i sin tur kriterier på social framgång och därmed social status. Vårt samhälle betonar i hög grad begreppet välfärd och en ständigt ökad sådan i form av prestationsmässig och ekonomisk tillväxt.

I skolan gäller det också att prestera, åstadkomma mätbara resultat. Många elever har svårt att hänga med i prestationskarusellen. Det kan bero på intellektuella hinder, motivationshinder, sociala hinder (hemförhållanden eller relationsproblem), personlighetsmässiga hinder (otrygghet, svagt självförtroende, ångslan o s v), socioemotionella störningar (anpassningsproblem), speciella inläringssvårigheter (läs- och skrivsvårigheter, somatiska sjukdomar, kroppsliga handikapp) m m.

Skolprestationerna blir lidande för många elever av nämnda skäl. De hänger ej med i samma utsträckning som de begåvade och välmotiverade eleverna. Det är rimligt p g a sambandet mellan begåvning och skolprestation, att prestationskurvorna för de två elevgrupperna, de duktiga, d v s de skolbegåvade och de svaga, d v s de svagpresterande, visar samma spridningstendens som kurvan över intelligensutvecklingen.

Det torde också vara rimligt att anta att framgång som samhällsindivid visar en likartad utveckling. Men vi nöjer oss med att med våra data som underlag studera variabeln skolframgång utifrån en sådan teori.

Studieavbrott har i tidigare avsnitt betraktats som dels negativa och dels positiva handlingar. De negativa överväger och är förenade med ett slags misslyckande i skolan. De positiva som är mindre frekventa är sådana som lett till en tillfredsställande lösning på utbildningen, t ex studieavbrott i och för linjebyte, taktiska avbrott för att söka in på grundskolebetyg, tillfälliga avbrott, s k sabbatsår, utbildning i samband med arbete m fl.

För många är dock studieavbrottet ett misslyckande som en följd av tidigare misslyckanden eller som en följd av inträffade svårigheter i olika avseenden.

Teori:

Skillnaderna i skolframgång kan under skoltiden ses som en tilltagande spridningsvariation enligt tidigare redovisat spridningsdiagram. Skolframgång bör enligt en sådan teori också samvariera med framgång i yrkes- och samhällsliv.

Kurvdiagrammet torde alltså kunna principiellt appliceras på skolframgång och därmed också i väsentlig grad på framgång i yrkesliv och samhällsliv enligt vår nutida konventionella värdering av framgång i livet.

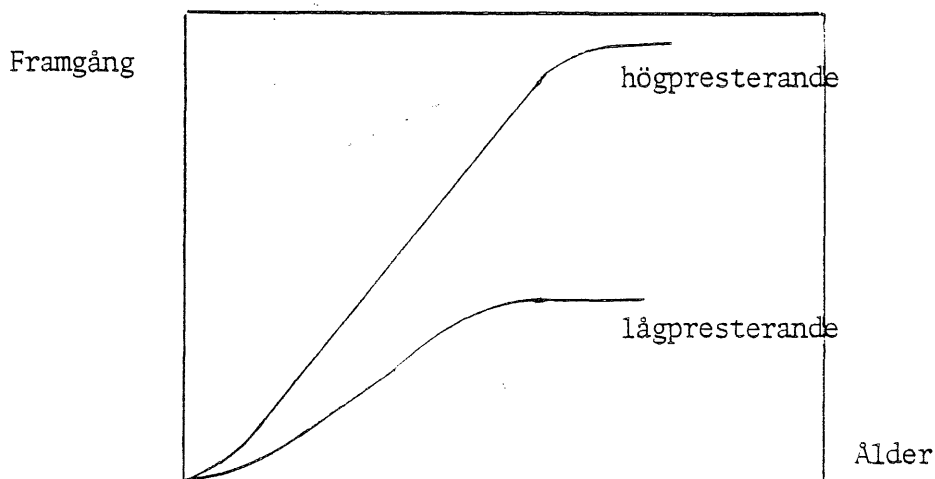

Fig. 3. Principkurvor över "karriär och framgång" hos högpresterande och lågpresterande

Belägg för ett sådant synsätt finns dokumenterade eller framförda i allmänna bedömningar genom diverse forskning. Husén ger uttryck för en sådan uppfattning i följande formuleringar (Skola i kris, Husén, 1978).

"Utbildningen har blivit ett instrument för social rörlighet, för att komma sig fram i livet, respektive att falla till botten" (Husén, sid. 102).

"Detta intresse (författaren åsyftar den inre belöningen att lära sig) kommer i kläm i ett system som domineras av poäng, inte poäng bara på kort sikt, poäng i själva utbildningen, utan också på längre sikt vad utbildningen kan ge i karriären. Detta har lett till att vi fått en grupp, som vi inte tidigare hade i samma storleksordning i skolan, nämligen en pedagogisk underklass som inte kan hävda sig, som ger upp på ett tidigt stadium." (Husén, sid. 102).

"Vi har, menar jag, blivit alltmer medvetna om att om vi bara nöjer oss med att skapa identitet i de yttre villkoren som ligger inom ramen för institutionen, i det här fallet skolan, så har vi därmed också gett bättre utgångsläge för dem som bättre kan ta vara på sina möjligheter att springa fortare, att gå längre eller prestera bättre. Det är väl den insikten som har vuxit sig starkare under det gångna årtiondet." (Husén, sid. 84).

"Vi har blivit medvetna om ett problem som är gemensamt för ganska olika sociala ekonomiska system, nämligen att det i de moderna industriländerna finns ett slags inneboende meritokratiskt element som i sin tur är nära kopplat till det ekonomiska tillväxttänkandet. Att för att få ökad tillväxt, ökad marginal för standard, krävs ökad effektivitet inom produktionen och näringslivet överhuvud taget. För att uppnå detta behöver man mera effektiva och mera kompetenta människor. Detta leder i sin tur till ett speciellt belöningsystem som inte bara då gäller arbetslivet utan har återverkningar på skolan eller på utbildningssystemet överhuvud taget." (Husén, sid. 84).

"I varje fall finns det inte något belägg för att elitgruppen här (författaren åsyftar IEA-projektet), lika litet som i t ex USA eller England, skulle ha försämrats som en följd av skolreformerna. Däremot finns det en annan grupp man har anledning att närmare granska, nämligen bottengruppen. Av olika anledningar, som det skulle föra för långt att här gå in på, håller vi på att få en pedagogisk underklass. Denna består av elever med trasslig bakgrund som redan från början misslyckas och som genom den förlängda skolplikten får känna av misslyckandet många fler år än förr i världen. Därutöver har borttagandet av kvarsittningen och automatisk uppflyttning utan krav på att tillräckliga baskunskaper inhämtats bidragit till att öka klyftorna mellan dem som lyckas och dem som misslyckas." (Husén, sid. 78).

"Trots att antalet skolor (både de obligatoriska och de frivilliga) ökat högst avsevärt så förefaller ett ökat antal ungdomar lämna skolan utan att ha förvärvat tillräckliga basfärdigheter. Sådana klagomål har vi alltmer både hos oss och i andra avancerade industriländer där skolgången förlängts under de senaste årtiondena. Detta har i t ex USA på senare tid lett till allt starkare krav på "back to basics"." (Husén, sid. 79).

"Jag vill vidare hävda, att många av problemen är gemensamma för de system, där samhället är beroende av högkompetent och välutbildad arbetskraft och där den som är mera kunnig och har högre och mera utbildad begåvning har större fördelar än i ett förteknologiskt och förindustriellt samhälle. Vi går med andra ord, menar jag, mot en meritokrati. Betygsdebatten, som vi på sistone haft här hemma, är bubblor på ytan av denna process på djupet." (Husén, sid. 18).

"De starkt ökade möjligheterna för fortsatt skolning går hand i hand med allt större konkurrens. Detta förefaller ytligt sett paradoxalt, men är betingat av en tendens inom arbetslivet att alltmer låta nivån formell utbildning bestämma individens plats i kön bland dem som söker jobb." (Husén, sid. 18).

"Men en växande minoritet ger upp på ett tidigt stadium och blir ett allt större problem." (Husén, sid. 19).

"Resultatet är att man framför allt i storstädernas skolsystem får en ökad andel, vad jag skulle vilja beteckna som pedagogisk underklass, som

rekryteras från hem med lågutbildade föräldrar och trassliga förhållanden, t ex invandrarförhållanden, hem där det psykologiska armodet ofta är mera påtagligt än det materiella." (Husén, sid. 19).

"Eleverna är intensivt medvetna om, att prestationerna i skolan bestämmer ens position, då man inträder i arbetslivet." (Husén, sid. 23).

"Sjukan vi har är helt enkelt den, att utbildning helt eller nästan helt upplevs som ett medel till karriär, ty den används som sorteringsmedel." (Husén, sid. 24).

"Frågan blir då om ett högteknologiskt samhälle med behov av högkompetent folk är villigt att avstå från att materiellt och/eller psykologiskt belöna dem som är mera kompetenta." (Husén, sid. 24).

Den svenske läsforskaren Grundin hävdar på grundval av sina resultat att klyftorna mellan de svagpresterande och de högpresterande ökar under hela grundskoletiden. För elever inom de tvååriga yrkesinriktade linjerna i gymnasieskolan sker t o m en tillbakagång (Grundin, 1975).

Hansson framhåller i en delrapport inom IEA-undersökningarna att pojkar i årskurserna 8 och 9 i grundskolan stagnerar i prestationer i läsförståelse och ordkunskap (Hansson, 1975).

Emanuelsson (1974) hävdar på grundval av resultaten från en totaluppföljning av en hel årskurs elever i Malmö från 1938, att negativa skolerfarenheter (däribland drop-outs) kan medföra att elever är mer handikappade när de lämnar den obligatoriska skolan än de var vid skolstarten. Skolans kompensering insatser i form av t ex specialklassplacering har i de flesta fall inte några positiva effekter. Han grundar sin uppfattning även på forskningsresultat av Österling (1967), Stangvik (1970) och Dahlgren (1972).

Erasmie (1975) drar liknande slutsatser från sin forskning om språklig utveckling. Barn från socialgrupperna I och II utvecklas betydligt mer än barn från socialgrupp III. Klyftan mellan elever från olika socialgrupper ökar under skolgången.

Ljung (1965) framhåller i sin avhandling att "It is also known that, as far as mental growth is concerned, there are differences in general developmental rate between different ability groups." (sid. 130). "During the whole course of growth a slower mental growth rate may be expected for individuals below average, and a more rapid mental growth rate for individuals above average." (sid. 131).

Ljung återoppar en illustration (Fig. 4) från Kuhlmann (1921) och Kuhlen (1952). Den överensstämmer i hög grad med den tidigare nämnda utvecklingsgången av mental utveckling (Ljung, 1965).

Olsson (1959) redovisar en spridning i utvecklingen som överensstämmer med de tidigare nämnda forskarna att "children become more unlike with age".

Grogam (1979) framhåller att forskare världen över är idag helt eniga om, att barn som kommer till skolstarten språkligt handikappade befinner sig i ett underläge. Av den anledningen är det viktigt att sådana elever inte, framför allt under de första åren i skolan, utsätts för påfrestningar av den art att svårigheterna ytterligare accentueras.

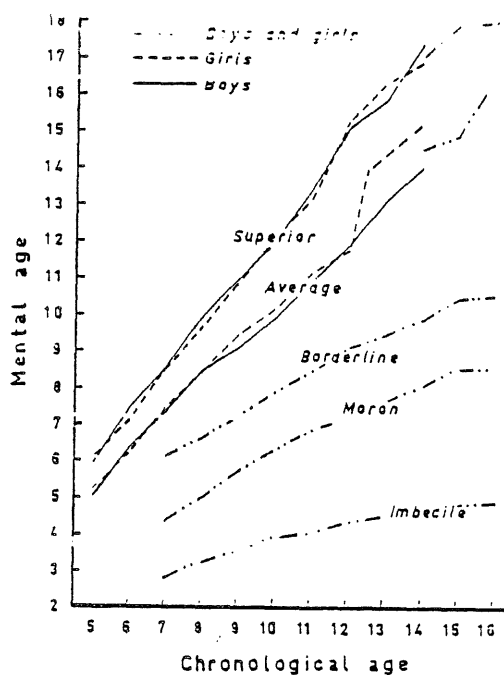

Fig. 4. Mental utveckling hos olika begåvningsgrupper (enl. Ljung, 1965).

Med denna genomgång av tidigare forskning och aktuell debatt som bakgrund till de resultat som vi funnit i våra egna studieavbrottsundersökningar övergår vi till att redovisa de egna resultaten.

TOTALA FREKVENSEN STUDIEAVBROTT I GYMNASIESKOLAN

Frekvensen studieavbrott i årskurs 1

Som tidigare redovisats (Beckne, 1973) uppgick antalet studieavbrytare i den studerade årsklassen till 135 elever. Detta motsvarar 14.75 procent av det totala antalet elever som påbörjade sina studier i årskurs 1 (915 st).

Frekvensen studieavbrott i årskurs 2

Antalet elever som avbrutit studierna under det andra studieåret i gymnasieskolan uppgår till 48 st. Detta motsvarar 6.8 procent av det antal elever som påbörjade studierna i årskurs 2 (709 st). Beräknat på antalet elever som påbörjade gymnasiestudier i årskurs 1 uppgår procentandelen till 5.2.

Detta sistnämnda procenttal kan ställas i relation till studieavbrottsprocenten i årskurs 1. Där avbröt sålunda 14.75 procent sina studier mot 5.2 procent i årskurs 2.

Frekvens studieavbrott i årskurs 3

Antalet elever som avbrutit studierna under det tredje året utgör 14 st, vilket motsvarar 5.2 procent av det antal elever (268 st) som började studierna i årskursen.

Beräknat på det antal elever som påbörjade studierna i årskurs 1 i gymnasieskolan uppgår procentandelen till 1.5.

Totala antalet studieavbrott under de tre gymnasieåren

Sammanlagda antalet studieavbrott under de tre årskurser i gymnasieskolan som undersökningen omfattar utgör 197 st. Detta utgör en procentandel om 21.5 av samtliga elever som påbörjade gymnasiestudierna i årskurs 1 (915 st). En översiktlig redovisning av årskullen elever efter grundskolan framgår av Fig.5, sid. 14.

Som jämförelse kan nämnas de resultat som erhållits från en uppföljningsstudie vilken genomförts av Skolöverstyrelsen och SCB (Svensson, 1975). Denna riksrepresentativa studie visar att inom samma årsklass elever som projektet Utveckling och miljö studerar har 17 procent av eleverna inom de tvååriga linjerna och 20 procent av eleverna inom de treåriga linjerna avbrutit studierna. Resultatet ligger något under våra resultat men kan med hänsyn till använd undersökningsmetod (register och inhämtade data från skolexpeditioner) bedömas vara i underkant. (Se diskussion därom, Beckne, 1973, sid 57, 59).

En studieavbrottsfrekvens om ca 20 procent under de tre gymnasieåren torde alltså ge en rättvisande bild av omfattningen av studieavbrott för hela landet under de år undersökningen gällt.

Resultatens representativitet

För att kontrollera representativiteten i de data som erhållits från projektets studieavbrottsundersökningar insamlades under läsåret 1972/73 motsvarande data från 14 kommuner i landet. Urvalet har skett utifrån

den krets av mellansvenska kommuner som uppvisar likartade skolförhållanden och som samverkar i viss utsträckning. Därjämte medtogs några kommuner i landet som hade jämförbar statistik tillgänglig. Beräkningsgrunderna är lika, förutom att övriga kommuner haft hela årskurs 1 som beräkningsunderlag.* Vi har endast elever ur årskullen födda 1955 som underlag. Data avser alltså endast årskurs 1 läsåret 1972/73 och insamlades som underlag för jämförelser med de data som då förelåg. Resultaten framgår av Tabell 1.

Tabell 1. Studieavbrott i årskurs 1 i gymnasieskolan i 14 kommuner under läsåret 1972/73.

<u>Kommun</u>	<u>Procentuell andel studieavbrott i årskurs 1</u>
Kalmar	21.7
Karlskoga	19.8
Karlshamn	18.1
Hallsberg	16.6
Gävle	16.3
Borås	16.2
Nybro	14.8
Linköping	14.6
Eskilstuna	14.5
Norrköping	14.1
Lindesberg	14.0
Östersund	13.4
Västerås	13.2
Karlstad	12.4
Örebro	14.8
Medelvärde	15.4
Antal elever totalt	11 590
Antalet studieavbrytare	1 781

Resultaten har erhållits genom välvilligt tillmötesgående och personliga insatser från skolledare och tjänstemän inom respektive kommuners rektorsexpeditioner och skolförvaltningar.

Det genomsnittliga procentvärdet för studieavbrott under det första studieåret i gymnasieskolan uppgår inom kommunerna till 15.4 procent. Värdet 14.75 ligger alltså mycket nära genomsnittet för det urval som ingått i jämförelsestudien. Våra data synes vara väl representativa för kommuner av genomsnittsstorlek i landet. Några andra jämförelsedata för hela landet fanns ej tillgängliga vid denna tidpunkt. Skolöverstyrelsen i samarbete med SCB påbörjade först senare sina beräkningar om studieavbrott i landet (Svensson, 1975).

Studieavbrott med avseende på linjetillhörighet

I årskurs 1 var studieavbrotten störst på de tvååriga linjerna med ett genomsnitt på 18.6 procent (Beckne, 1973, Tabell 8, sid. 43). Inom de treåriga linjerna uppgick studieavbrotten till 9 procent.

I årskurs 2 är förhållandet det motsatta. 4 procent av eleverna på de praktiskt inriktade linjerna avbryter sina studier medan avbrottsandelen på de tre- eller fyraåriga linjerna uppgår till 10 procent.

* Med hela årskursen avses såväl elever som övergår direkt från grundskolan som äldre elever som påbörjat gymnasiestudier.

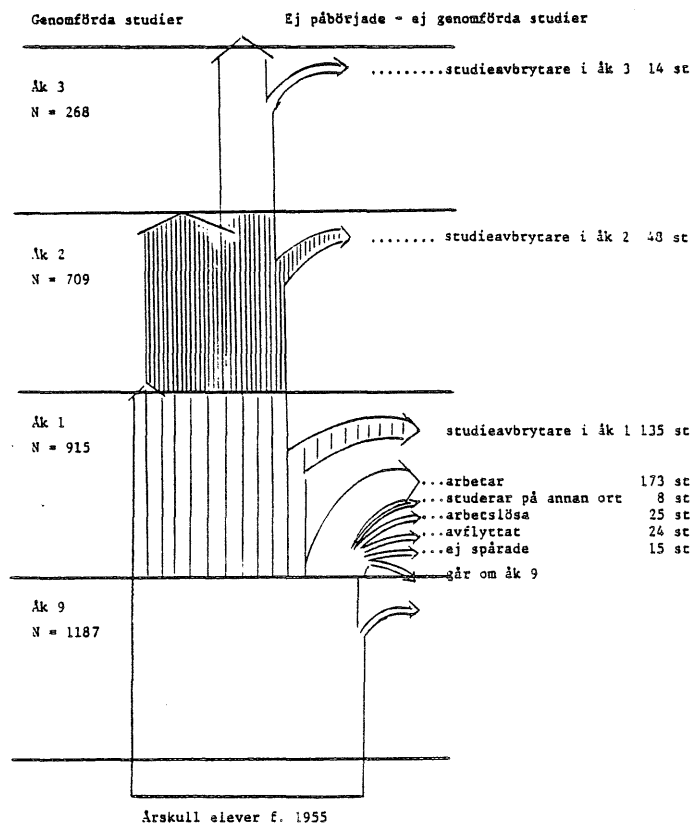

Fig. 5. Uppföljning av en årskull elever i Örebro födda 1955.

I årskurs 3 finns enbart teoretiskt inriktade linjer. Samtliga avbrott där, 5.2 procent, är alltså inom sådana utbildningslinjer.

Man kan konstatera att elever som av någon anledning avbryter studierna inom de praktiska utbildningsvägarna gör detta på ett tidigt stadium. Eftersom dessa elever redan valt yrkesområde eller ett bestämt yrke omedelbart efter grundskolan, torde den högre studieavbrottsfrekvensen ej vara förvånande. Många elever kan knappast förväntas välja rätt från början vad gäller ett yrke. Det finns alltså rimliga skäl att ändra uppfattning, när de väl kommit i nära kontakt med ett bestämt yrkesområde. För elever som valt en teoretisk studieväg i gymnasieskolan gör sig ej samma upplevelse gällande av ett bestämt yrke. Det finns därför inte samma anledning att ändra sig, då många möjligheter kvarstår för ett kommande yrkesval. Linjeval för dessa innebär ej ett yrkesval på ett tidigt stadium, som fallet är för elever som väljer praktiskt inriktade studievägar.

Studieavbrott med avseende på kön

Tabell 2. Studieavbrytare i årskurs 1 fördelade på kön.

Kön	Antal	Procent
Pojkar	69	51
Flickor	66	49
Summa	135	100

Tabell 3. Studieavbrytare i årskurs 2 fördelade på kön.

Kön	Antal	Procent
Pojkar	32	67
Flickor	<u>16</u>	<u>35</u>
Summa	48	100

Tabell 4. Studieavbrytare i årskurs 3 fördelade på kön

Kön	Antal	Procent
Pojkar	3	21
Flickor	<u>11</u>	<u>79</u>
Summa	14	100

Studieavbrott med avseende på familjestatus (socialgrupp)

I det följande presenteras data avseende sociala bakgrundsfaktorer närmast familjens utbildningsbakgrund, enligt den indelning som använts tidigare (Magnusson, Dunér & Beckne, 1967). Enligt denna har indelningen skett utifrån utbildningsbakgrund hos föräldrarna. Den förälder som har den högsta utbildningsbakgrunden har fått bestämma familjens utbildningsbakgrund. Utbildningsnivåerna är sju till antalet med lägsta siffran för den högsta utbildningsnivån.

Utbildningsbakgrunden redovisas ej endast för studieavbrytarna i gymnasieskolan utan även för studieavbrytarna på högstadiet och skolslutarna efter årskurs 9. De båda sistnämnda grupperna finns i fortsättningen redovisade för att kunna göra jämförelser och få en total översikt över studieavbrytare genom samtliga skolår. Därvid inräknas även skolslutarna från årskurs 9 som en grupp som vi här räknar in bland studieavbrytarna, även om det ur vissa aspekter är oegentligt.

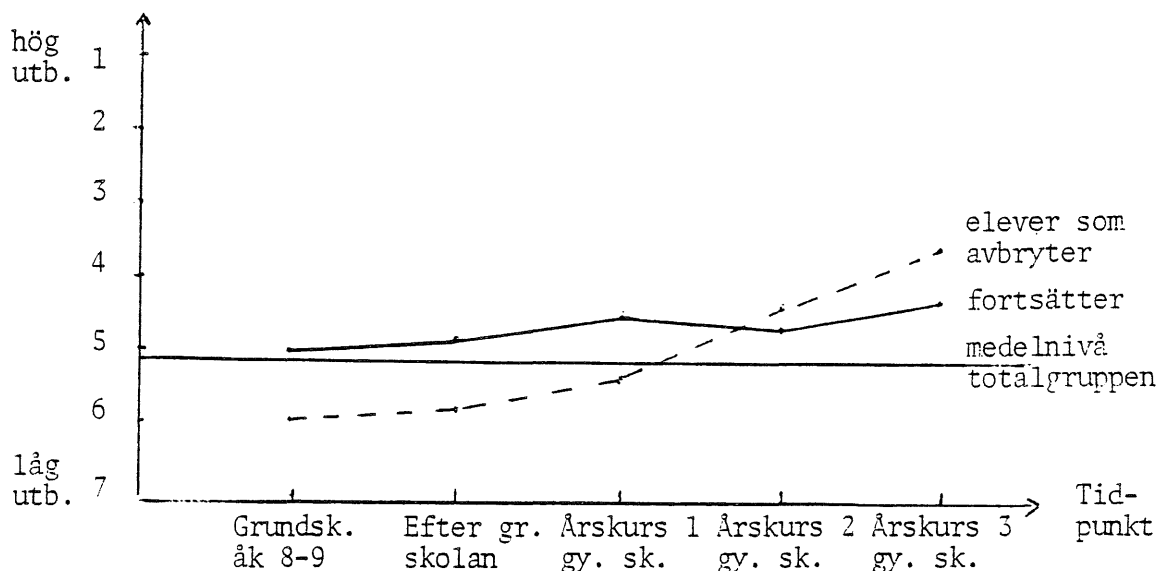

Fig. 6. Familjens utbildningsnivå för samtliga studieavbrytarkategorier enligt en 7-gradig skala på utbildningsnivå (Utförlig tabell, se Bilaga 1).

Utifrån den nämnda 7-gradiga skalan över föräldrarnas utbildningsnivå kan man även beräkna värdena i en 3-gradig skala, som ungefär motsvarar de konventionella socialgrupperna. Till skillnad från den vanligtvis använda metoden att redovisa socialgruppsnivåer finns i vårt fall även moderns sociala nivå med genom att såväl mor som far finns med i bestämningen av familjens utbildningsbakgrund. I jämförelse med den konventionella metoden kommer våra värden att visa något högre siffror. I Fig. 7 presenteras socialgruppsnivåerna för de olika studieavbrottsgrupperna. Någon jämförelse med dem som fortsätter görs ej här, då trenden skulle bli likartad den i Fig. 6. (Mera detaljerade data återfinns i Bilagorna 2 - 3).

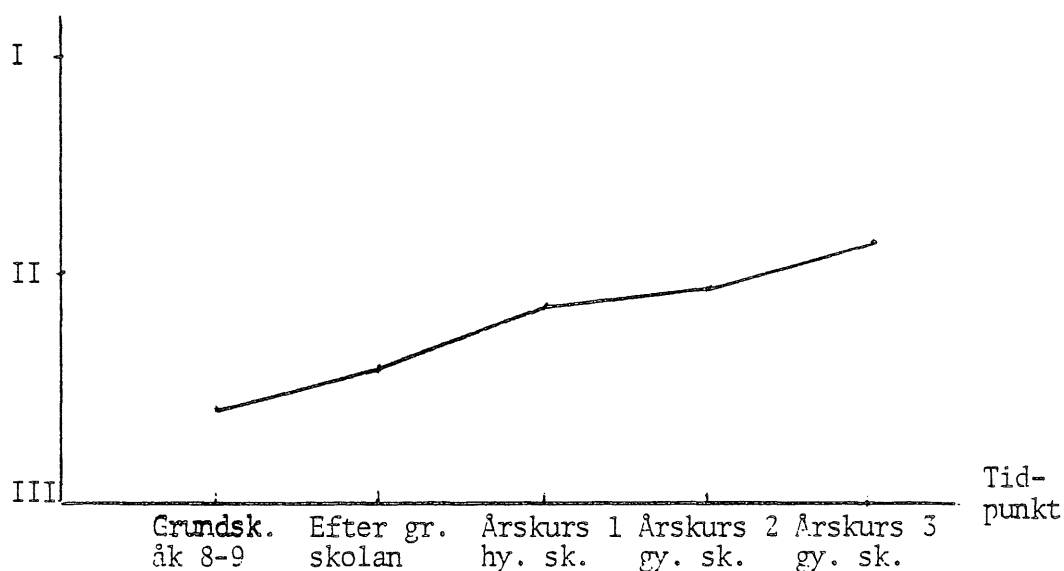

Fig. 7. Socialgruppsnivå för studieavbrytarkategorier.

Såväl familjens utbildningsbakgrund som socialgruppsindelningen, vilka ju ger uttryck för samma förhållande i vårt fall, ger belägg för en social skillnad i bakgrundsförhållandena hos de olika avbrytargrupperna. Studieavbrytarna i grundskolan, skolslutarna och avbrytarna i årskurs 1 ligger lägre än de som fortsätter att studera. I årskurserna 2 och 3 visar studieavbrytarna en högre nivå vad gäller hemmens utbildningsnivå (sociala bakgrund). Detta stämmer också med de orsaker som ligger bakom de olika studieavbrytargrupperna. I årskurserna 2 och 3 finns övervägande taktiska skäl för avbrott, vilket är vanligare i högre socialgrupper (se kommentarer till taktiska avhopp i samband med behandlingen av orsakerna).

Studieavbrott i vidare bemärkelse

I det föregående har i huvudsak redovisats studieavbrott från gymnasieskolan. Därmed är en begränsning gjord till de frivilliga skolformererna över grundskolestadiet.

Även om huvudparten av studierna i denna undersökning behandlar studieavbrott på senare frivilliga skolstadier, så är det angeläget att beakta studieavbrott på alla stadier, inte minst i grundskolan. Studieavbrott på grundskolans högstadium har inom projektet närmare undersökts av Persson (1972). I föreliggande undersökning kommer vissa kompletteringar att göras.

För att få en totalbild av studieavbrott studerat på en hel årskurs elever genom skolåren har vi alltså valt att följa samtliga elevers skolgång och då inte bara uppmärksammat de egentliga studieavbrytarna (enligt definition i Beckne, 1974, s. 12, del I) under grundskolan och gymnasieskolan utan även sådana elever som avslutar sina studier i och med grundskolans slut. Dessa är naturligtvis ej studieavbrytare enligt vår snävare definition, men som tidigare nämnts, kan de utifrån en vidare definition på studieavbrott betraktas som ett slags studieavbrytare eftersom de inte påbörjar en direkt yrkesutbildning av teoretisk eller praktisk art. Som tidigare redovisats går många av dem direkt till en sysselsättning utan att ha någon utbildning för arbetet i fråga (typ barnflicka, affärsbiträde). Enligt vårt synsätt kräver även sådana arbeten en väl så kvalificerad utbildning, som är planlagd och genomförd i samarbete med skolan för att garantera en fullgod kompetens. Många elever har ej kommit in på sådana utbildningsvägar som de önskat och därför avböjt annan utbildning. Andra har kommit in, men tackat nej eller ej infunnit sig vid skolstarten. Vi vill alltså i denna undersökning betrakta alla dessa elever som ett slags studieavbrytare, eftersom de ej har påbörjat en för dem välbehövlig utbildning och ofta hamnat i jämförbar situation med de egentliga studieavbrytarna. Orsakerna därtill är många.

Dessa elever, vilka ibland i denna undersökning även benämns skolslutare (efter årskurs 9) utgör 23 procent av årskursens elever. För att få en total bild av undersökningspopulationen och göra jämförelser med övriga elever behandlas de som en grupp, jämförbar med de egentliga studieavbrytarna.

Om man medräknar denna sistnämnda grupp erhålles fem grupper av studieavbrytare vilka är intressanta att jämföra i olika avseenden. Med hänsyn till de stadier under vilka studieavbrotten skett kan alltså följande fem grupper urskiljas:

1. Studieavbrytare på grundskolans högstadium
2. Grundskoleslutare
3. Studieavbrytare under årskurs 1 i gymnasieskolan
4. Studieavbrytare under årskurs 2 i gymnasieskolan
5. Studieavbrytare under årskurs 3 i gymnasieskolan.

Inom projektet kan med den longitudinella uppläggning som projektet har, samtliga dessa studieavbrottsgrupper studeras. I föreliggande arbete behandlas samtliga dessa grupper även om studieavbrytare på gymnasieskolan upptar huvudparten av redovisningarna.

REDOVISNING AV RESULTAT FRÅN INTERVJUUNDERSÖKNING MED STUDIEAVBRYTARE PÅ GYMNASIESKOLAN

Med utgångspunkt från de faktorer (enligt modell, Fig. 1) som kan tänkas ha samband med studieavbrott konstruerades ett relativt hårt strukturerat intervjuformulär med bundna svarsalternativ för att dels underlätta den statistiska bearbetningen och dels öka reliabiliteten i undersökningen. Endast den sista frågan i formuläret tillät mera fria formuleringar. Frågorna grupperades i följande sex frågeområden:

1. Skolfaktorer
2. Kamratfaktorer
3. Personliga faktorer
4. Hemfaktorer
5. Planer.

Intervjuerna inleddes med en allmän introduktion om syftet och behandlingen av data samt sätt för redovisningen av resultaten. Härvid upplystes om att endast gruppdata skulle redovisas. Några individuella data som kunde avslöja elevernas identitet var det ej fråga om i en kommande resultatredovisning.

Formuläret som visades de intervjuade omfattade totalt 48 frågor vilka avsåg att kunna belysa väsentliga aspekter kring de tre tidigare nämnda perspektiven: miljö-, individ- och tidsperspektiven.

Som intervjuare fungerade 3 psykologer och en sociolog med omfattande erfarenhet av kontaktarbete med ungdomar i de åldrar som undersökningen gällde.

De intervjuade kallades per telefon av respektive intervjuare. Ungdomarna erhöll en mindre ersättning för omkostnader i samband med intervjun. De visade ett stort intresse för att ställa upp till intervjuerna och de kunde genomföras utan några svårigheter. Deltagandet var högt, 97 procent. Endast ungdomar som vistades utomlands eller var helt oanträffbara utgör bortfallet i undersökningen.

Tabell 5. Deltagarfrekvens i intervjuer med studieavbrytare i gymnasieskolans samtliga årskurser.

Årskurs	Antal studieavbrytare			Antal intervjuer			Procentuellt deltagande		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Pojkar	69	32	3	69	27	3	100	84	100
Flickor	66	16	11	62	14	11	94	87	100
Summa	135	48	14	131	41	14	97	85	100
Totalt	197			186			94		

Den fortsatta redovisningen av enskilda frågor eller frågekomplex sker separat för årskurs 1 och för årskurserna 2-3. Orsaken till att resultaten redovisas sammanslagna för årskurserna 2-3 är att antalet studieavbrytare i årskurs 3 är relativt lågt och att resultaten i stort sett är överensstämmande för de två årskurserna.

I den följande tabellredovisningen hänvisas även till motsvarande fråga i intervjuformuläret (Bilaga 3). Frågans exakta formulering är ej given utan varje intervjuare har formulerat sina frågor med utgångspunkt från frågeställningen i formuläret.

Skolfaktorer

Information

En av de faktorer som betyder mycket för hur eleverna anpassar sig och lyckas i gymnasieskolan är hur de får eller skaffar sig information om gymnasieskolan. Den främsta informationskällan är i dag studie- och yrkesorienteringen, SYO:n, förmedlad av yrkesvalslärare, SYO-konsulenter, övriga lärare, skolledning m fl. Informellt fungerar även kamraterna som en viktig informationslänk. Genom den av Beckne (1974, sid. 63) redovisade enkätundersökningen omfattande samtliga elever i årskurs 1 inklusive studieavbrytarna framgår att informationen upplevs som ganska otillfredsställande. Studieavbrytarna upplever den som betydligt mera otillfredsställande än de elever som fortsätter sina studier. Framkommer samma tendens vid intervjuundersökningen? Svaren framgår av följande tabeller.

Tabell 6. (Intervjufråga 1) Informationen om gymnasieskolan under högstadiet.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _N =64	F _N =59	Tot	P _N =26	F _N =21	Tot
Dålig	12.5	23.7	17.9	23.1	28.6	25.5
Mindre bra	25.0	18.6	22.0	11.5	14.3	12.8
Någorlunda	28.1	22.0	25.2	23.1	19.0	21.3
Ganska bra	28.1	30.5	29.3	7.7	9.5	8.5
Bra	6.3	5.1	5.7	34.6	28.6	31.9

Ca 40 procent av studieavbrytarna i de tre årskurserna anser att informationen om gymnasieskolan under högstadiet varit mindre bra eller dålig. Jämfört med de elever som går kvar i skolan har studieavbrytarna en avgjort mer negativ uppfattning (jfr Beckne, 1974, sid. 77, del II). Flickorna uppvisar en mer markerad negativ uppfattning än pojkarna.

Tabell 7. (Intervjufråga 2) Information om gymnasieskolan: arbetssätt, studiekraV m m.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _N =63	F _N =59	Tot	P _N =26	F _N =21	Tot
Dålig	39.7	39.0	39.5	61.5	66.7	63.8
Mindre bra	28.6	37.3	32.8	3.8	9.5	6.4
Någorlunda	15.9	10.2	15.1	23.1	14.3	19.1
Ganska bra	12.7	11.9	12.3	0.0	4.8	2.1
Bra	3.2	1.7	2.5	11.5	4.8	8.5

Informationen under högstadiet om arbetssätt och studiekraV d v s studieförhållanden som hemuppgifter, långläxor, betingläsning, studieteknik, fordringar o s v upplevs av 70 procent av studieavbrytarna som

bristfälliga (dålig, mindre bra). Särskilt kritiska är studieavbrytarna i årskurserna 2 och 3. Flickorna är även här mer kritiska. I en liknande fråga till samtliga elever i årskurs 1 är motsvarande procentvärde mindre än hälften.

Tabell 8. (Intervjufråga 3) Information om vart de olika linjerna leder, vilken kompetens de ger, o s v.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=63}	F _{N=59}	Tot	P _{N=26}	F _{N=21}	Tot
Dålig	27.0	42.4	34.4	42.3	66.7	53.2
Mindre bra	39.7	32.2	36.1	11.5	4.8	8.5
Någorlunda	22.2	11.9	17.2	7.7	14.3	10.6
Ganska bra	7.9	10.2	9.0	7.7	0.0	4.3
Bra	3.2	3.4	3.3	30.8	14.3	23.4

Drygt 70 procent av studieavbrytarna i årskurs 1 anser att informationen om vart linjerna ledde och vilken kompetens de gav som dålig eller mindre bra. Motsvarande värde i årskurserna 2 och 3 är drygt 60 procent. Flickorna uppvisar en mera kritisk uppfattning än pojkarna i samtliga årskurser.

I den enkät som genomfördes med hela årskurs 1 uppgav ca 70 procent av studieavbrytarna att de "antagligen" eller "helt" kommit på fel linje. Motsvarande värde för kvarvarande elever var 18 procent. I frågan ovan torde en liknande diskrepans föreligga mellan studieavbrytarna och övriga elever, eftersom frågorna torde överensstämma i väsentlig grad.

De tre redovisade intervjufrågorna om informationen om gymnasieskolan under högstadiet kan sammanfattas i genomsnittsvärden över de fem svarsalternativen enligt Tabell 9 .

Tabell 9. Sammanfattande svar på frågorna 1, 2 och 3 kring informationen om gymnasieskolan given under högstadiet (procentuell fördelning)

	Studieavbrytare åk 1	Studieavbrytare åk 2-3
Dålig	31	47.5
Mindre bra	30	9.5
Någorlunda	18	17.0
Ganska bra	17	5.0
Bra	4	21.3

Sammanfattningsvis kan alltså sägas att 61 procent av studieavbrytarna i årskurs 1 anser att informationen om gymnasieskolan under högstadiet icke varit bra mot 21 procent som anser att den varit bra. Bland studieavbrytarna i årskurs 2-3 är det 57 procent som är kritiska mot informationen mot 26 procent som anser att den varit bra.

Även om ingen direkt jämförelse kan göras med de elever som fortsätter i gymnasieskolan visar ändå den tidigare nämnda enkätundersökningen att studieavbrytarna signifikant avviker i sin uppfattning från övriga. De här redovisade intervjufrågorna ger en ytterligare accentuering åt en sådan uppfattning.

Tabell 10. (Intervjufråga 4) Stämmer informationen med den upplevda verkligheten?

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=54}	F _{N=52}	Tot	P _{N=26}	F _{N=20}	Tot
Dålig	22.2	19.2	20.8	26.9	40.0	32.6
Mindre bra	29.6	36.5	33.0	19.2	30.0	23.9
Någorlunda	33.3	23.1	28.3	34.6	20.0	28.3
Ganska bra	14.8	19.2	17.0	11.5	0.0	6.5
Bra	0.0	1.9	0.9	7.7	10.0	8.7

Hur stämmer informationen överhuvud taget med den verklighet eleverna mött i gymnasieskolan? Här gäller det den information som de upplevt kommit dem till del och dess överensstämmelse med de förhållanden de upplevt i gymnasieskolan.

Ett stort antal upplever att informationen rimmar dåligt med vad de mött. 54 procent i årskurs 1 och 57 procent i årskurserna 2-3 anser att överensstämmelsen är dålig eller mindre bra. Liksom i tidigare frågor är flickorna mest kritiska, särskilt i årskurserna 2-3.

I en enkätfråga av samma formulering, given till samtliga elever i årskurs 1, men med något annorlunda utformade svarsalternativ är skillnaden mellan kvarvarande elever och studieavbrytare signifikant. Det här redovisade resultatet på intervjufrågan enligt ovan ger ett liknande utfall.

På denna fråga har 15 elever ej svarat. Dessa elever avbröt på ett tidigt stadium och har ej kunnat redovisa någon uppfattning

Linjeval och studieförhållanden

Det hävdas stundom att de studieavbrytande eleverna inte fått sina intagningsönskemål tillgodosedda eller att studierna varit för svåra eller för krävande på annat sätt för en del elever. Resultaten på några intervjufrågor om sådana förhållanden kan i någon mån belysa dessa spörsmål.

Över hälften av studieavbrytarna i årskurs 1 har kommit in på sina förstahandsval. 80 procent har tagits in på något av sina två första valalternativ. I årskurserna 2-3 har ett övervägande flertal kommit in på sitt förstahandsval, för flickornas del nästan samtliga (95 procent)

Här ser resultaten inte nämnvärt annorlunda ut än för de kvarvarande eleverna. Totalt sett föreligger ingen skillnad. Men studerar man enskilda linjer i gymnasieskolan föreligger för vissa ett klart samband mellan studieavbrott och intagningsalternativ. Frågan har utförligare behandlats i SOU 1974:53.

Tabell 11. (Intervjufråga 5) Vilket valalternativ kom Du in på?

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=58}	F _{N=56}	Tot	P _{N=24}	F _{N=21}	Tot
1:a	53.4	66.1	59.6	70.8	95.2	82.2
2:a	27.6	14.3	21.1	25.0	4.8	15.6
3:e	8.6	12.5	10.5	0.0	0.0	0.0
4:e	6.9	0.0	3.5	0.0	0.0	0.0
5:e	3.4	7.1	5.3	4.2	0.0	2.2

För flertalet studieavbrytare synes dock valalternativet vid valtillfället ej spela någon större roll. En annan fråga är dock hur pass nöjda de blivit med valet efter påbörjade studier på den linje de valt. Följande frågor avser att ge svar på vissa faktorer i en sådan frågeställning.

Tabell 12. (Intervjufråga 6) Var gymnasiestudierna svårare än Du tänkt Dig? (Procent)

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=53}	F _{N=51}	Tot	P _{N=25}	F _{N=21}	Tot
Mycket svårare	9.4	13.7	11.5	32.0	28.6	30.4
Något svårare	26.4	37.3	31.7	16.0	28.6	21.7
Normalt	49.1	41.2	45.2	52.0	42.9	47.8
Något lättare	13.2	5.9	9.6	0.0	0.0	0.0
Mycket lättare	1.9	2.0	1.9	0.0	0.0	0.0

Tabell 13. (Intervjufråga 7) Var gymnasiestudierna jobbigare än Du tänkt Dig? (Procent)

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=53}	F _{N=51}	Tot	P _{N=26}	F _{N=21}	Tot
Mycket jobbigare	26.4	23.5	25.0	42.3	38.1	40.4
Något jobbigare	26.4	37.3	31.7	19.2	23.8	21.2
Normalt	34.0	29.4	31.7	34.6	23.8	29.8
Något lättare	9.4	9.8	9.6	3.8	9.5	6.4
Mycket lättare	3.8	0.0	1.9	0.0	4.8	2.1

Tabell 14. (Intervjufråga 8) Avvägningen teori - praktik? (Procent)

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=49}	F _{N=40}	Tot	P _{N=26}	F _{N=21}	Tot
Dålig	24.5	10.0	18.0	30.8	57.1	42.6
Mindre bra	20.4	40.0	29.2	15.4	14.3	14.9
Lagom	38.8	27.5	33.7	34.6	19.0	27.7
Ganska bra	10.2	10.0	10.1	3.8	9.5	6.4
Bra	6.1	12.5	9.0	15.4	0.0	8.5

En del av studieavbrytarna anser att studierna varit både svårare och jobbigare än de tänkt sig. 35.8 procent av pojkarna, 51 procent av flickorna bland studieavbrytarna i årskurs 1 och 48 procent respektive 57.2 procent av studieavbrytarna i årskurserna 2-3 anser att studierna varit svårare. Flickorna uppger sig ha något större svårigheter än pojkarna.

Beträffande jobbighet med studierna, anser 52 procent av pojkarna och 60.8 procent av flickorna bland studieavbrytarna i årskurs 1 att studierna på gymnasieskolan var jobbigare än de räknat med. För studieavbrytarna i årskurserna 2-3 är motsvarande siffror 61.5 respektive 61.9 procent. Någon nämnvärd skillnad mellan pojkar och flickor tycks inte föreligga.

Resultaten på dessa två frågor som har ett stort samband med varandra kan jämföras med motsvarande enkätfråga för hela årskurs 1 (Tabell 13 sid. 22, del II) där 27 procent av de kvarvarande eleverna anser att studierna varit jobbigare än de tänkt sig. Att sådana aspekter som svårighet och/eller jobbighet med studierna kan ha orsakat eller medverkat till studieavbrott framkommer också i de sammanfattande svar på frågan om orsak till studieavbrott som eleverna avgav i slutet av intervjun och som redovisas i slutet av denna rapport. En del elever har tydligen ej klarat kraven eller orkat med belastningen i övrigt. Man kan också fråga sig hur medvetna de från början varit om påfrestningarna i gymnasieskolan. Här kan man också fråga sig hur informationen om sådana aspekter varit under det sista grundskoleåret.

Beträffande en intervjufråga som berör avvägningen mellan teori och praktik, är det svårt att närmare tolka resultatet på grund av frågans komplexitet och mindre adekvans för en del elever (speciellt elever på teoretiska studievägar). Dock kan konstateras från intervjuarnas muntliga kommentarer, att elever på många praktiska utbildningsvägar angivit en för stor proportion teoretiska inslag i utbildningen. Ett relativt stort antal av studieavbrytarna på dessa praktiska linjer uppgav att de väntat sig en mera praktiskt inriktad utbildning. Svar i likhet med följande uttalanden var ej ovanliga för dessa elever: "samma gamla skola", "för mycket pluggskola". "för mycket teori", "det var ju bara teori", "jag trodde jag skulle få lära mig ett yrke", "jag har fått nog av teori".

Huvuddelen av de studieavbrytande elever som uppger att avvägningen mellan teori-praktik varit dålig eller mindre bra (ca 50 procent) kommer från de praktiska utbildningslinjerna.

Upplevelsen av lärarna

Av väsentligt intresse är att få en uppfattning om hur lärarfaktorn kan ha med studieavbrott att göra. Lärarnas sätt att undervisa och att ombesörja elevvårdande funktioner torde vara av stor betydelse för elevernas studieresultat, anpassning och beteende. I intervjun med studieavbrytarna ställdes frågor, som framgår av Tabellerna 15 - 18.

Tabell 15. (Intervjufråga 9) Lärarnas förmåga att göra undervisningen förståelig och begriplig? (Procent)

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=53}	F _{N=49}	Tot	P _{N=26}	F _{N=21}	Tot
Dålig	5.7	10.2	7.8	15.4	28.6	21.3
Mindre bra	20.8	16.3	18.6	11.5	0.0	6.4
Någorlunda	43.4	30.6	37.3	42.3	47.6	44.7
Ganska bra	22.6	26.5	24.5	11.5	14.3	12.8
Bra	7.5	16.3	11.8	19.2	9.5	14.9

Tabell 16. (Intervjufråga 10) Lärarens metodik: organisation, uppläggning, hjälpmedel, systematik. (Procent)

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=53}	F _{N=51}	Tot	P _{N=26}	F _{N=21}	Tot
Dålig	7.5	5.9	6.7	15.4	19.0	17.0
Mindre bra	9.4	11.8	10.6	11.5	23.8	17.0
Någorlunda	45.3	43.1	44.2	30.8	28.6	29.8
Ganska bra	24.5	25.5	25.0	3.8	14.3	8.5
Bra	13.2	13.7	13.5	38.5	14.3	27.7

Tabell 17. (Intervjufråga 11) Lärarhjälp vid svårigheter. (Procent)

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=52}	F _{N=51}	Tot	P _{N=26}	F _{N=21}	Tot
Dålig	11.5	19.6	15.5	30.8	23.8	27.7
Mindre bra	23.1	31.4	27.2	3.8	14.3	8.5
Någorlunda	26.9	23.5	25.2	15.4	19.0	17.0
Ganska bra	23.1	13.7	18.4	11.5	4.8	8.5
Bra	15.4	11.8	13.6	38.5	38.1	38.5

Sammanfattande resultat av drop-out-orsakerna

I de följande Tabellerna 61 - 62, samt diagram Fig. 8 göres ett försök till sammanfattning av studieavbrottsorsakerna. I Tabell 61 görs en sammanfattning av orsakerna för samtliga årskurser enligt de kategorier som redovisats i det föregående. Tabellen är uppställd i fallande frekvensordning, d v s rangordning av orsakerna för varje årskurs. Jämförelser årskurs för årskurs torde därigenom underlättas.

I Tabell 62 görs på grundval av näraliggande orsak en komprimerad sammanfattning i tio orsaksområden för att underlätta en mera övergripande syn på drop-out-problematiken och för att diskussionsmässigt kunna anknyta till olika kompetensområden inom skolan, t ex studie- och yrkesval, pedagogiska, sociala, psykiska, medicinska m fl.

I diagram Fig. 8 åskådliggörs dessa tio orsaksområden för att ge läsaren en schematisk överblick över studieavbrottsorsakerna i ett jämförande perspektiv.

Tabell 61. Sammanfattande tabell angivande rangordning av drop-out-orsak hos de tre årskurserna (könen sammanräknade).

Rang	Årskurs 1	%	Årskurs 2	%	Årskurs	%
1	Skoltrötthet	19	Skoltrötthet	23	Taktik	35
2	Föredrar arbete	11	Taktik	11	Dåliga betyg	17
3	Ekonomi, tjäna pengar	7	Dåliga betyg	10	Skoltrötthet	14
4	Fel linje, slumpval	7	Föredrar arbete	8	Annan utbildning	8
5	Fel linje, felval	7	Annan utbildning	7	Somatisk orsak	6
6	Kurssvårigheter	6	Stress, konkurrens	6	Flyttat	6
7	Lärare/undervisning	6	Ingen idé plugga	7	Fel linje, felval	3
8	Annan utbildning	6	Fel linje, felval	5	Lärare/undervisning	3
9	Skolmiljön	4	Fel linje, slumpval	4	Psykiska, sociala	3
10	Somatisk orsak	4	Lärare/undervisning	4	Ingen idé plugga	3
11	Familj	4	Psykiska, sociala	3	Ekonomi, försörjning	3
12	Stress, konkurrens	3	Kurssvårigheter	3		
13	Psykiska, sociala	3	Flyttat	2		
14	Dåliga betyg	3	Kamrater	2		
15	Kamrater	3	Familj	2		
16	Ingen idé plugga	2	Ekonomi, tjäna pengar	2		
17	Skolväg	2	Somatisk orsak	1		
18	Flyttat	2				
19	Taktik	2				
20	Ekonomi, försörjning	1				

Beräkningarna avser procentuell frekvens på varje kategori utifrån samtliga avgivna svar (1:a, 2:a, 3:e skäl) inom respektive avbrottsgrupper (årskurserna 1, 2, 3). Procentvärdena avrundade till närmaste hela tal.

Tabell 59. Drop-out-orsaker. Procentuell fördelning över årskurs 2.

Orsak	Flickor				Pojkar				Samtliga				rang oviktad	rang viktad
	1	2	3	1-3	1	2	3	1-3	1	2	3	1-3		
1. Skoltrötthet	21	31	20	24	26	24	8	21	24	27	13	23	1	1
2. Föredrar arbete		15	10	8	7	10	8	8	5	12	9	8	4	4
3. Ekonomi (tjäna pengar)	-	-	-	-	-	5	8	3	-	3	4	2	16	15
4. Fel linje (slumpval)	7	-	-	3	-	10	8	5	2	6	4	4	9	9
5. Fel linje (felval)	14	-	-	5	6	-	15	5	7	-	9	5	8	8
6. Kurssvårighet	-	-	-	-	4	5	8	5	2	3	4	3	12	12
7. Lärare/undervisning	-	8	-	3	-	5	15	5	-	6	9	4	10	10
8. Annan utbildning	-	8	20	8	15	-	-	7	10	3	9	7	5	5
9. Skolmiljö allm.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10. Somatisk	7	-	-	3	-	-	-	-	2	-	-	1	17	17
11. Familj	-	-	-	-	-	10	-	3	-	6	-	2	15	13
12. Stress, konkurrens	7	-	10	5	4	14	-	7	5	9	4	6	6	6
13. Psykiska, sociala	-	-	10	3	7	-	-	3	5	-	4	3	11	11
14. Dåliga betyg	-	15	-	5	19	5	15	13	12	9	9	10	3	3
15. Kamrater	7	-	10	5	-	-	-	-	2	-	4	2	14	14
16. Ingen idé plugga	-	23	10	11	4	5	-	3	3	12	4	6	7	7
17. Skolväg	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
18. Flyttat	-	-	-	-	7	-	-	3	5	-	-	2	13	16
19. Taktik	36	-	10	16	4	10	15	8	5	6	13	11	2	2
20. Ekonomi (försörjningstvång)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	100	100	100	100	100	99	100	100	100	100	100	100		
N=	14	13	10	37	27	21	13	61	41	34	23	98		

Tabell 60. Drop-out-orsaker. Procentuell fördelning över årskurs 3.

Orsak	Flickor				Pojkar				Samtliga				rang oviktad
	1	2	3	1-3	1	2	3	1-3	1	2	3	1-3	
1. Skoltrötthet	18		43	17					14		33	14	3
2. Fel linjer (slumpval)													
3. Föredrar arbete													
4. Lärare/undervisning			14	3									
5. Ekonomi (tjäna pengar)										8		3	7
6. Kurssvårighet						33		13		8		3	7
7. Fel linje (fel val)						33		13			11	3	7
8. Familj										23		8	4
9. Somatisk	9			3	33			13					
10. Annan utbildning			30	10					14			6	5
11. Skolmiljö													
12. Psykiska			10	3									
13. Taktik	36	60		35	33		50	25		8		3	7
14. Stress			14	3					29	8	11	17	2
15. Kamrater													
16. Skolväg											11	3	7
17. Dåliga betyg	27		14	14	33	33		25					
18. Ingen idé plugga							50	13	7		11	6	6
19. Flyttat	9		14	7					36	46	11	33	1
20. Ekonomi (försörjningstvång)			14	3							11	3	7
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	
N=	11	10	7	28	3	3	2	8	14	13	9	36	

Någon viktad beräkning av svaren för att visa om rangordningen blir annorlunda har ej företagits då svaren är spridda och antalet är få samt könsskillnader förefinns.

19. Skolväg

Lång skolväg. Jobbig resa.

20. Flyttat

Flyttat till annat område. Flyttat till annan ort.

Statistisk bearbetning av angivna skäl till studieavbrott

Studieavbrytarna har ombetts att rangordna skälen till studieavbrotten genom att använda en tregradig skala för rangordningen (1:a, 2:a och 3:e hand). Många har lätt kunnat ange huvudskälet. Andra har haft svårare att rangordna sina skäl men ändå försökt.

Vid bearbetningen har två beräkningar på dataunderlaget skett. Dels har skälen fått lika vikt i bearbetningen och ett medeltal uträknats av den procentuella fördelningen av skäl. Dels har skälen getts olika vikt-koefficienter: förstahandsskäl har getts koefficienten 3, andrahands-skäl koefficienten 2 och tredjehandsskäl koefficienten 1.

Resultaten av de båda beräkningsgrunderna finns redovisade i Tabellerna 58-60. Könen har särhållits vid medeltalsberäkningarna. Då skillnaderna är ganska små, enligt vad som framgår av medeltalsberäkningarna, har vid koefficientberäkningarna könen räknats ihop.

Genom att använda två beräkningsgrunder har vi velat redovisa hur stor skillnaden kan bli, om man tar hänsyn till att förstahandsskäl bör väga tyngre än andra- och tredjehandsskäl. Rangordningen av skälen är för en del studerande omöjlig att göra och kan därför vara ointressant att ta med i totalbedömningen. Men eftersom vissa studerande ändå lägger stor vikt vid vissa skäl, så kan det vara intressant att jämföra resultaten utifrån de båda beräkningsgrunderna.

Tabell 58. Drop-out-orsaker. Procentuell fördelning över årskurs 1.

Orsak	Flickor				Pojkar				Samtliga				rang oviktad	rang viktad
	1	2	3	1-3	1	2	3	1-3	1	2	3	1-3		
1. Skoltrötthet	23	17	12	18	17	25	13	19	20	21	13	19	1	1
2. Föredrar arbete	2	8	27	9	15	5	5	12	8	6	20	11	2	2
3. Ekonomi (tjäna pengar)	-	8	18	7	3	8	13	8	2	8	15	7	3	6
4. Fel linje (slumpval)	13	-	3	6	13	7	-	8	13	4	1	7	4	3
5. Fel linje (felval)	15	6	-	8	12	2	-	5	13	4	-	7	5	4
6. Kurssvårighet	8	6	-	5	12	3	4	7	10	4	3	6	6	5
7. Lärare/undervisning	2	13	3	6	6	10	2	6	4	12	3	6	7	7
8. Annan utbildning	2	6	9	5	-	7	18	7	1	6	14	6	8	8
9. Skolmiljö allm.	2	11	3	3	2	3	4	3	2	7	4	4	9	10
10. Somatisk	10	4	-	5	4	2	-	2	7	3	-	4	10	9
11. Familje	7	6	6	6	2	-	4	2	4	3	5	4	11	11
12. Stress, konkurrens	2	9	3	5	2	5	-	2	2	-	1	3	12	12
13. Psykiska, sociala	8	2	-	4	2	2	2	2	5	2	1	3	13	13
14. Dåliga betyg	-	2	-	1	3	7	4	5	2	4	3	3	14	14
15. Kamrater	2	2	9	3	-	5	2	2	1	4	5	3	15	15
16. Ingen idé plugga	2	2	3	2	-	3	3	2	1	3	4	2	16	17
17. Skolväg	-	-	6	1	-	5	4	3	-	3	3	2	17	19
18. Flyttat	3	-	-	1	6	-	-	2	5	-	-	2	18	16
19. Taktik	3	-	-	1	2	2	4	2	2	1	3	2	19	18
20. Ekonomi	-	-	-	-	3	-	2	2	2	-	1	1	20	20
	100	100	99	99	100	100	99	100	100	100	100	100		
N=	62	53	34	149	69	60	45	174	131	113	79	323		

7. Ekonomi (vill tjäna pengar)
Behövde pengar. Vill känna mej fri ekonomiskt. Vill tjäna ihop till en bil. Pengarna räckte ej. Jag vill jobba och tjäna pengar.
8. Svårigheter klara kurserna
För jobbigt. För hårt. Fordrar för mycket arbete. För teoretiskt. För svårt. Orkar ej med. För fordrande. För hård konkurrens. Svårare än jag trodde. Fick ingen hjälp. Svårt med läsningen. För mycket läsning och skrivning och matte.
9. Somatiska orsaker
Blev sjuk. Astma. Allergi. För tungt. Orkade ej. Blev efter på grund av sjukdom.
10. Psykiska, sociala skäl.
Orkar ej psykiskt. Deppad. Skolan psykiskt påfrestande. Vantrivsel. Ängslig. Vågar ej läsa högt. Vågar ej framträda. Trivs ej i klassen.
11. Stress, konkurrens
För hård konkurrens. För pressande. Orkar ej med takten. Betygsjakt. För mycket skrivningar och prov. Kan ej jobba i egen takt. Skolan för stressig.
12. Vantrivsel med skolmiljön
För stor skola. Opersonligt. Dålig kontakt med lärare. Skolan som en fabrik. Otrivsam miljö. Svårt byta till annan, stor och opersonlig skola. Fin skola men opersonlig.
13. Kamratproblem
Kände mej utfrusen. Trivdes ej med kamraterna. Svårt med nya kompisar.
14. Dåliga betyg
Får för dåliga betyg. Kommer ingen vart med de betyg jag kan få.
15. Betygstaktik
Betygen från 9:an bättre att söka på. Läger av och försöker på annan linje. Tänker gå om och höja betygen. Måste ha bättre betyg. Tänker gå Kom-vux. Lättare på folkhögskola.
16. Lärar- och undervisningsproblem
För teoretisk kurs. Tråkig kurs. Dålig utbildning. Opersonliga lärare. Fick ej någon hjälp. Samma gamla skola.
17. Ekonomi (försörjningsskäl)
Behövde arbeta för att hjälpa upp familjens ekonomi. Föräldrar utan jobb.
18. Familjeangelägenhet
Föräldrarna gillade ej skolan. Utomlandsstudier eller privatskola hellre. Problem i familjen. Föräldraproblem. Enskild angelägenhet (graviditet).

Eftersom den sista frågan var öppen har vid bearbetningen de många svaren grupperats i ett antal kategorier. De enskilda svaren har grupperats av tre psykologer som oberoende av varandra kodat svaren i följande grupper av svar. Varje kategori har getts en rubrik som bedömts vara betecknande för gruppen i fråga. Varje grupp eller orsaksområde presenteras med sin benämning och med ett antal typsvar som exempel på orsaksgruppen i fråga.

Kategorierna anges ej i någon rangordning utan är grupperade efter viss samhörighet gruppvis. Orsakerna är dessutom olika för olika årskurser där studieavbrotten skett. Men i stort sett kommer de mest frekventa först.

Angivna skäl till studieavbrotten ordnade kategorivis

1. Skoltrötthet

Ej meningsfullt. Gav mej ingenting. Vill bli fri från tvånget. Vill ha fritid. Skolled. Fått nog av skola. Tycker ej om skolan. Gillar ej att gå i plugget. Skolan ett fängelse. Orkar inte med att försas hit och dit. Känner mej hunsad. Orkar ej med det inrutade schemat. Får ej göra saker man gillar. Känner mej inte som människa. Man går som en robot. Lär mej ingenting. Sitter av skoldagarna. Tråkig kurs.

2. Ingen idé att plugga

Lönar sej inte. Jag klarar mej utan sånt här plugg. Ingen idé att plugga. Har ingen nytta av skolan längre. Dålig utbildning.

3. Fel linje (slumpval)

Bara hamnat där. Andra har bestämt. Slumpen avgjorde. Kom ej in på den linje jag ville. Fick nöja med med det här. Det var inte jag som valde. Yrkesvals läraren valde åt mej. I brist på annat tog jag den här kursen.

4. Fel linje (felval)

Var inte det jag tänkt mej. Fick fel informationer. Stämde ej med vad jag trott. Kom underfund om att yrket ej passade mej. Skulle ej trivas med sånt jobb. Motsvarade inte vad jag tänkt mej. Ej mitt område. Jag har tänkt om. Jag trivdes ej med sånt. Borde ha valt nånting annat. Jag trodde jag skulle få lära mej ett yrke. Samma gamla plugg som i grundskolan. Jag har inte anlag för sånt jobb. Trodde jag skulle få mer praktik. För mycket teori. Innehöll inte det jag önskar.

5. Vill ha annan utbildning

Vill byta linje. Har tänkt om. Finns annat sätt att utbilda sej på. Vill utbilda mej utanför skolan. Tänker satsa på nåt annat.

6. Föredrar arbete

Vill arbeta i stället. Fått arbete. Vill utbilda mej praktiskt. Vill jobba och utbilda mej. Studier lönar sej inte, bättre börja arbeta. Skolans yrkeskurser dåliga. Bättre lära sej genom arbete i en firma.

Studieavbrytarna uppger att kamraterna haft ringa inflytande på studieavbrotten. Kamratrivsel är god.

Studieavbrytarna, särskilt i årskurs 1, säger sig inte orka med skolan psykiskt. Skoltröttheten kommer här till tydligt uttryck.

Många studieavbrytare uppger sig ha markanta besvär uttryckta i dåligt självförtroende, ångslan, blyghet, svårigheter att framträda och att hänga med i kurserna.

Studieavbrytarna anser i stor utsträckning att studierna i gymnasieskolan är mer eller mindre meningslösa.

De studieavbrytande pojkarna uttrycker i hög grad önskan om att komma ut och tjäna pengar och känna sig oberoende.

Studieavbrytarna uppger i hög grad att ekonomiska hinder (måste hjälpa till med försörjningen) ej utgör någon orsak till studieavbrotten.

Studieavbrytarna uppger att boendefaktorer, resor och skolväg ej utgjort något nämnvärt hinder i studierna.

Studieavbrytarna i årskurs 1 kännetecknas av brist på psykologiskt stöd och uppmuntran från föräldrarna.

Studieavbrytarna i årskurs 1 kommer i stor utsträckning från hem med låg utbildningstradition, medan studieavbrytarna i årskurserna 2-3 visar motsatsen.

Studieavbrytarna uppger att kontakten mellan skolan och hemmen är dålig eller mindre god i samband med studieavbrotten.

UPPLEVDA ORSAKER BAKOM STUDIEAVBROTTET

Som slutfråga i intervjun med studieavbrytarna ställdes en fråga om orsaken eller orsakerna bakom studieavbrottet. I flertalet fall var svaren mångtydiga och formulerades på många olika sätt. Orsakerna eller snarare sagt skälen var oftast flera och de intervjuade ombads därför att försöka rangordna skälen från det starkaste till det svagaste. Flertalet angav också tre skäl. I några fall var skälet ett enda t ex sjukdom, graviditet, flyttning till annan ort. I flertalet fall kunde de ange ett huvudmotiv, men bakom ett sådant - eller förknippat med ett sådant - fanns flera faktorer. En del fanns med i bilden sedan flera år tillbaka. Det ena har förmodligen givit upphov till det andra, som sedan givit upphov till det tredje o s v. Vilka de verkliga och djupa orsakerna är kan vara svårt att objektivt fastställa. Ett av de vanligaste svaren på frågan var "skoltrötthet", "skolleda". Studieavbrytarna hade svårt att närmare precisera sig på den punkten. Hur och när skoltröttheten uppstått hade de som regel svårt att närmare klargöra. Orsaken "skoltrötthet" i våra undersökningar är således mycket diffus och måste givetvis betraktas som ett symptom på något underliggande orsaksförhållande. Eftersom detta orsaksförhållande är mångfacetterat torde det vara mera riktigt att använda beteckningen syndrom för den bild som ligger bakom skoltrötthet.

I skoltrötthetssyndromet tycks ligga ett nät av faktorer. Detta har utvecklats närmare i det tidigare avsnittet om orsakerna bakom studieavbrott (sid. 2).

Övriga i de båda studieavbrytargrupperna angav att de höll på att planera för sin fortsatta utbildning.

Med utbildning avses i denna fråga även utbildning utanför skolan, t ex praktikantutbildning.

Tabell 55. (Intervjufråga 47) Tillfälligt - definitivt avbrott.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=64}	F _{N=61}	Tot	P _{N=26}	F _{N=22}	Tot
Definitivt slut	7.8	14.8	11.2	3.8	13.6	8.3
Ganska säkert slut	17.2	9.8	13.6	3.8	9.1	6.3
Eventuellt	26.6	36.1	31.2	30.8	9.1	20.8
Tillfälligt	28.1	11.5	20.0	19.2	9.1	14.6
Absolut tillfälligt	20.3	27.9	24.0	42.3	59.1	50.0

För 25 procent av studieavbrytarna i årskurs 1 tycks fortsatt utbildning inom skolan vara utesluten. Ungefär lika många, 24 procent, anser studieavbrottet som absolut tillfälligt. 50 procent tycks vara mer eller mindre ambivalenta i sin uppfattning.

Bland studieavbrytarna i årskurserna 2-3 anser 15 procent att fortsatt utbildning inom skolans ram är utesluten. 50 procent av flickorna och 42 procent av pojkarna anser däremot att studieavbrottet är absolut tillfälligt. 35 procent är osäkra beträffande sin fortsatta utbildning.

Av svaren på de två frågorna om fortsatt utbildning torde man kunna konstatera att minst 25 procent av studieavbrytarna i årskurs 1 och minst 50 procent av studieavbrytarna i årskurserna 2-3 kan beräknas återfinnas i utbildning året efter eller ett par år efter studieavbrottet.

Centrala resultat av intervjun med studieavbrytarna

Studieavbrytarna framhåller att informationen om gymnasieskolan vad avser studieförhållanden, arbetsformer, studievägarnas mål och kompetensvärde varit bristfällig eller otillräcklig.

Studieavbrytarna uppger att studierna i gymnasieskolan varit både jobbigare och svårare än vad de tänkt sig.

Studieavbrytarna är i stort sett nöjda med lärarnas undervisningsmetoder (undervisningsfunktionen) men är mindre nöjda med lärarnas personliga bemötanden (den sociala funktionen) och hjälp vid skolsvårigheter (specialpedagogiska funktionen).

Studieavbrytarna anser att möjligheterna att påverka skolsituationen är små.

Studieavbrytarna i årskurs 1 uppvisar tydliga missanpassningssymptom uttryckta i allmän skoltrötthet och dålig trivsel.

Tabell 53. (Intervjufråga 45) Planer på utbildning längre fram.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=63}	F _{N=59}	Tot	P _{N=26}	F _{N=22}	Tot
Inga	31.7	22.0	27.0	3.8	9.1	6.3
Vissa	14.3	18.6	16.4	7.7	4.5	6.3
Eventuellt	4.8	10.2	7.4	23.1	4.5	14.6
Prel. planer	23.8	27.1	25.4	11.5	13.6	12.5
Def. planer	25.4	22.0	23.8	53.8	68.2	60.4

Vad gäller planer på utbildning längre fram så är bilden olika mellan de båda studieavbrytargrupperna. En ganska stor grupp elever i årskurs 1 (32 procent pojkar och 22 procent flickor) har inga planer på utbildning längre fram. Motsvarande värde för studieavbrytarna i årskurserna 2-3 är 4 procent av pojkarna och 9 procent av flickorna.

Inte mindre än 60 procent av studieavbrytarna i årskurserna 2-3 har definitiva planer på att fortsätta längre fram (54 procent av pojkarna och 68 procent av flickorna).

Bilden stämmer väl med uppgifter om orsaksförhållanden bakom studieavbrott för elever i årskurserna 2-3, nämligen taktiska studieavbrott (se Tabellerna 51-52. I årskurs 1 däremot har endast 24 procent planer på utbildning längre fram.

Tabell 54. (Intervjufråga 46) Handlingsplaner. (Var? När börja?)

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=64}	F _{N=59}	Tot	P _{N=26}	F _{N=22}	Tot
Inget bestämt	50.0	54.2	52.0	3.8	18.2	10.4
Under planering	4.7	11.9	8.1	38.5	13.6	27.1
Förberett	3.1	3.4	3.3	7.7	0	4.2
Anmäld	18.8	15.3	17.1	3.8	0	2.1
Definitivt klart	23.4	15.3	19.5	46.2	68.2	56.3

Frågan avser att belysa hur och om de studieavbrytande eleverna har planerat i fråga om fortsatt utbildning vid intervjutillfället.

52 procent av studieavbrytarna i årskurs 1 hade inget bestämt om fortsatt utbildning vid intervjutillfället. 20 procent hade definitivt klart med sin fortsatta utbildning.

Bland studieavbrytarna i årskurserna 2-3 hade 56 procent definitivt klart med sin fortsatta utbildning medan endast 10 procent inte hade några bestämda planer. Flickorna hade en definitiv bild av sina handlingsplaner rörande den fortsatta utbildningen (68 procent).

Tabell 52. (Intervjufråga 44) Taktisk drop-out med tanke på att gå om och höja betygen.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=64}	F _{N=59}	Tot	P _{N=26}	F _{N=23}	Tot
I hög grad	6.3	5.1	5.7	23.1	21.7	22.4
I ganska hög grad	1.6	3.4	2.4	0	13.0	6.1
I viss mån	7.8	3.4	5.7	7.7	8.7	8.2
I liten grad	1.6	3.4	2.4	3.8	4.3	4.1
Ingen	82.8	84.7	83.7	65.4	52.2	59.2

Så taktiska studieavbrott företages framförallt av två skäl. Det ena skälet är för att kunna söka på sina betyg från årskurs 9. Det andra skälet är för att kunna hitta vägar att kunna förbättra sina betyg. I båda fallen är det flickor som klart överväger. De har för avsikt att söka sig in på utbildningsvägar där den kvinnliga konkurrensen om platserna är hård. Det gäller sådana yrkesutbildningar som förskolläraryrket, lågstadieläraryrket, sjukvårdssyrsken, fritidspedagog-, gymnastikläraryrket och arbetsterapeutyrket m fl.

Bland studieavbrytarna i årskurs 1 är de taktiska studieavbrotten mindre vanliga. Endast 7-8 procent anger sådana skäl i hög eller ganska hög grad.

Däremot återfinns sådana studieavbrott i årskurserna 2-3 i hög utsträckning. 46 procent av flickorna och 23 procent av pojkarna anger i hög grad eller Ganska hög grad sådana skäl. Anledningen att de taktiska studieavbrotten överväger i dessa årskurser är att de studerande först nu kunnat bedöma sina möjligheter att komma in på önskad utbildning efter gymnasieskolans slut. Betygen kommer inte att räcka till och därför anser de studieavbrott vara ett sätt att skaffa sig erforderlig kompetens.

Det andra skälet till taktiskt studieavbrott är att kunna gå om eller byta linje för att på så sätt höja betygen i konkurrensen om utbildningsplatser i en kommande yrkesutbildning. Sådana taktiska skäl är mindre vanliga bland studieavbrytarna i årskurs 1. Endast 8 procent anger ett sådant motiv. I årskurserna 2-3 däremot anger 35 procent av flickorna och 23 procent av pojkarna detta skäl.

De två skälen sammanfaller hos en del studieavbrytare och man kan sålunda inte summera procentvärdena för att få ett totalvärde på taktikavbrott. Men de två taktiska skälen sammantagna utgör en väsentlig orsaksandel i elevernas motiv för att avbryta skolgången. Detta gäller då eleverna i de båda senare årskurserna.

Sammanfattningsvis är alltså de taktiska studieavbrotten mindre vanliga i årskurs 1, men desto mer vanligt förekommande i årskurserna 2-3. Men taktiska skäl är ej alltid den enda förklaringen till studieavbrotten även om sådana är dominerande i de senare årskurserna. Flera samverkande faktorer finns med i bilden bakom studieavbrott. Därför ställdes en öppen fråga till samtliga studieavbrytare som slutfråga där de fick ange om det fanns flera skäl bakom avbrottet. De hade möjligheter att nämna upp till tre skäl, där rangordningen mellan dem samtidigt angavs.

Sammanfattningsvis torde man kunna tolka svaren på frågorna kring hemfaktorer på följande sätt:

- Det ekonomiska stödet hemifrån är tillfredsställande, få behöver avstå från studier/utbildning för att bidra till familjens försörjning.
- Boendeförhållandena är i stort sett goda.
- Trivseln hemma är god.
- Tillmötesgående av uttalade föräldraönskemål och krav vad gäller studier i gymnasieskolan är ej av avgörande betydelse.
- Föräldrarna har en allmänt positiv inställning till studier och utbildning.
- Det psykologiska stödet hemifrån (uppmuntran m m) är mindre gott för studieavbrytarna i årskurs 1.
- Föräldrarna till studieavbrytarna i årskurs 1 är osäkra och indifferenta (vet ej) inför barnens val av utbildning och studier i gymnasieskolan.
- Föräldrarna till studieavbrytarna i årskurs 1 har ringa utbildningstradition att falla tillbaka på.
- Kontakten hem-skola är mindre god (förekommer i ringa utsträckning) i samband med studieavbrotten.

Generellt tycks det inte vara materiella faktorer som t ex ekonomi, boendeförhållanden som har någon avgörande betydelse för studieavbrotten.

Det synes snarare vara faktorer av psykologisk art som t ex uppmuntran och stöd, råd och upplysningar samt kontakten skola-hem som får för litet utrymme i elevernas studiesituation. Särskilt gäller detta studieavbrytarna i årskurs 1.

Föräldrar som själva har erfarenhet av utbildning utöver den obligatoriska skolgången synes bättre kunna stötta sina barn i den fortsatta skolgången. Skolans funktion som vägledare, upplysare och kontaktorgan synes vara tveksam för studieavbrytarnas del.

Slutsats: Föräldrarnas och hemmens roll synes enligt resultaten vara mycket framträdande när det gäller att skapa en gynnsam psykisk studiesituation för eleverna.

Planer

Tabell 51 (Intervjufråga 43) Taktisk drop-out med tanke på kompetensregler (söka på 9:ans betyg).

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=61}	F _{N=60}	Tot	P _{N=26}	F _{N=22}	Tot
I hög grad	3.1	5.0	4.0	7.7	27.3	16.7
I ganska hög grad	1.6	5.0	3.2	15.4	18.2	16.7
I viss mån	3.1	5.0	4.0	0.0	18.2	8.3
I liten grad	1.6	3.3	2.4	0.0	9.1	4.2
Ingen	90.6	81.7	86.3	76.9	27.3	54.2

Tabell 49. (Intervjufråga 41) Kontakten skola-hem, särskilt i drop-out-situationen.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=65}	F _{N=59}	Tot	P _{N=26}	F _{N=21}	Tot
Dålig	43.1	59.3	50.8	46.2	52.4	48.9
Mindre god	18.5	22.0	20.2	11.5	0.0	6.4
Någorlunda	21.5	10.2	16.1	15.4	38.1	25.5
Bra	12.3	3.4	8.1	11.5	0.0	6.4
Mycket bra	4.6	5.1	4.8	15.4	9.5	12.8

Kontakten mellan skolans företrädare och hemmet i samband med studieavbrottet bedöms av en majoritet av studieavbrytare som dålig eller mindre god. 71 procent av studieavbrytarna i årskurs 1 tycks inte vara nöjda med kontakten, särskilt gäller detta förhållandet för flickornas del, där 81 procent uttrycker en negativ uppfattning.

I årskurserna 2-3 framhåller 55 procent av studieavbrytarna att kontakten varit dålig eller mindre god.

Kontakten kan gälla såväl från skolans som från hemmens sida men frågan har i huvudsak uppfattats som förhållandet skola gentemot hemmen.

Tabell 50. (Intervjufråga 42) Trivsel hemma.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=65}	F _{N=60}	Tot	P _{N=26}	F _{N=20}	Tot
Dålig	1.5	8.3	4.8	7.7	0	4.3
Mindre god	1.5	5.0	3.2	3.8	5.0	4.3
Någorlunda	16.9	16.7	16.8	0	15.0	6.5
Bra	44.6	35.0	40.0	30.8	40.0	34.8
Mycket bra	35.4	35.9	35.2	57.7	40.0	50.0

Trivseln hemma tycks enligt vad studieavbrytarna själva uppger vara påfallande god. Totalt sett är det endast 8 procent som trivs dåligt eller mindre gott hemma. De studieavbrytande flickorna i årskurs 1 uppger dock något sämre trivsel än pojkarna i samma årskurs. Likaså föreligger en viss skillnad mellan könen i årskurserna 2-3 men här är det pojkarna som uppger något sämre trivsel hemma. 13.3 respektive 11.5 procent anger en sådan uppfattning.

Huvudparten säger sig dock trivas bra eller mycket bra hemma. Inte mindre än 75 respektive 85 procent anger god trivsel i hemmet.

Tabell 47. (Intervjufråga 39) Utbildningstradition i hemmet.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=61}	F _{N=58}	Tot	P _{N=24}	F _{N=21}	Tot
Ingen	68.9	69.0	68.9	20.8	14.3	17.8
Liten	14.8	12.1	13.4	25.0	23.8	24.4
Någon	9.8	10.3	10.1	29.2	28.6	28.9
Ganska hög	4.9	3.4	4.2	12.5	19.0	15.6
Hög	1.6	5.2	3.4	12.5	14.3	13.3

Bilden av utbildningstraditionen i hemmet är föga överensstämmande mellan de båda studieavbrytargrupperna. I årskurs 1 har 69 procent av föräldrarna till studieavbrytarna just ingen utbildningstradition (att döma av föräldrarnas utbildning utöver folkskola). Endast 7.6 procent kommer från hem där det finns sådan utbildningstradition.

I årskurserna 2-3 däremot är det endast 18 procent som kommer från hem utan utbildningstradition. Däremot kommer 29 procent från hem med hög utbildningstradition bakom sig (föräldrarna har studentexamen och högre).

Bilden stämmer väl överens med den socialgruppsstatistik som redovisats i Bilagorna 2 - 3. Det övervägande antalet taktiska studieavbrott i årskurserna 2-3 torde kunna sättas i samband med ett sådant förhållande. Föräldrarna till denna kategori elever skaffar sig i större utsträckning information om alternativa lösningar för sina studieavbrytande barn än föräldrar till studieavbrytare i årskurs 1.

Tabell 48. (Intervjufråga 40) Skuldsättningstradition i hemmet (för utbildning).

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=63}	F _{N=60}	Tot	P _{N=26}	F _{N=20}	Tot
Ingen	77.8	73.3	75.6	76.9	70.0	73.9
Liten	11.1	16.7	13.8	7.7	5.0	6.5
Någon	7.9	5.0	6.5	11.5	20.0	15.2
Ganska hög	1.6	1.7	1.6	3.8	5.0	4.3
Hög	1.6	3.3	2.4	0	0	0

Svaren på denna fråga måste bedömas som osäker, eftersom eleverna i många fall ej kände till sådana förhållanden. Svaren visar dock en överensstämmelse mellan utbildningstradition och socialgrupp. Ju högre utbildning och socialgrupp ju större förekomst av skuldsättning för utbildning.

Tabell 45. (Intervjufråga 37) Att tillmötesgå föräldrarna i deras önskan om fortsatta studier.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=65}	F _{N=60}	Tot	P _{N=26}	F _{N=21}	Tot
Ja, helt	1.5	5.0	3.2	7.7	4.8	6.4
Ja, delvis	6.2	3.3	4.8	3.8	4.8	4.3
Något	16.9	16.7	16.8	11.5	14.3	12.8
Nej, knappast	35.5	36.7	36.0	11.5	14.3	12.8
Nej, inte alls	40.0	38.3	39.2	65.4	61.9	63.8

Studieavbrytarna tycks i liten utsträckning ha varit direkt påverkade av föräldrakrav och föräldraönskemål om studier i gymnasieskolan. 75 procent av studieavbrytarna i årskurs 1 och 77 procent av studieavbrytarna i årskurserna 2-3 uppger att så inte varit fallet.

Tabell 46. (Intervjufråga 38) Realismen hos föräldrarna om förutsättningarna.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=64}	F _{N=59}	Tot	P _{N=26}	F _{N=20}	Tot
Orealistisk	0	0	0	7.7	5.0	6.5
Ganska orealistisk	1.6	6.8	4.1	3.8	10.0	6.5
Varken eller	56.3	42.2	49.6	7.7	10.0	8.7
Ganska realistisk	35.9	47.5	41.5	38.5	20.0	30.4
Helt realistisk	6.3	3.4	4.9	42.3	55.0	47.8

Frågan gällde hur föräldrarna ansåg att eleverna kunde klara de studier som de gett sig in på. Studieavbrytarna i årskurs 1 anser att föräldrarna varit mindre realistiska än vad fallet är i årskurserna 2-3. Sålunda anser 54 procent av studieavbrytarna i årskurs 1 att föräldrarna varit osäkra i sin uppfattning (Ganska orealistiska - Varken eller). Motsvarande värde i årskurserna 2-3 är 22 procent. Återigen visar det sig att osäkerheten inför valet av de praktiska studievägarna i gymnasieskolan är ganska stor hos föräldrarna. Däremot tycker studieavbrytarna i årskurserna 2-3 att föräldrarnas uppfattning varit tämligen realistiska (Ganska - Helt realistiska).

Psykologiska faktorer

Tabell 43. (Intervjufråga 33) Psykologiskt stöd hemifrån (t ex uppmuntran)

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=65}	F _{N=59}	Tot	P _{N=26}	F _{N=21}	Tot
Mycket litet	12.3	5.1	8.9	15.4	4.8	10.6
Ganska litet	20.0	22.0	21.0	7.7	4.8	6.4
Något	33.8	32.2	33.1	11.5	28.6	19.1
Bra	24.6	23.7	24.2	23.1	19.0	21.3
Mycket bra	9.2	16.9	12.9	42.3	42.9	42.6

Stöd och uppmuntran från föräldrarna tycks vara sämre för studieavbrytarna i årskurs 1 än för studieavbrytarna i de högre årskurserna. 37 procent av studieavbrytarna i årskurs 1 tycker stödet har varit bra medan motsvarande värde för studieavbrytarna i årskurserna 2-3 är 64 procent. Beträffande alternativet Mycket bra är skillnaden markant (12.9 mot 42.6 procent).

Tabell 44. (Intervjufråga 36) Föräldrarnas attityd till studier och utbildning.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=65}	F _{N=60}	Tot	P _{N=26}	F _{N=21}	Tot
Negativ	0	0	0	7.7	0	4.3
Viss negativism	6.2	3.3	4.8	0	0	0
Varken eller	36.9	25.0	31.2	11.5	19.0	14.9
Positiv	47.7	51.7	49.6	26.9	38.1	31.9
Mycket positiv	9.2	20.0	14.4	53.8	42.9	48.9

Föräldrarna till studieavbrytarna har i allmänhet en positiv inställning till utbildning. Mycket få föräldrar är helt negativa. Däremot är en tämligen stor andel föräldrar till studieavbrytarna i årskurs 1 indifferent. 37 procent av de studieavbrytande pojkarna och 25 procent av flickorna i årskurs 1 uppger att föräldrarnas inställning är varken positiv eller negativ. I årskurserna 2-3 är andelen indifferent föräldrar mindre, nämligen 15 procent. De flesta tveksamt inställda föräldrar finns alltså i årskurs 1, där studieavbrotten är vanligast på de praktiska linjerna. En viss tveksamhet synes föreligga inför den praktiska yrkesutbildningen inom gymnasieskolans ram av våra resultat att döma. Tveksamheten är störst för pojkarnas del i årskurs 1.

Tabell 41. (Intervjufråga 34) Ekonomi i hemmet: måste arbeta för att bidra till försörjningen i stället för att studera.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=65}	F _{N=59}	Tot	P _{N=26}	F _{N=21}	Tot
Mycket viktigt	3.1	1.7	2.4	3.8	0	2.1
Viktigt	3.1	0	1.6	0	4.8	2.1
Viss betydelse	10.8	5.1	8.1	7.7	9.5	8.5
Liten betydelse	15.4	18.6	16.9	11.5	9.5	10.6
Ingen betydelse	67.6	74.6	71.0	76.9	76.2	76.6

Tabell 42. (Intervjufråga 35) Boendefaktorer: rum, resor, skolväg.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=64}	F _{N=59}	Tot	P _{N=26}	F _{N=21}	Tot
Stor betydelse	7.8	3.4	5.7	3.8	9.5	6.4
Ganska stor betydelse	4.7	10.2	7.3	3.8	4.8	4.3
Viss betydelse	7.8	6.8	7.3	0	4.8	2.1
Liten betydelse	7.8	13.6	10.6	7.7	14.3	10.6
Ingen betydelse	71.9	66.1	69.1	84.6	66.7	76.6

Materiella faktorer som ekonomi och boende syns ha haft liten betydelse för studieavbrotten. Sålunda anser 25 procent av studieavbrytarna i årskurs 1 och 11 procent av studieavbrytarna i årskurserna 2-3 att det ekonomiska stödet hemifrån varit litet. Resten får mer eller mindre ekonomiskt stöd utöver studiebidraget.

88 respektive 87 procent av studieavbrytarna i de olika årskurserna anser att de inte behöver bidra till familjens försörjning. Av tvingande ekonomiska skäl finns det tydligen ingen orsak att avstå från studier.

Vidare anser 80 respektive 87 procent av de två studieavbrytargrupperna att boendefaktorer, resor och skolväg har liten eller ingen betydelse för studieavbrotten.

Frågar man alltså om studier/utbildning lönar sig på lång sikt inser det stora flertalet att studier betalar sig men tveksamheten i den aktuella situationen var enligt föregående fråga stor. Det aktuella arbetsmarknadsläget torde som tidigare nämnts ha en viss betydelse.

Tabell 39. (Intervjufråga 31) Önskan att snabbt komma ut och tjäna pengar för att kunna känna sig fri och vuxen.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=65}	F _{N=60}	Tot	P _{N=26}	F _{N=21}	Tot
Stark önskan	20.0	15.0	17.6	30.8	0	17.0
Ganska stark	21.5	11.7	16.8	19.2	9.5	14.9
I någon mån	21.5	15.0	18.4	11.5	14.3	12.8
Liten önskan	15.4	23.3	19.2	11.5	9.5	10.6
Just ingen önskan	21.5	35.0	28.0	26.9	66.7	44.7

Önskan att snabbt komma ut och tjäna pengar och känna sig oberoende är också relativt starkt framträdande, särskilt hos pojkarna. 42 procent av pojkarna i årskurs 1 och 50 procent av pojkarna i årskurserna 2-3 hyser en stark sådan önskan. Däremot säger sig 58 procent av flickorna i årskurs 1 och 76 procent av flickorna i årskurserna 2-3 ha en liten önskan att snabbt komma ut på arbetsmarknaden. Resultatet torde bli kunna förklaras av att det var lättare för pojkar att få arbete utan någon gymnasial skolutbildning.

Hemfaktorer

Materiella faktorer.

Tabell 40. (Intervjufråga 32) Stöd hemifrån ekonomiskt utöver studiebidraget.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=64}	F _{N=56}	Tot	P _{N=26}	F _{N=21}	Tot
Mycket litet	17.2	14.3	15.8	7.7	9.5	8.5
Ganska litet	10.9	7.1	9.2	0	4.8	2.1
Något	28.1	30.4	29.2	15.4	14.3	14.9
Bra	34.4	32.1	33.3	26.9	23.8	25.5
Mycket bra	9.4	16.1	12.5	50.0	47.6	48.9

grad. Motsvarande värde för studieavbrytarna i årskurserna 2-3 är 10.5 procent. Värdena förefaller mot bakgrund av de kunskaper som idag finns om förekomsten av läs- och skrivsvårigheter bland gymnasieskoleleverna inte vara speciellt framträdande för studieavbrytarna i vår undersökning.

16.8 procent av studieavbrytarna i årskurs 1 upplever talängslan i mer eller mindre uttalad grad. Motsvarande värde för studieavbrytarna i årskurserna 2-3 är 12.5 procent. Därutöver säger sig 22 respektive 27 procent ha viss talängslan. Samtliga intervjuare upplevde att dessa besvär var påfallande för dessa elever.

Studieavbrytarnas värdering av utbildning

Tabell 37. (Intervjufråga 29) Meningsfullheten med gymnasiestudierna (lönar sig inte, läget kärvt på arbetsmarknaden kärvt för utbildade o s v).

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P N=64	F N=59	Tot	P N=26	F N=21	Tot
Meningslösa	9.4	10.2	9.8	26.9	28.6	27.7
Ganska meningslösa	23.4	20.3	22.0	15.4	0	8.5
Delvis meningslösa	29.7	25.4	27.6	26.9	38.1	31.9
Meningsfulla	28.1	33.9	30.9	7.7	23.8	14.9
Mycket meningsfulla	9.4	10.2	9.8	23.1	9.5	17.0

Resultaten enligt tabellen visar en klar tveksamhet om meningsfullheten med gymnasiestudier. Inte mindre än 60 procent av studieavbrytarna i årskurs 1 och 68 procent av studieavbrytarna i årskurserna 2-3 anser gymnasiestudierna vara mer eller mindre meningslösa. (De rådande förhållandena på arbetsmarknaden var kärva vid utfrågningstillfället.)

Tabell 38. (Intervjufråga 30) Insikten i eller förståelsen av att studier, utbildning betalar sig på lång sikt - uppskjuten belöning.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P N=65	F N=59	Tot	P N=26	F N=21	Tot
Ingen insikt	4.6	1.7	3.2	0	0	0
Liten insikt	35.4	16.9	26.6	0	0	0
I någon mån	13.8	32.2	22.6	11.5	19.0	14.9
Ganska god insikt	36.9	35.6	36.3	30.8	23.8	27.7
God insikt	9.2	13.6	11.3	57.7	57.1	57.4

Tabell 35. (Intervjufråga 27) Läs- och skrivsvårigheter.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=64}	F _{N=60}	Tot	P _{N=26}	F _{N=22}	Tot
Grava	1.6	1.7	1.6	0	0	0
Uttalade	4.7	6.7	5.6	7.7	0	4.2
Vissa	9.4	6.7	8.1	7.7	4.5	6.3
Obetydliga	9.4	13.3	11.3	11.5	4.5	8.3
Inga	75.0	71.7	73.4	73.1	90.9	81.3

Tabell 36. (Intervjufråga 28) Talängslan.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=65}	F _{N=60}	Tot	P _{N=26}	F _{N=22}	Tot
Grav	1.5	6.7	4.0	0	0	0
Uttalad	13.8	11.7	12.8	15.4	9.1	12.5
Viss	20.0	25.0	22.4	23.1	31.8	27.1
Obetydlig	21.5	11.7	16.8	7.7	22.7	14.6
Ingen	43.1	45.0	44.0	53.8	36.4	45.8

Frågorna 24-28 avser att belysa hur de studieavbrytande eleverna upplever sina egna studieförutsättningar och några vanliga psykiska hinder eller svårigheter som skolpsykologer finner hos elever i gymnasieskolan.

Många av studieavbrytarna i årskurs 1, 29 procent, upplever sig ha dåligt självförtroende. Av studieavbrytarna i årskurserna 2-3, ca 15 procent, erhålles samma svar. Motsvarande värde för de kvarvarande eleverna är obekant, men med kännedom om gymnasieskolelever i allmänhet och av vissa resultat från enkätundersökningen med hela årskurs 1 torde man kunna konstatera att bristande självförtroende hos studieavbrytarna i årskurs 1 är särskilt framträdande.

Av studieavbrytarna i årskurs 1 anger 31 procent besvär vad gäller ängslan, blyghet och svårigheter att framträda. Motsvarande värde bland studieavbrytarna i årskurserna 2-3 är 21.3 procent. En markant skillnad föreligger mellan pojkar och flickor i de senare årskurserna. 31.8 procent av flickorna mot 12 procent av pojkarna uppger sig ha sådana besvär. Värdena får betraktas som relativt höga.

16.8 procent av studieavbrytarna i årskurs 1 och 14.7 procent av studieavbrytarna i årskurserna 2-3 uppger sig ha handikapp av fysiskt eller psykiskt slag vilka utgör hinder i studierna.

Beträffande läs- och skrivsvårigheter säger 15.3 procent av studieavbrytarna i årskurs 1 att de har sådana i mer eller mindre framträdande

Att inte orka med skolan psykiskt är framträdande hos en stor grupp av de studieavbrytande ungdomarna, särskilt i årskurs 1. Över 40 procent i denna årskurs säger sig ha låg förmåga i det avseendet. Iakttagelsen stämmer väl överens med de upplevda orsakerna till studieavbrott som kommer till uttryck genom den ofta använda formuleringen "skoltrött".

Tabell 32. (Intervjufråga 24) Självförtroende.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=65}	F _{N=60}	Tot	P _{N=25}	F _{N=22}	Tot
Dåligt	4.6	6.7	5.6	0	4.5	2.1
Ganska dåligt	26.2	20.0	23.2	20.0	4.5	12.8
Normalt	36.9	45.0	40.8	64.0	72.7	68.1
Ganska gott	26.2	21.7	24.0	4.0	9.1	6.4
Gott	6.2	6.7	6.4	12.0	9.1	10.6

Tabell 33. (Intervjufråga 25) Ängslan, blyghet, vågar ej t ex prata, framträda m m.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=65}	F _{N=59}	Tot	P _{N=25}	F _{N=22}	Tot
I hög grad	6.2	8.5	7.3	4.0	4.5	4.3
I viss grad	21.5	25.4	23.4	8.0	27.3	17.0
Normal	29.2	32.2	30.6	48.0	40.9	44.7
Just ingen	23.1	16.9	20.2	0	13.6	6.4
Ingen alls	20.0	16.9	18.5	40.0	13.6	27.7

Tabell 34. (Intervjufråga 26) Handikapp: fysiskt-psykiskt-sjukdom.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=65}	F _{N=60}	Tot	P _{N=26}	F _{N=22}	Tot
Mycket hindrande	7.7	10.0	8.8	3.8	4.5	4.2
Ganska hindrande	1.5	5.0	3.2	3.8	4.5	4.2
Visst hinder	3.1	6.7	4.8	7.7	4.5	6.3
Inte särskilt hindrande	1.5	8.3	4.8	7.7	9.1	8.3
Inget hindrande	86.2	70.0	78.4	76.9	77.3	77.1

Beträffande kamratrivsel uppger 18 procent av studieavbrytarna i årskurs 1 och 6 procent av studieavbrytarna i årskurserna 2-3 ha haft dåliga eller mindre bra relationer till kamraterna - ett förhållande som tillsammans med andra faktorer kan ha haft viss betydelse för studieavbrottet.

Sammanfattningsvis kan konstateras att kamraternas val och agerande tycks ha haft ringa inverkan på val av studievägar i gymnasieskolan. Vidare har kamraternas inverkan på studieavbrotten varit obetydliga och kamratförtryck i form av mobbning varit sällsynta - men dock förekommit. Kamratrivseln kan sägas vara god. 70-80 procent av studieavbrytarna säger sig ha trivts bra-ganska bra med kamraterna.

Personliga faktorer

Psykisk kapacitet och studiehinder

För att få en uppfattning om hur de studieavbrytande eleverna upplevde sina egna studieförutsättningar och eventuella studiehinder ställdes några frågor som behandlade vissa faktorer som har betydelse för framgång respektive misslyckande i skolan.

Tabell 30. (Intervjufråga 22) Uppfattningen om den egna intellektuella kapaciteten att klara kurserna.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=65}	F _{N=60}	Tot	P _{N=125}	F _{N=22}	Tot
Låg	4.6	3.3	4.0	0	0	0
Ganska låg	9.2	21.7	15.2	3.8	4.5	4.2
Normal	53.8	43.3	48.8	76.9	81.8	79.2
Ganska hög	27.7	25.0	26.4	15.4	9.1	12.5
Hög	4.6	6.7	5.6	3.8	4.5	4.2

Särskilt framträdande är de i årskurs 1 studieavbrytande flickornas uppfattning om sin egen förmåga att klara kurserna. 25 procent av dem uppger sig ej ha tillräcklig kapacitet att klara dessa medan 13.8 procent av pojkarna inser sin begränsning i det avseendet.

Tabell 31. (Intervjufråga 23) Uppfattningen om den egna psykiska kapaciteten att stå ut med skolan.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=65}	F _{N=60}	Tot	P _{N=26}	F _{N=22}	Tot
Låg	12.3	18.3	15.2	15.4	4.5	10.4
Ganska låg	27.7	25.0	26.4	15.4	13.6	14.6
Normal	47.7	35.0	41.6	57.7	68.2	62.5
Ganska hög	7.7	16.7	12.0	7.7	4.5	6.3
Hög	4.6	5.0	4.8	3.8	9.1	6.3

Tabell 28. (Intervjufråga 20) Känsla av att vara utfrys-utstött-mobbad.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=60}	F _{N=53}	Tot	P _{N=26}	F _{N=20}	Tot
Ingen	90.0	75.5	83.2	96.2	95.0	95.7
Liten	5.0	15.1	9.7	0	5.0	2.2
Någon	3.3	1.9	2.7	0	0	0
Ganska stor	1.7	3.8	2.7	3.8	0	2.2
Stor	0	3.8	1.8	0	0	0

Tabell 29. (Intervjufråga 21) Kamratkontakt-kamratrivsel i gymnasieskolan.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=55}	F _{N=52}	Tot	P _{N=26}	F _{N=21}	Tot
Dålig	3.6	9.8	6.6	0	0	0
Mindre bra	9.1	13.7	11.3	3.8	9.5	6.4
Någorlunda	12.7	13.7	13.2	15.4	4.8	10.6
Ganska bra	27.3	27.5	27.4	0	14.3	6.4
Bra	47.3	35.3	41.5	80.8	71.4	76.6

I förhandsanalysen av faktorer som kunde kunna ha samband med studieavbrott bedömdes kamraternas val och agerande ha stor betydelse. Resultaten från de här fyra redovisade kamratfrågorna visar dock att kamraternas inverkan tycks ha haft en ganska liten betydelse. Endast beträffande kamraternas inverkan på valet till gymnasieskolan har 30 procent av studieavbrytarna i årskurserna 2-3 uppgivit att kamraternas val haft en viss inverkan. Motsvarande värde för studieavbrytarna i årskurs 1 är 10.5 procent. Eftersom studieavbrotten i årskurserna 2-3 till övervägande del är på 3-åriga teoretiska studievägar och orsakerna till stor del av taktisk karaktär torde i dessa fall val av teoretiska vägar i större utsträckning varit influerade av kamratval än de mera yrkesinriktade. Det övervägande antalet studieavbrott i årskurs 1 var ju på de praktiska utbildningsvägarna.

Kamraternas inverkan i samband med studieavbrottet synes ej heller vara av någon nämnvärd betydelse. 6 procent av studieavbrytarna i årskurs 1 och 15 procent i årskurserna 2-3 säger sig i liten eller någon mån ha tagit intryck av att kamrater hoppat av studierna. Någon smitta eller epidemi vad gäller studieavbrott kan ej beläggas i våra undersökningar.

Vad gäller kamratutstötning, mobbning eller dylikt framkommer av våra resultat att 8 elever i årskurs 1 och 1 elev i årskurserna 2-3 haft problem i den sociala kontakten med kamrater av den art att de mer eller mindre medverkat till studieavbrottet.

Intervjufrågorna avser ett sammanfattande omdöme om elevernas trivsel i i gymnasieskolan. Den negativa uppfattning som gjorde sig gällande i de enskilda variabelerna återkommer här. 57 procent av studieavbrytarna i årskurs 1 upplever gymnasieskolan som "dålig eller mindre bra". En bristande skolanpassning är starkt framträdande för studieavbrytarna i årskurs 1. I årskurserna 2-3 är skolanpassningen betydligt bättre. Endast 23 procent av studieavbrytarna anser sig trivas dåligt eller mindre bra i gymnasieskolan. Detta stämmer också väl med huvudorsakerna av faktorer som kan hänföras till anpassningsproblem enligt tidigare redovisade resultat. I årskurserna 2-3 återfinns många s k taktiska studieavbrott. Trivseln och anpassningen till skolan har här varit bättre även om vissa anpassningsproblem har funnits med i bilden. Men för de elever som avbrutit för att återkomma på andra linjer till ett annat år eller för dem som sökt eller ämnar söka in på utbildningsområden med sina bättre grundskolebetyg har skolanpassningen och trivseln sålunda inte varit en primär studieavbrottsorsak. Majoriteten av studieavbrytarna i årskurserna 2-3, ca 75 procent, säger sig t o m ha trivts bra-ganska bra-någorlunda i gymnasieskolan.

Kamratfaktorer

Tabell 27. (Intervjufråga 18) Kamraternas inverkan i samband med val till gymnasieskolan.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=63}	F _{N=60}	Tot	P _{N=26}	F _{N=21}	Tot
Ingen	90.5	88.3	89.4	76.9	61.9	70.2
Liten	6.3	8.3	7.3	7.7	14.3	10.6
Någon	0	3.3	1.6	0	9.5	4.3
Ganska stor	3.2	0	1.6	11.5	9.5	10.6
Stor	0	0	0	3.8	4.8	4.3

Tabell 27. (Intervjufråga 19) Kamraternas inverkan i samband med drop-out-situationen.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=63}	F _{N=60}	Tot	P _{N=26}	F _{N=21}	Tot
Ingen	93.7	95.0	94.3	84.6	85.7	85.1
Liten	6.3	5.0	5.7	11.5	9.5	10.6
Någon	0	0	0	3.8	4.8	4.3
Ganska stor	0	0	0	0	0	0
Stor	0	0	0	0	0	0

Intervjufrågorna 15 a-d visar stora bortfall om ca 40-50 procent mest beroende på att eleverna ej kommit i kontakt med elevvårdspersonalen. I samband med studieavbrotten fanns ej någon systematiserad kontakt med elevvårdspersonalen. Personalen tog ej någon automatisk kontakt med de studieavbrytande eleverna. I den mån kontakt togs, så var det i regel eleverna själva som sökte en sådan.

Resultaten från de elever som på ett eller annat sätt haft någon kännedom om elevvården visar att en majoritet av eleverna är nöjda med elevvårdspersonalens insatser. Negativa omdömen kommer mest från studieavbrytarna i årskurs 1, där 25-33 procent tycker att den varit dålig eller mindre bra. Missnöje från studieavbrytarna i årskurserna 2-3 är obetydligt med undantag av läkarservicen där 23 procent tycker den inte fungerat bra. 33 procent av studieavbrytarna i årskurs 1 tycker sammalunda.

Tabell 24. (Intervjufråga 16) Möjligheter att påverka skolsituationen (genom t ex samverkansformer /skoldemokrati/).

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=49}	F _{N=48}	Tot	P _{N=26}	F _{N=21}	Tot
Mycket små	46.9	45.8	46.4	53.8	23.8	40.4
Ganska små	38.8	37.5	38.1	19.2	33.3	25.5
Vissa	8.2	10.4	9.3	15.4	33.3	23.4
Ganska goda	4.1	4.2	4.1	0	9.5	4.3
Mycket goda	2.0	2.1	2.1	11.5	0	6.4

Studieavbrytarna i samtliga årskurser upplever sina möjligheter att påverka skolsituationen genom t ex olika samverkansformer som mycket små. 85 procent av studieavbrytarna i årskurs 1 och 66 procent i årskurserna 2-3 anser att sådana möjligheter är mycket eller ganska små. Endast 6.2 respektive 10.7 procent i de två studieavbrytargrupperna tycker att möjligheterna är goda. De negativa omdömena som nämnts ovan är de mest framträdande i hela intervjuundersökningen. Möjligheterna för eleverna att själva kunna vara med och reda ut sin skolsituation i samband med studieavbrotten är mycket begränsade enligt vad de själva tycker. Diskussioner om t ex andra studieformer eller alternativa studievägar synes nästan obefintliga.

Tabell 25. (Intervjufråga 17) Allmän trivsel med skolan i ovanstående faktorer (sammanfattning av samtliga skolfaktorer).

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=43}	F _{N=52}	Tot	P _{N=26}	F _{N=21}	Tot
Dålig	13.2	26.9	20.0	15.4	19.0	17.0
Mindre bra	41.5	32.7	37.1	11.5	0	6.4
Någorlunda	28.3	15.4	21.9	26.9	33.3	29.8
Ganska bra	15.1	9.6	12.4	11.5	14.3	12.8
Bra	1.9	15.4	8.6	34.6	33.3	34.0

andel, ca 40 procent, av studieavbrytarna i årskurserna 2-3 tycker att informationen varit bra.

Sammanfattningsvis kan alltså konstateras att studieavbrytarna har delade åsikter om informationen i gymnasieskolan. En majoritet, ca 60 procent, tycker att informationen i grundskolan varit dålig eller mindre bra. Motsvarande siffra om informationen i gymnasieskolan uppgår till 28 respektive 38 procent för studieavbrytarna i de två årskurserna. Mot dessa siffror kan ställas en grupp studieavbrytare i årskurserna 2-3 om ca 40 procent, som tycker att informationen i gymnasieskolan varit bra. Det finns alltså en stor grupp som är missnöjda med informationen, men det finns också många som är nöjda med informationen.

Tabell 21. (Intervjufråga 15a) Elevvårdsservice: skolsköterska.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=45}	F _{N=51}	Tot	P _{N=23}	F _{N=18}	Tot
Dålig	4.4	6.8	5.6	0	5.6	2.4
Mindre bra	17.8	20.5	19.1	0	5.6	2.4
Någorlunda	37.8	36.4	37.1	13.0	27.8	19.5
Ganska bra	11.1	11.4	11.2	0	0	0
Bra	28.9	25.0	27.0	87.0	61.1	75.6

Tabell 22. (Intervjufråga 15b) Elevvårdsservice: kurator.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=45}	F _{N=41}	Tot	P _{N=18}	F _{N=12}	Tot
Dålig	6.7	7.3	7.0	0	0	0
Mindre bra	15.6	24.4	19.8	0	16.7	6.7
Någorlunda	40.0	41.5	40.7	11.1	33.3	20.0
Ganska bra	13.3	14.6	14.0	5.6	0	3.3
Bra	24.4	12.2	18.6	83.3	50.0	70.0

Tabell 23. (Intervjufråga 15d) Elevvårdsservice: läkare.

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=45}	F _{N=40}	Tot	P _{N=15}	F _{N=9}	Tot
Dålig	8.1	15.0	11.7	7.7	0	4.5
Mindre bra	16.2	25.0	20.8	15.4	22.2	18.2
Någorlunda	45.9	37.5	41.6	30.8	33.3	31.8
Ganska bra	13.5	10.0	11.7	7.7	0	4.5
Bra	16.2	12.5	14.3	38.5	44.4	40.9

Sammanfattningsvis tyder resultaten på att eleverna är mera nöjda med lärarnas allmänna undervisningsmetodik (undervisningsfunktionen) och mindre nöjda med hjälpen vid svårigheter och i fråga om det personliga bemötandet (den sociala eller elevvårdande funktionen).

Skolledning och elevvård i gymnasieskolan

Tabell 19. (Intervjufråga 13) Information från och kontakt med skolledning (rektor, studierektor).

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=49}	F _{N=51}	Tot	P _{N=26}	F _{N=21}	Tot
Dålig	28.6	13.7	21.0	30.8	14.3	23.5
Mindre bra	28.6	47.1	38.0	15.4	23.8	19.1
Någorlunda	26.5	19.6	23.0	15.4	23.8	19.1
Ganska bra	10.2	9.8	10.0	3.8	9.5	6.4
Bra	6.1	9.8	8.0	34.6	28.6	31.9

Informationen från och kontakter med skolledningen anser närmare 60 procent av studieavbrytarna i årskurs 1 vara dålig eller mindre bra. En klart kritisk uppfattning redovisas alltså. Den är mindre kritisk men klart framträdande också i årskurserna 2-3 (42.5 procent). Å andra sidan anser en del elever (ca 38 procent) i årskurserna 2-3 att informationen och kontakten varit bra.

Tabell 20. (Intervjufråga 14) Studie- och yrkesvalsinformation (från SYO-konsulenter m fl).

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _{N=32}	F _{N=32}	Tot	P _{N=26}	F _{N=21}	Tot
Dålig	6.3	6.3	6.3	30,8	23.8	27.7
Mindre bra	15.6	28.1	21.9	7.7	14.3	10.6
Någorlunda	50.0	46.9	48.8	15.4	28.6	21.3
Ganska bra	15.6	6.3	10.9	7.7	9.5	8.5
Bra	12.5	12.5	12.5	38.5	23.8	31.9

Utfallet på denna fråga bör jämföras med motsvarande angående informationen i grundskolan enligt frågorna 1, 2, 3. Informationen i gymnasieskolan får bättre betyg. Kritiken är betydligt hårdare vad gäller informationen given på grundskolans högstadium. Se kommentarer till Tab. 6-9. 28 procent av studieavbrytarna i årskurs 1 anser att den varit bristfällig i gymnasieskolan. Studieavbrytarna i årskurs 2-3 är något mer missnöjda med informationen. Ca 38 procent anser den vara dålig eller mindre bra i gymnasieskolan. Å andra sidan kan man notera att en tämligen stor

Tabell 18. (Intervjufråga 12) Läraarnas personliga bemötande. (Procent)

	Studieavbrytare åk 1			Studieavbrytare åk 2-3		
	P _N =54	F _N =51	Tot	P _N =26	F _N =21	Tot
Dåligt	7.4	21.6	14.3	15.4	4.8	10.6
Mindre bra	18.5	27.5	22.9	3.8	14.3	8.5
Någorlunda	29.6	25.5	27.6	46.2	28.6	38.3
Ganska bra	27.8	11.8	20.0	3.8	9.5	6.4
Bra	16.7	13.7	15.2	30.8	42.9	36.2

Resultaten i Tabellerna 15-18 visar att uppfattningarna är kraftigt spridda på både negativa och positiva omdömen. Totalt framträder en positiv bedömning av läraarnas arbete och bemötande (någorlunda, ganska bra, bra) men en betydande andel hyser dock en negativ uppfattning. Säkerligen beror spridningarna i uppfattningarna på den heterogena grupp som studieavbrytarna utgör. Här finns t ex elever på alla betygsnivåer. Här finns en relativt stor grupp elever som gått i specialklass med vana att få mycket hjälp. Här finns också elever som kommit på fel linje men har höga betyg från grundskolan, och här finns också elever som av taktiska skäl och med goda grundskolebetyg valt att söka på sina goda betygsmeriter från grundskolan. Mot en sådan bakgrund synes såväl de negativa som de positiva uppfattningarna ej överraskande.

De mest framträdande resultaten i elevernas uppfattning om läraarna kan uttryckas på följande sätt: Ca 1/4 av avbrytarna i samtliga årskurser anser att läraarnas förmåga att göra undervisningen förståelig och begriplig är dålig eller mindre bra. Övriga uttrycker i stort sett en positiv uppfattning.

Studieavbrytarna i årskurs 1 är inte nämnvärt kritiska till läraarnas undervisningsmetodik. 17 procent tycker den är dålig eller mindre bra. Däremot anser 34 procent av studieavbrytarna i årskurserna 2-3 att metoden är dålig eller mindre bra.

En betydligt mer kritisk inställning ger eleverna uttryck för på tal om lärarhjälp vid skolsvårigheter. 43 procent av studieavbrytarna i årskurs 1 och 36 procent av studieavbrytarna i årskurserna 2-3 anser att hjälpen från läraarna vid svårigheter är dålig eller mindre bra. Eleverna i de högre årskurserna har dock mera extremt uttalade åsikter både vad gäller negativa och positiva omdömen. 27.7 procent av dessa tycker sålunda att lärarhjälp vid svårigheter är dålig medan 38.3 procent tycker den är bra. Den splittrade uppfattningen kan förklaras av de heterogena orsaker som ligger bakom studieavbrotten.

Svaren på frågan om läraarnas personliga bemötande visar att studieavbrytarna i årskurs 1 är betydligt mindre nöjda än studieavbrytarna i årskurserna 2-3. 37 respektive 19 procent tycker det personliga bemötandet från läraarnas sida är dåligt eller mindre bra. Men även här finns en betydande grupp elever som är nöjda, 35-43 procent tycker att det personliga bemötandet från läraarnas sida är bra eller ganska bra. Flickorna i årskurs 1 tycks dock vara särskilt missnöjda på den här punkten. Inte mindre än 49.1 procent tycker läraarnas personliga bemötande är dåligt eller mindre bra.

Tabell 62. Sammanfattande skäl till studieavbrott sammanförda i faktorer.

Faktor	Drop-out-orsak enl. rang åk 1 Tabell 61.	Åk 1 %	Åk 2 %	Åk 3 %
1. Skoltrötthet	1	19	23	14
2. Fel linje och utbildning	4, 5, 8	20	16	11
3. Praktisk utbildning i samband med arbete	2, 3, 16	20	17	3
4. Pedagogiska skäl	6, 7	12	7	3
5. Psykiska skäl	9, 12, 13	10	9	3
6. Sociala skäl	11, 15, 20	8	4	3
7. Dåliga betyg, taktik	14, 19	5	21	50
8. Somatiska skäl	10	4	1	6
9. Flyttat	18	2	2	6
10. Skolväg	17	2	0	0
		102	100	99

Resultaten ovan illustreras i diagram Fig. 8.

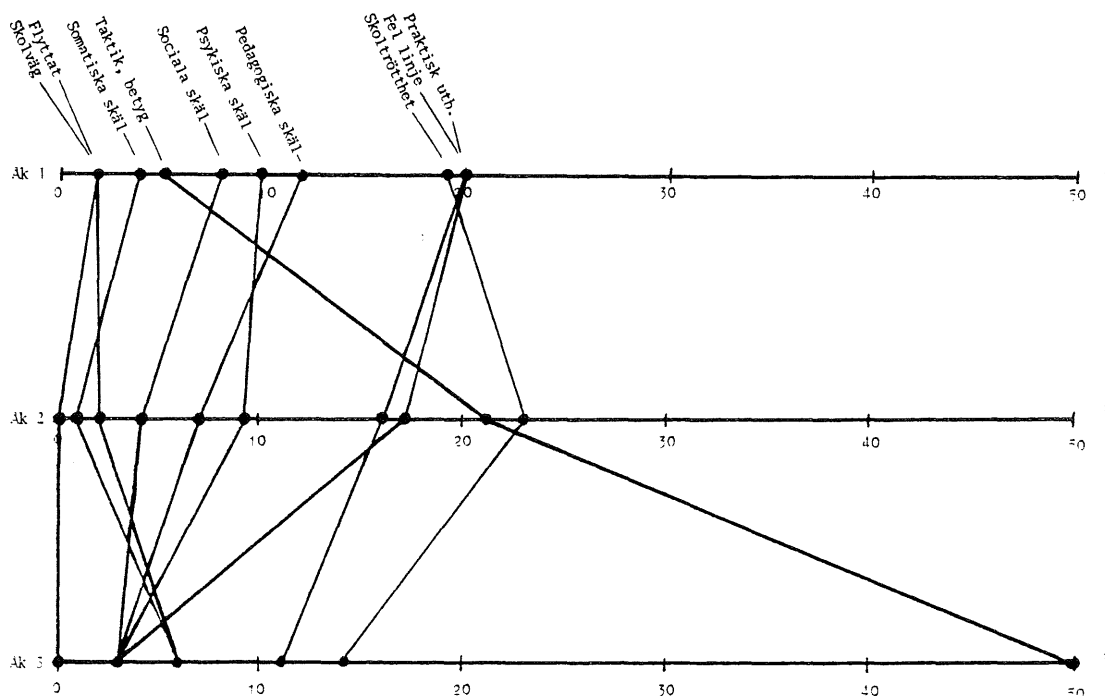

Fig. 8. Sammanfattande orsaker (skäl) till studieavbrottet i gymnasieskolan

Sammanfattning av de upplevda orsakerna

I Tabellerna 58 - 62 har resultaten på den sista frågan i intervjun presenterats. Som tidigare framhållits är "orsakerna" mångskiftande och i vissa fall diffusa. Det gäller främst det framträdande orsakssyndromet Skoltrötthet. Detta orsakskomplex framträder med pregnans i alla årskurserna, även om det är mest markant i årskurserna 1 och 2 i gymnasieskolan. Det finns anledning att analysera denna orsaksfaktor ytterligare. Ett försök göres till en djupare analys i ett senare avsnitt.

I det följande kommenteras och diskuteras orsakerna faktorsvis och hänvisningar görs även till svaren på de övriga frågorna i intervjun. I många fall märks därvidlag att resultaten av den sista frågan i intervjun, orsaksfrågan, ges en ytterligare bekräftelse på vad som kan ligga bakom ett studieavbrott.

Skoltrötthet anges som skäl nummer ett för avbrottet i årskurs 1. Det gäller både pojkar och flickor, ingen skillnad föreligger mellan könen. Syndromet Skoltrötthet behandlas vidare i ett senare avsnitt.

Som skäl nummer 2 bör kategorin *Fel linje* framhållas. I en sammanfattande bedömning bör de två kategorierna Fel linje (slumpval) och Fel linje (felval) sammanföras till en enda orsaksfaktor även om vi särskilt orsakskategorin i två underavdelningar i våra beräkningar. De båda kategorierna går in i varandra, mycket beroende på att bakomliggande orsaker kan sökas i brister i informationen inför gymnasieskolan och i otillräcklig kännedom om egna förutsättningar, ej tillräckligt genomtänkta val och i otillräcklig mognad inför yrkesval/utbildningsalternativ.

Man torde kunna förklara dessa resultat på olika sätt. Rimligt är dock att tre underliggande faktorer haft inverkan. För det första synes inte gymnasieskolan vara särskilt väl anpassad till de önskemål om studier och utbildning som eleverna haft efter grundskolans slut. För det andra framkommer tydligt, att informationen om gymnasieskolan både vad gäller kompetens, studievägarnas innehåll och arbetssättet inte varit tillräcklig eller överensstämmande med de verkliga förhållandena. För det tredje torde elevernas kännedom om sina egna resurser, intressen och behov vara otillräckliga inför ett så avgörande ställningstagande som valet till gymnasieskolan innebär. Givetvis kan ej en sådan självkännedom vara fullt utvecklad vid tiden för studie- eller yrkesvalet i årskurs 9. Det är ju fråga om en utvecklingsprocess som måste få sin tid att verka och som kräver olika lång tid för olika elever. Men frågan är om skolan erbjudit tillräckliga möjligheter och hjälp för att en sådan självkännedom och utvecklingsprocess kunnat äga rum.

Kopplat till orsaksfaktorn Fel linje torde man kunna se det tredje skälet, som kan sammanfattas i orsaksfaktorerna Föredrar arbete, Ingen idé plugga, Annan utbildning och Ekonomi (vill tjäna pengar). Detta sammansatta skäl kan med en gemensam beteckning formuleras som *Vill kombinera utbildning och jobb*. När skolan inte ger vad man tänkt sig och man söker frihet och självständighet lockar livet utanför skolmurarna. Man vill jobba praktiskt, man vill tjäna pengar, man vill ge sig in på något som skolan inte kan erbjuda.

Som det fjärde framträdande skälet framstår av våra resultat en grupp av orsaker som kan betecknas som *Det pedagogiska skälet*. I detta skäl inneslutes de båda orsaksfaktorerna Kurssvårigheter och Lärare/undervisningsproblem. Här torde man klart kunna konstatera att många elever som under grundskoletiden erhållit stöd och hjälp i många olika former är helt utelämnade i gymnasieskolan. Gymnasieskolan har varken någon specialundervisningsorganisation eller tradition att falla tillbaka på. Det finns, förutom i vissa specialskolor, inga utbildade lärare för elever med skolsvårigheter. Det finns inga läromedel eller pedagogiska metoder utvecklade för dessa elever. Det finns överhuvud taget mycket låg beredskap inom gymnasieskolan att ta emot elever med skolsvårigheter. Problemet gäller inte bara de elever som här berörts, d v s studieavbrytarna i gymnasieskolan, utan problemet är framför allt påtagligt för de elever som "avbryter" sin fortsatta utbildning i slutet av grundskolan och de som ej fortsätter efter årskurs 9. Dessa grupper räknar vi, som tidigare framgått, som studieavbrytare i reell mening i våra undersökningar.

Det femte skälet kan sammanfattas i benämningen *Psykiiska skäl*. Till denna grupp hänför vi de skäl som studieavbrytarna ger uttryck för i form av Vantrivseln med skolmiljön (både yttre och inre miljö), Stress och konkurrens samt Psykosociala skäl.

Skälen är mest framträdande i årskurserna 1 och 2. Det förefaller som om skolan redan på ett tidigt stadium slår ut sådana elever, som inte orkar med pressen på dem vad gäller personliga prestationer i form av t ex betyg, skrivningar och prov samt vad gäller den sociala pressen i form av anpassning till ett stort och personligt kollektiv, till ett stort antal lärare och kamratgrupper. De har svårt att känna sig trygga och harmoniska i ett större socialt sammanhang. Även här kan man finna samband bakåt i skoltiden. Många har på olika sätt fått en mera personlig undervisning och omvårdnad i t ex specialundervisningsform eller genom andra elevvårdande åtgärder. Många blir lämnade åt sitt öde i en alltför stor gymnasieskola. Många av dem lyckas inte skapa trygga relationer varken till enskilda kamrater, kamratgrupper eller till personalgruppen inom skolan.

I årskurs 3 är skälen uteslutande Stress och konkurrens vad gäller betyg. Den personliga trivseln med såväl kamrater som lärare kan i och för sig vara god, men pressen på dem, både från dem själva och från föräldrahåll, blir till sist outhärdlig.

Det sjätte skälet vill vi sammanfatta i beteckningen *Sociala skäl*. Här rör det sig om t ex problem inom familjen som kan bli alltför påfrestande. Det handlar både om relationer mellan föräldrar och relationer föräldrar-barn. Dessutom finns med i bilden även relationsproblem till det motsatta könet. I en del fall, även om de var förvånansvärt få, så finns förhållanden till kamrater i skolsituationen, som försvårat studierna. I en begynnande mobbningsituation tycks man ta till studieavbrott som en lösning på problemet. Det hinner på så sätt aldrig utveckla sig till någon svårare personlig påfrestning. I en frivillig skolform finns utvägen att fly undan naturligt till hands. Till de sociala skälen för vi också det, som vi finner mycket sällsynta förhållandet att elever avbryter på grund av försörjningsbörd. Vi finner få bevis för att tvingande ekonomiska skäl utgör någon nämnvärd orsak bakom studieavbrott. Förhållandet synes vara något annorlunda för studerande som är äldre. Men bland de studerande som övergår direkt till gymnasiestudier synes ekonomiska förhållanden av den här arten inte utgöra något nämnvärt skäl för studieavbrott.

Det sjunde skälet enligt vår sammanfattande orsakslista utgöres av *dåliga betyg* och därmed förknippat taktiska avbrott. Dåliga betyg behöver i och för sig inte alltid föranleda ett studieavbrott. Många som kommit in på utbildningsvägar, där betygen spelar mindre roll, t ex flertalet praktiska utbildningslinjer upplever när de väl kommit in på dessa studievägar att betygen inte har någon livsavgörande betydelse. Snarare upplever de att de kommit från ett negativt psykologiskt tryck som betygen tidigare inneburit. Betygen har inneburit en hämsko på deras personliga utveckling. De har blivit inplacerade i en hierarkisk ordning som visar sig vara föga realistisk för den yrkesutbildning som de kommit in på. Betygen har med andra ord upplevts ha dåligt samband med möjligheter att tillgodogöra sig den praktiska utbildning som de påbörjat. Betygen för dem har inte längre kommit att utgöra det centrala i skolsituationen.

För andra har dock betygen redan präglat deras syn på sig själva. Detta gäller främst elever som "avbryter" efter fullbordad grundskola, de som aldrig fortsätter till gymnasieskolan. Deras tro på sig själva, deras inplacering på lägre nivåer i rankinglistan, svårigheter att ta sig ut ur den rangordningen och gymnasieskolans fortsatta sortering utifrån betygspoäng, har åstadkommit en resignation och bristande förtroende till skolan. En fortsatt skolgång på sådana premisser vill de inte ställa upp på. Studieavbrott är en väg ur en sådan psykologisk nedbrytande personlighetsutveckling.

För återigen andra är betygen en sporre eller snarare sagt ett måste. De måste ha betyg för att självförverkliga sig. Det gäller i hög grad de framgångsrika. Men eftersom de höga betygen inte räcker till för alla, hur de än bemödar sig, så återstår att se sig om efter andra vägar att förverkliga en utbildning. Dessa utbildningar är spärrade genom intagningsregler som är baserade på betyg. Dessa elever utvecklar, ofta genom bistånd av medvetna föräldrar och kamrater, ett många gånger sofistikerat taktiskt synsätt för att förverkliga sina yrkesplaner. De avbryter för att i stället söka på sina grundskolebetyg. De avbryter för att gå om en årskurs eller för att kunna byta till en som de tror lättare linje. De söker sig till andra skolformer, t ex folkhögskolor, kommunal vuxenutbildning eller arbeten som kan ge poäng för att komma igenom spärrarna. Några söker sig vägar genom privatstudier, privatskolor eller utlandsstudier för att förbättra sin situation.

Det föreligger som framgår av Tabell 62 och diagram Fig. 8 en kraftig betoning av denna taktiska trend i årskurserna 2 och 3: De taktiska avbrotten är enbart representerade i de teoretiska studievägarna. I årskurs 3 är detta skäl tydligt uttalat hos 50 procent av studieavbrytarna. Hos många av de övriga finns detta skäl också med i bilden fastän skälet är dolt eller involverat i andra upplevda skäl, t ex Skoltrötthet och Fel linje.

Skäl nummer åtta, *somatiska skäl* utgöres av sjukdom eller medicinska symptom som utgjort hinder i studierna. Olika allergiska symptom överväger.

Skäl nummer nio utgöres av orsaker betingade av *avflyttning* från orten eller inom kommunen.

Skäl nummer tio utgöres av besvär eller hinder som har med *skolvägen* och/eller kommunikationer att göra. Detta skäl är sällan förekommande i våra studier. Dock kan det inom vissa delar av landet, framför allt i glesbygder, vara en vanligare orsak.

ANALYS AV ORSAKSSAMBAND

Eftersom studieavbrytarna sällan kunde ange ett enda skäl bakom sina studieavbrott var det av intresse att närmare undersöka om vissa skäl hängde ihop med vissa andra skäl, med andra ord om det fanns s k cluster eller ansamling av orsaker (orsakskomplex) bakom de individuella studieavbrotten.

Vid databehandlingen av intervjuresultaten lät vi göra korstabuleringar av svaren. Denna operation gick ut på att ta reda på hur många studieavbrytare som hade tre skäl som överensstämde och hur många som hade två skäl som var överensstämmande (trekombinations- och tvåkombinationssystem).

Antalet studieavbrytare med samma trekombinationssystem var emellertid få. Detta belyser våra tidigare uttalanden om att orsakerna bakom studieavbrotten är mångfacetterade. Det är svårt att konstatera en enhetlig bild av orsakerna bakom studieavbrott.

Beräkningssättet med att ta fram antalet förekommande parkombinationer gav ett bättre utfall. I många fall kan med utgångspunkt från dessa beräkningar, meningsfulla analyser göras. Vi kan konstatera många rimliga och logiska samband mellan ett antal orsaksvariabler.

Resultat av beräkningar med trekombinationer

Antalet trekombinationer är som tidigare sagt få. Av de totalt 186 studieavbrytare som intervjuats har vi inte särskilt årskurserna eller könen från varandra av detta skäl.

Det högsta antal individer som hade samma kombination var 6 stycken. De hade kombinationen Skoltrötthet-Föredrar arbete-Önskan att tjäna pengar. Den näst vanligaste kombinationen var Skoltrötthet-Dåliga betyg-Taktik, som 4 studieavbrytare hade. Övriga som hade samma trekombinationer var 6 stycken. De hade olika kombinationer med 2 studieavbrytare på vardera. Skoltrötthet och Föredrar arbete var gemensamma i dessa kombinationer.

Det är alltså få studieavbrytare som visar en likartad bild när det gäller så många som tre orsaksfaktorer ingående i bilden. Återigen får vi bevis på den ganska heterogena bilden bakom studieavbrott.

Resultat av beräkningar med parkombinationer

I beräkningen har antagits att alla har svarat med tre orsaker. Även icke-svar har då beräknats som ett teoretiskt svarsalternativ. Därigenom får varje studieavbrytare tre parkombinationer. Detta innebär att kombinationer mellan en orsak och ingen orsak förekommer. Detta kan vara intressant för att se vilka studieavbrottsorsaker som i sig räcker för ett studieavbrott.

Sammanställningarna i Tabellerna 63 - 84 är redovisade för varje årskurs. Separat redovisning för varje kön lämnas inte då könsskillnader framgår av de tidigare redovisade tabellerna över "drop-out-orsaker" och parkombinationerna inte lämnar ytterligare information. Om könen skulle särskiljas kommer frekvensen parkombinationer att bli alltför låg för rimliga tolkningar.

I fortsättningen redovisas alltså parkombinationer som är tillräckligt frekventa. I årskurs 1 ingår de flesta orsakerna i kombinationerna. I årskurserna 2 och 3 är flera orsaker ej kombinerade tillräckligt ofta, varför endast de mera frekventa redovisas. I undantagsfall kan några intressanta kombinationer dock redovisas, även om de är lågfrekventa.

Vad blir då skillnaden mellan parkombinationer och drop-out-orsakerna? Det kommer att vara samma rangordning när det gäller frekvensen men skillnaden är att parkombinationerna kommer att vara dubbelt så många. Detta beror på att eleverna uppger tre orsaker och att alltså varje orsak kombineras med två andra. Ett exempel: 60 elever har uppgivit "Skoltrötthet" som orsak. Dessa 60 blir 120 kombinationer med "Skoltrötthet" i tabellen över parkombinationer (Tabell 63).

Kombinationerna är i tabellerna uppställda i fallande frekvensordning. Lågfrekventa kombinationer är ej medtagna. Det bör observeras att det absoluta antal elever som döljer sig bakom procentsiffrorna kan vara mycket lågt.

Resultat parkombinationer, årskurs 1

Antalet intervjuade studieavbrytare i årskurs 1 är 131, 69 pojkar och 62 flickor.

Tabell 63. Kombinationer med Skoltrötthet.

Kombinationer (n=120)	Procent
Skoltrötthet - ingen orsak	15.8
Skoltrötthet - Föredrar arbeta	14.2
Skoltrötthet - Tjäna pengar	11.7
Skoltrötthet - Fel linje (felval)	8.3
Skoltrötthet - Lärare/undervisning	7.5
Skoltrötthet - Kurssvårigheter	7.5
Skoltrötthet - Annan utbildning	5.0
Övriga, lågfrekventa kombinationer	30.0
Summa procent	100.0

Här kan man få en bild av vilka komponenter Skoltrötthet egentligen kan innehålla. Skoltrötthet kan i och för sig för en del elever vara tillräcklig orsak. Man har då svårt att närmare förklara vad symptomet innebär. Skoltrötthet - ingen orsak är enligt tabellen relativt vanligt. Men det beror mest på att en del studieavbrytare endast kunnat ange två orsaker av de tre som man önskat få fram vid intervjuerna. Då erhålles den ovan redovisade kombinationen med ingen orsak.

Man torde här kunna tolka resultaten i tabellen som att Skoltrötthet förknippas med upplevelsen av meningslöshet och dålig personlig tillfredsställelse med skolarbetet. Man har kommit in på fel linje, upplevt skol-svårigheter och inte haft de rätta relationerna till lärarna och till deras undervisning. I en sådan situation blir alternativet praktiskt arbete, praktisk utbildning, kombinerat med möjligheter att tjäna pengar mera attraktivt. Frihetsbehoven gör sig starkt gällande. Skolan kommer till korta i en sådan dragkamp. Finns ej heller stöd och uppmuntran från hemmen blir det svårt att övervinna vissa motigheter i skolan.

Tabell 64. Kombinationer med Föredrar arbete.

Kombinationer (n=68)	Procent
Föredrar arbete - Skoltrötthet	25.0
Föredrar arbete - Tjäna pengar	14.7
Föredrar arbete - Fel linje (slumpval)	10.3
Föredrar arbete - ingen orsak	8.8
Föredrar arbete - Lärare/undervisning	7.4
Föredrar arbete - Psykiska orsaker	5.9
Övriga, lågfrekventa kombinationer	27.9
Summa procent 100.0	

Helt logiskt återkommer kombinationer med Skoltrötthet och önskan att Tjäna pengar samt orsaken kommit in på Fel linje, av en slump eller att det bara råkade bli så. Faktorer som har med undervisning och psykisk påfrestning i skolan finns även med i bilden. Att föredra arbete före skolutbildning är ett framträdande drag i drop-out-bilden i årskurs 1 i gymnasieskolan.

Tabell 65. Kombinationer med Önskan att tjäna pengar.

Kombinationer (n=46)	Procent
Tjäna pengar - Skoltrötthet	30.4
Tjäna pengar - Föredrar arbete	21.7
Tjäna pengar - Fel linje (slumpval)	8.7
Tjäna pengar - Kurssvårigheter	6.5
Tjäna pengar - Familjeangelägenhet	6.5
Tjäna pengar - ingen orsak	6.5
Tjäna pengar - Försörjningstvång	0.0
Övriga, lågfrekventa kombinationer	19.7
Summa procent 100.0	

Önskan att tjäna pengar är tydligen en kraftig drivfjäder för många, allrahelst i en påfrestande skolsituation. Det synes naturligt att vilja arbeta för att uppfylla många önskningar om att skaffa sig saker och ting och att kunna tillfredsställa olika personliga behov, som blir mer och mer uttalade i den ålder studieavbrytarna befinner sig. Denna önskan förstärks också av att de hamnat på fel linje och upplever skolvårigheter.

Vad gäller kombinationen med Familjeangelägenhet är det inte fråga om försörjningstvång. Sådan tycks vara mycket litet framträdande i alla våra analyser av förhållandet. Däremot kan det stundom vara fråga om bristande förståelse för utbildning och att behöva offra något i ekonomiskt hänseende för att få en utbildning. Tjäna pengar ses kortsiktigt som något väsentligt. Att utbildning på lång sikt lönar sig (ekonomiskt eller i arbetstillfredsställelse i övrigt) synes komma i bakgrunden vid studieavbrottstillfället. Våra studier i övrigt visar att en relativt stor andel föräldrar inte är medvetna om en sådan sk uppskjuten belöning (delayed gratification). Studier och utbildning nedvärderas i förhållande till förmågan att försörja sig själv.

Tabell 66. Kombinationer med Fel linje (slumpval).

Kombinationer (n=44)	Procent
Fel linje - ingen orsak	25.0
Fel linje - Föredrar arbete	15.9
Fel linje - Skoltrötthet	11.4
Fel linje - Tjäna pengar	9.1
Fel linje - Annan utbildning	9.1
Fel linje - Kurssvårigheter	6.8
Övriga, lågfrekventa kombinationer	22.7
Summa procent	100.0

Orsaken felval (slumpval) innebar att studieavbrytarna bara råkat hamna fel. Slumpen avgjorde till stor del. I brist på annat så lät de sig övertalas eller accepterade ett förslag från yrkesvals lärare eller föräldrar. Valet var inte genomtänkt. De visste inte vad de skulle välja. Och så blev det som det blev, chansningen lyckades inte.

Resultatet ovan är inte förvånande under sådana omständigheter. Flera kunde bara konstatera att det blev fel. I ett sådant läge kommer faktorer som Föredrar arbete, Skoltrötthet, Tjäna pengar och Annan utbildning och även Kurssvårigheter logiskt in i orsaksbilden.

Tabell 67. Kombinationer med Fel linje (felval).

Kombinationer (n=42)	Procent
Fel linje (felval) - Skoltrötthet	23.8
Fel linje (felval) - ingen orsak	19.1
Fel linje (felval) - Annan utbildning	16.7
Fel linje (felval) - Lärare/undervisning	11.9
Fel linje (felval) - Familjeangelägenhet	7.1
Övriga, lågfrekventa orsaker	21.4
Summa procent 100.0	

Orsaken Fel linje (felval) innebar att studieavbrytarna vid valet verkligen valt en linje som de då ansåg rätt, men valet var en felsatsning. De har i regel kommit in på sina förstahandsval. Valet var genomtänkt från deras sida men informationen och förväntningarna stämde inte. Det var inte den utbildning och det yrkesområde de tänkt sig.

Fel linje, såväl slumpval som uppenbara felval, förekommer med hög frekvens i årskurs 1, där studieavbrotten är vanligast på de praktiska utbildningsvägarna. De praktiska utbildningsvägarna synes vara mycket känsliga för studieavbrott där orsakerna ligger i bristande information eller självklara svårigheter att träffa rätt i ett viktigt yrkesval i en kanske alltför tidig ålder. Det synes vara naturligt att inte kunna välja rätt yrke i årskurs 9. Detta gäller särskilt om osäkerheten är kombinerad med Skoltrötthet. Annan utbildning och Lärare/undervisningsproblem ligger nära till hands att ta till som förklaring. Att föräldrarna reagerar torde heller inte vara förvånande. Kombinationerna synes vara helt logiska.

Tabell 68. Kombinationer med Kurssvårigheter.

Kombinationer	Procent
Kurssvårigheter - Skoltrötthet	22.5
Kurssvårigheter - Fel linje (slumpval)	7.5
Kurssvårigheter - Tjäna pengar	7.5
Kurssvårigheter - Annan utbildning	7.5
Kurssvårigheter - Stress, konkurrens	7.5
Kurssvårigheter - Dåliga betyg	5.0
Kurssvårigheter - Föredrar arbete	5.0
Övriga, lågfrekventa kombinationer	37.5
Summa procent 100.0	

Orsaken Kurssvårigheter är naturligt kombinerad med Skoltrötthet som den mest vanliga kombinationen. Övriga kombinationer är mindre frekventa. Kombinationerna verkar logiska. Kurssvårigheter leder följdriktigt till olika reaktioner och beteenden som framgår av tabellen ovan.

Tabell 69. Kombinationer med Lärare/undervisningsproblem.

Kombinationer (n=40)	Problem
Lärare/undervisningsproblem - Skoltrötthet	22.5
Lärare/undervisningsproblem - ingen orsak	12.5
Lärare/undervisningsproblem - Föredrar arbete	12.5
Lärare/undervisningsproblem - Fel linje (felval)	12.5
Lärare/undervisningsproblem - Skolmiljön	7.5
Övriga, lågfrekventa kombinationer	32.5
Summa procent 100.0	

Orsaken Lärare/undervisningsproblem är som tidigare framgått inte särskilt vanlig som grund för studieavbrott, men i den mån den förekommer så synes Skoltrötthet vara en följdriktig partner till nämnda orsak. Många andra faktorer som ledsagar Lärare/undervisningsproblem är ej heller någon renodlad orsak. Därom vittnar de många lågfrekventa kombinationer som finns.

Tabell 70. Kombinationer med Annan utbildning.

Kombinationer (n=38)	Procent
Annan utbildning - Fel linje (felval)	18.4
Annan utbildning - Skoltrötthet	15.8
Annan utbildning - ingen orsak	10.5
Annan utbildning - Fel linje (slumpval)	10.5
Annan utbildning - Kurssvårigheter	7.9
Övriga, lågfrekventa kombinationer	36.9
Summa procent 100.0	

Orsaken Annan utbildning innebär att studieavbrytaren tänkt om, vill satsa på något annat, vill byta linje o s v. Det är då naturligt att denna orsak kombineras med sådana orsaksfaktorer som Fel linje (valt fel) Skoltrötthet, Fel linje (hamnat på fel utbildning) och Kurssvårigheter. Några synes endast ha haft Annan utbildning som dominerande orsak. Kombinationerna synes vara helt logiska.

Tabell 71. Kombinationer med Skolmiljön.

Kombinationer (n=26)	Procent
Skolmiljön - Psykiska orsaker	15.4
Skolmiljön - ingen orsak	11.5
Skolmiljön - Skoltrötthet	11.5
Skolmiljön - Lärare/undervisningsproblem	11.5
Skolmiljön - Kamratproblem	7.5
Övriga, lågfrekventa kombinationer	42.6
Summa procent	100.0

Kombinationerna med Skolmiljön (vantrivsel med densamma) är många och ganska lågfrekventa. Antalet som åberopar vantrivsel med skolmiljön är också relativt få till antalet. Men de som anför en sådan orsak visar genom sina olika kombinationer att det inte minst rör sig om relationsproblem till människor runt omkring dem (psykiska orsaker, skoltrötthet, lärareproblem, kamratproblem o s v). Den materiella skolmiljön nämns också men tydligen blir de psykiska reaktionerna i en besvärande materiell skolmiljö starkt accentuerade, vilket ju också synes rimligt.

Tabell 72. Kombinationer med Somatisk orsak.

Kombinationer (n=24)	Procent
Somatisk orsak - ingen orsak	45.8
Somatisk orsak - Skoltrötthet	12.5
Somatisk orsak - Kamratproblem	12.5
Somatisk orsak - Lärare/undervisningsproblem	8.3
Somatisk orsak - Kurssvårigheter	8.3
Övriga, lågfrekventa kombinationer	12.6
Summa procent	100.0

Som man kan vänta sig är det många bland kategorin Somatisk orsak som enbart uppger sjukdom eller medicinska hinder som enda drop-out-orsak. Övriga kombinationsorsaker pekar i viss utsträckning på relationsproblem och skolsvårigheter i form av problem att hänga med i kurserna. Sambanden verkar realistiska med tanke på sjukfrånvaro som gjort det svårt att följa med i kurserna och att skapa goda relationer med lärare och kamrater.

Tabell 73. Kombinationer med Familjeangelägenhet.

Kombinationer (n=24)	Procent
Familjeangelägenhet - Skoltrötthet	16.7
Familjeangelägenhet - Tjäna pengar	12.5
Familjeangelägenhet - Fel linje (felval)	12.5
Familjeangelägenhet - ingen orsak	8.3
Familjeangelägenhet - Annan utbildning	8.3
Familjeangelägenhet - Stress, konkurrens	8.3
Familjeangelägenhet - Kamratproblem	8.3
Övriga, lågfrekventa kombinationer	25.1
Summa procent	100.0

Orsaken Familjeangelägenhet innefattar problem inom familjen, som inverkar hämmande på elevernas studier. Det rör sig om en negativ inställning till skolan, relationsproblem mellan familjemedlemmar m m. Återverkningar till skolan synes vara av det slag som man kan vänta sig: Skoltrötthet, Tjäna pengar viktigare än skolan, Fel utbildning, bättre satsa på något annat än skola, Stress-konkurrens och Kamratproblem. Kombinationerna synes vara helt följdriktiga.

Tabell 74. Kombinationer med Stress-konkurrens.

Kombinationer (n=18)	Procent
Stress, konkurrens - ingen orsak	18.2
Stress, konkurrens - Skoltrötthet	18.2
Stress, konkurrens - Kurssvårigheter	13.6
Stress, konkurrens - Föredrar arbete	9.1
Stress, konkurrens - Lärare/undervisningsproblem	9.1
Stress, konkurrens - Familjeangelägenhet	9.1
Övriga, lågfrekventa kombinationer	22.7
Summa procent	100.0

Stress och konkurrens torde vara en föga enhetlig orsak. Det finns flera problem som pekar på en allmän psykisk påfrestning för dessa elever. Kombinationerna tycks hänga samman på ett logiskt sätt. Dessa elever tycks ha haft det allmänt jobbigt och inte orkat fortsätta av psykiska skäl.

Tabell 75. Kombinationer med Psykiska skäl.

Kombinationer (n=18)	Procent
Psykiska skäl - Föredrar arbete	22.2
Psykiska skäl - Skolmiljön	22.2
Psykiska skäl - ingen orsak	16.7
Psykiska skäl - Skoltrötthet	16.7
Psykiska skäl - Lärare/undervisningsproblem	11.1
Psykiska skäl - Fel linje (slumpval)	5.6
Psykiska skäl - Dåliga betyg	5.6
Summa procent	100.1

Psykiska skäl innebär svårigheter att orka med skolan p g a vantrivsel, ängslan, otrygghet, nedstämdhet m m. Orsaken är i första hand ett symptom på hur illa skolan fungerar för dem personligt. Kombinationerna pekar på flera faktorer som kan tolkas som såväl följdverkningar som bakomliggande orsaker till de psykiska problemen. Skolan förefaller vara väldigt jobbig för dessa elever.

Tabell 76. Kombinationer med Dåliga betyg.

Kombinationer (n=18)	Procent
Dåliga betyg - ingen orsak	16.7
Dåliga betyg - Skoltrötthet	16.7
Dåliga betyg - Föredrar arbete	16.7
Dåliga betyg - Kurssvårigheter	11.1
Dåliga betyg - Annan utbildning	11.1
Överiga, lågfrekventa kombinationer	27.7
Summa procent	100.0

De som uppger Dåliga betyg som orsak är få i årskurs 1. De tycks uppleva det meningslöst att fortsätta. Allmän skoltrötthet och svårigheter ger dem ingen stimulans att fortsätta. Vad de dåliga betygen beror på är svårt att säga. Betygen som sådana tycks dock vara en hämsko för deras fortsatta utbildning. Om betygen vittnar om oförmåga att följa undervisningen eller om de har psykologiskt stämplat dessa studieavbrytare kan våra data ej ge svar på. Båda förklaringarna är dock rimliga.

I fortsättningen är antalet elever inom varje kombination så litet att det är föga meningsfullt att i detalj redovisa resultaten. De återstående kombinationerna redovisas dock i korthet utan några fullständiga tabellresultat.

Kombinationer med kamrater (n=18):

3 parkombinationer finns med vardera Somatisk orsak och ingen orsak alls (beror på att eleven har angivit endast 2 orsaker). 2 kombinationer finns med Fel linje (slumpval), Kurssvårigheter och Skolmiljön.

Kombinationer med Ingen idé plugga (n=14):

3 kombinationer finns med Skoltrötthet och 2 kombinationer finns med Ekonomi (tjäna pengar).

Kombinationer med Skolväg (n=14):

3 kombinationer finns med Skoltrötthet och 2 kombinationer med Annan utbildning.

Kombinationer med Flyttat (n=12):

Endast kombinationer med ingen orsak alls finns. Detta innebär att 6 elever uppgivit enbart orsaken Flyttat som skäl för studieavbrott. Dessa elever har ej återfunnits i skolgång efter flyttningen. Lång eller besvärlig skolväg finns dock med i bilden hos en del av dem men flyttning anges som skäl.

Kombinationer med Taktik (n=12):

2 kombinationer finns med vardera Skoltrötthet. Föredrar arbete och Ekonomi (vill tjäna pengar).

Kombinationer med Ekonomi (försörjning) (n=6):

2 kombinationer finns med vardera Skoltrötthet och ingen orsak alls.

I tabellerna med parkombinationer har 646 parkombinationer redovisats. Totalsumman parkombinationer är 664. De återstående 18 kombinationerna utgöres av kombinationen ingen orsak-ingen orsak. Det är alltså 18 studieavbrytare som endast uppgivit ett enda skäl.

Resultat parkombinationer årskurs 2

Antalet intervjuade studieavbrytare i årskurs 2 är 41, varav 14 flickor. Könsfördelningen är sned. Vissa olikheter föreligger mellan könen enligt Tabell 59, men på grund av det låga antalet flickor är det mindre meningsfullt att redovisa parkombinationer för flickornas del. Skillnaderna mellan könen bedömer vi ej vara så markanta att det är befogat med separata redovisningar. Där så är motiverat framhålls dock könsskillnader i kommentarer till tabellerna.

Tabell 77. Kombinationer med Skoltrötthet...

Kombinationer (n=44)	Procent
Skoltrötthet - Dåliga betyg	13.6
Skoltrötthet - Taktik	13.6
Skoltrötthet - Fel linje (felval)	11.4
Skoltrötthet - Föredrar arbete	11.4
Skoltrötthet - ingen orsak	11.4
Skoltrötthet - Stress, konkurrens	9.1
Skoltrötthet - Ingen idé plugga	6.8
Övriga, lågfrekventa kombinationer	22.7
Summa procent	100.0

Även i årskurs 2 är Skoltrötthet framträdande. Men här är den för-
enad med Dåliga betyg, Taktiska överväganden som har med betyg att göra,
Fel linje (tänkt om), Stress, konkurrens och Ingen idé plugga. Det synes
som om studieavbrytarna i första hand åberopar skäl som anger svårigheter
att hänga med i konkurrensen om bra betyg.

Tabell 78. Kombinationer med Taktik,

Kombinationer (n=22)	Procent
Taktik - Skoltrötthet	27.3
Taktik - Dåliga betyg	22.7
Taktik - Annan utbildning	4.6
Taktik - Ingen idé plugga	4.6
Taktik - ingen orsak	4.6
Övriga, lågfrekventa kombinationer	36.2
Summa procent	100.0

Det framgår med tydlighet att orsakskombinationerna Taktik - Dåliga
betyg - Skoltrötthet är förhärskande i årskurs 2.

Tabell 79. Kombinationer med Dåliga betyg.

Kombinationer (n=20)	Procent
Dåliga betyg - Skoltrötthet	30.0
Dåliga betyg - Taktik	25.0
Dåliga betyg - Annan utbildning	10.0
Dåliga betyg - ingen orsak	10.0
Summa procent	100.0

Samma kombinationer som tidigare återkommer helt logiskt.

Tabell 80. Kombinationer med Föredrar arbete.

Kombinationer (n=16)	Procent
Föredrar arbete - Skoltrötthet	31.3
Föredrar arbete - ingen orsak	25.0
Föredrar arbete - Ingen idé plugga	18.8
Övriga, lågfrekventa kombinationer	24.9

Orsaken Föredrar arbete är med i bilden för studieavbrytarna i årskurs 2 även om den är mindre framträdande. Kombinationerna är även här naturliga med Skoltrötthet och Ingen idé plugga som ingredienser.

Tabell 81. Kombinationer med Annan utbildning.

Kombinationer (n=14)	Procent
Annan utbildning - ingen orsak	42.9
Annan utbildning - Skoltrötthet	14.3
Annan utbildning - Taktik	14.3
Annan utbildning - Dåliga betyg	14.3
Övriga, lågfrekventa kombinationer	14.3

Summa procent 100.1

Kombinationerna är nu så få att meningsfulla tolkningar är vanskliga att göra. Men kombinationerna rör sig alltjämt inom en snäv orsakssektor.

Resultat parkombinationer årskurs 3

Eftersom antalet studieavbrytare i årskurs 3 är lågt, 14 elever, är det mindre meningsfullt att redovisa alla kombinationer. De tre mest frekventa kombinationerna redovisas dock för att visa den enhetliga bild som studieavbrytarna visar i denna årskurs.

Tabell 82. Kombinationer med Taktik.

Kombinationer (n=21)	Procent
Taktik - Skoltrötthet	23.8
Taktik - Dåliga betyg	23.8
Taktik - ingen orsak	19.1
Taktik - Flyttat	9.5
Övriga, lågfrekventa kombinationer	23.8

Tabell 83. Kombinationer med Dåliga betyg.

Kombinationer (n=11)	Procent
Dåliga betyg - Taktik	36.4
Dåliga betyg - Skoltrötthet	18.2
Dåliga betyg - Kurssvårigheter	9.1
Dåliga betyg - Ingen idé att plugga	9.1
Dåliga betyg - ingen orsak	9.1
Dåliga betyg - Flyttat	9.1
Dåliga betyg - Somatisk	9.1
Summa procent	100.1

Tabell 84. Kombinationer med Skoltrötthet.

Kombinationer (n=10)	Procent
Skoltrötthet - Taktik	50.0
Skoltrötthet - Dåliga betyg	20.0
Skoltrötthet - Lärare/undervisningsproblem	10.0
Skoltrötthet - Annan utbildning	10.0
Skoltrötthet - Flyttat	10.0
Summa procent	100.0

Som framgår av tabellerna är Taktik en mycket framträdande orsak till studieavbrotten. Kombinationerna med Dåliga betyg och Skoltrötthet synes vara helt naturlig.

DISKUSSION

Bakgrund

Ungdomsskolan har under 60- och 70-talen genomgått en explosionsartad utveckling. Kravet på utbildning från elev- och föräldrahåll har vuxit starkt. Kraven från arbetslivet har också ökat i takt med ökad effektivitet, produktivitet och teknisk utveckling.

Under 50-talet var alltjämt realskola, gymnasium och yrkesskola de traditionella utbildningsvägarna efter den obligatoriska skolan. Parallellt hade de praktiska utbildningsvägarna inom industri, handel och hantverk alltjämt ett stort utrymme bland ungdomarnas utbildningsval efter den vanliga skolgången i folkskola, realskola, flickskola. Många kunde också få arbeten direkt efter dessa skolstudier eller efter ofullbordad utbildning i realskola eller flickskola. Studieavbrott av skilda anledningar var mycket vanliga även i dessa äldre skolformer. Det fanns i stort sett gott om andra utbildningsvägar eller arbeten för ungdomar med en dylik begränsad skolunderbyggnad. Yrkesutbildningen skedde i stor utsträckning inom arbetslivets olika sektorer.

Under 60-talet - de stora skolreformernas årtionde - har som en följd av det alltjämt växande utbildningsbehovet och kraven på social utjämning, en ny enhetlig skolform vuxit fram, som sammansmälte folkskolan, flickskolorna och realskolan i en integrerad grundskola 1962. Som en konsekvens av denna reformering blev det angeläget att se över även de frivilliga skolformerna över grundskolan. 1966 gick det urgamla och traditionsrika gymnasiet med studentexamen som examensbenämning i graven och ersattes av de båda skolformerna gymnasium och fackskola. Denna reform var endast ett steg på vägen till en helt integrerad gymnasieskola där även den gamla yrkesskolan inlemnades. Samtliga dessa skolformer bildade den nya gymnasieskolan som fick sin start 1971. Därmed var tillsammans med införandet av grundskolan en betydande skolreformering genomförd som måste ses som en skolhistorisk mycket betydande händelse.

Revideringar av grundskolan 1969 och den nu beslutade läroplanen med start 1982 får ses som korrigeringar av den ursprungliga grundskolan från 1962.

Den ovan beskrivna skolhistoriska utvecklingen under de senaste årtiondena är angelägen att föra på tal när man analyserar och diskuterar dagens skola. Utvecklingen har i jämförelse med tidigare skolhistoria gått oerhört snabbt - kanske alltför snabbt enligt mångas uppfattning. Att förändra skolan tar en generation i anspråk enligt en del seriösa skoldebattörer.

Men då förändringar inom skolområdet knappast har skett för dess egen skull utan som en följd av de stora förändringar av olika slag som skett inom samhället i stort, blir det naturligt att även skolan drabbas av påfrestningar som följd av den dynamiska förändringsprocess som samhället genomgått. Kritik från skolhåll har heller inte uteblivit. Det har varit lätt att skjuta in sig mot företeelser som inte anses ha slagit så väl ut i reformeringarnas fotspår. Kunskapsdebatten under senare år är ett slående exempel härpå. Huruvida kritiken är berättigad eller inte råder delade meningar om. De positiva effekterna har många gånger skjutits i bakgrunden inför alla de problem och svårigheter som skoldebatten företrädesvis kretsat kring.

Huruvida den yttre reformering av skolans organisation, som reformerna i hög grad inneburit, också resulterat i en inre omdaning torde kunna diskuteras och ifrågasättas. Den mänskliga trögheten mot alla förändringar, som ju är ett psykologiskt välkänt faktum, är något som man kanske inte förutsett och på allvar tagit med i bilden, när de stora reformerna sjuösatts. Att den inre reformeringen inte kunnat hålla jämna steg med den yttre torde betraktas som naturlig mot bakgrund av en sådan mänsklig och naturlig tröghetsprocess. Reaktionen från lärarhåll måste till icke oväsentlig del kunna förklaras utifrån ett sådant perspektiv.

De positiva effekterna av de senaste decenniernas skolreformer har, som tidigare nämnts kommit i bakgrunden i skoldebatten och detta har även kunnat märkas i den pedagogiska, sociologiska och psykologiska skolforskningen. Detta kan kanske beklagas då forskningen mest siktat in sig på problem och svårigheter i skolan och därigenom bidragit till att en snedbalans uppstått i debatten. Även föreliggande studie kring studieavbrott och misslyckande i skolan speglar helt naturligt många negativa drag i skolan av idag eftersom ämnet i sig gäller ett skolproblem.

Det kanske därför är på sin plats att mera allmänt inleda denna diskussion med en del positiva drag i skolan som också kommit fram i undersökningen, fastän de inte stått i centrum för några djupare analyser. De kanske kan nedtona den annars dystra bild som lätt kan bibringas läsaren vid studium av föreliggande arbete.

Positivt i den nya gymnasieskolan

För den majoritet av elever som fortsätter i gymnasieskolan utan att avbryta studierna eller byta linje upplevs skolan i stort som övervägande positiv. Här redovisas huvuddragen av sådana yttringar såsom de framkommit vid enkätundersökningar med hela årskursen elever. (Se del II)

En klar majoritet av dessa elever trivs bra i gymnasieskolan. Ca 75 procent ger uttryck för en sådan uppfattning. De trivs bra med båda kamrater och lärare. De uppger att de får en bra undervisning av kunniga lärare. Samtliga elever, även studieavbrytarna, anser att utbildning är nödvändig för deras framtid, även om utbildning i mer skolbetonad utformning är mer tvivelaktig för många av studieavbrytarna. Man får tolka det som att ungdomarna är starkt utbildningsmotiverade. Över 90 % av samtliga elever anlägger olika utbildningsmotiv som viktiga för deras framtid.

Ca 50 % av de kvarvarande eleverna säger sig trivas klart bättre i gymnasieskolan än i grundskolan. De upplever bättre sammanhållning mellan eleverna. En övervägande majoritet anser att de får syssla med eller studera sådant som är meningsfullt och viktigt för den utbildning de valt. En övervägande majoritet av de kvarvarande säger sig också ha kommit in på rätt linje i gymnasieskolan.

De elever som fortsätter i gymnasieskolan säger sig få bra stöd hemifrån. 45 % kan påräkna hjälp och stöd varje dag eller nästan varje dag. Det gäller t ex hjälp med hemuppgifter. Ytterligare 25 % anser sig kunna få sådan hjälp då och då. Här är skillnaden mot de studieavbrytande markant - kanske ett av de mest framträdande resultaten i hela undersökningen.

Ovanstående positiva uttryck från de elever som fortsätter i gymnasieskolan kan sammanfattningsvis tolkas som att flertalet elever är mycket

nöjda med gymnasieskolan. Många elever anser sig ha levt upp i gymnasieskolan och kunnat starta på nytt. De finner stor mening med gymnasiestudierna.

Ovanstående positiva inslag i bilden bör alltså framhållas när vi nu övergår till att belysa den grupp elever som ser gymnasieskolan på ett annat sätt.

Kritik av den nya gymnasieskolan

Det kanske först bör nämnas att studieavbrytarna grovt kan kategoriseras i två grupper med hänsyn till orsaker och bakgrundsförhållanden. Dels har vi den grupp som slutar efter årskurs 9 eller avbryter i början av gymnasiestudierna och dels har vi den grupp som avbryter under årskurserna 2 och framför allt 3. Den förstnämnda gruppen avbryter oftast på grundval av att skolan inte var tillräckligt attraktiv för dem eller inte motsvarade de förväntningar de haft på utbildning efter grundskolan. Den andra gruppen avbröt oftast på grundval av att betygen inte blev tillräckliga för att söka vidare på efter gymnasieskolan (taktiska avhopp). Den förstnämnda gruppen kom huvudsakligen från lägre socialgrupper. Den sistnämnda huvudsakligen från högre socialgrupper. Den negativa kritiken som behandlas i det följande kommer främst från den förstnämnda gruppen.

Många elever kommer tydligen dåligt förberedda till gymnasieskolan. I en del avseenden ansåg sig ända upp emot 70 % av eleverna ha blivit otillräckligt informerade. Särskilt gäller detta omv vart linjerna ledde eller vilken kompetens de gav samt om hur gymnasieskolan fungerade arbetsmässigt. Slumpen avgjorde ofta var de hamnade trots att de ofta kom in på sitt förstahandsval.

Vidare fungerade gymnasieskolan dåligt för dessa elever när de kommit in beträffande elevvårdande service som exempelvis vägledning, upplysning och kontakter i samband med studieavbrotten.

Gymnasieskolan hade mycket små möjligheter att erbjuda alternativa studievägar om eleverna kommit helt fel och önskade någon annan inriktning på utbildningen. Stelheten i systemet försvårar för skolan att anpassa en utbildning efter personliga förutsättningar, önskemål och individuella svårigheter.

Gymnasieskolan har vidrare mycket små möjligheter att hjälpa elever som har speciella svårigheter. Många kommer från grundskolans väl utbyggda specialundervisningssektor och känner sig övergivna när de kommer till gymnasieskolan. Gymnasieskolan saknar i hög grad både personella och materiella resurser att ta sig an dessa elever. Hemmen har små möjligheter att själva hjälpa eleverna i ett sådant läge.

Studieavbrytarna av den förstnämnda kategorin utmärkes i hög grad av skoltrötthet. Skolan för dem är alltför teoretisk. De förväntar sig en praktisk utbildning men möter "samma gamla skola". De är alltså inte motiverade för utbildning som sådan men synes vara brända beträffande alltför skolbetonad undervisning. Gymnasieskolan har inte möjligheter att ordna mer praktiskt inriktad utbildning. I grund och botten önskar flertalet av dessa elever börja jobba, men då de saknar utbildning väljer de trots allt gymnasieskolan, men orkar inte med den skolmässiga utbildningsformen. Det är detta de åsyftar, när de tycker att gymnasiestudierna såsom de möter dem är mer eller mindre meningslösa - inte att utbildningen generellt är meningslös.

Inte så få studieavbrytare har synpunkter på gymnasieskolans psykologiska miljö. De möter en stor och opersonlig skola. Lärarna undervisar visserligen bra men är opersonliga och kan inte tillgodose kraven på viss personlig omvårdnad, social kontakt, stöttning vid svårigheter, vägledning och råd i studierna och framförallt vägledning i samband med studieavbrotten.

Studieavbrotten har under hela 70-talet varit av stor omfattning. Flertalet kommuner har via mindre undersökningar kunnat rapportera frekvensen studieavbrott. Omfattningen har visserligen minskat något men är alltså hög. Som exempel kan nämnas att Göteborgs kommun i december 1980 rapporterar att ca 1000 elever i årskurs 1 avbrutit studierna under den första terminen. Det motsvarar ca 20 procent av elevgruppen som börjar i gymnasieskolan. Omfattningen har varit likartad under de senaste fyra åren.

Orsakerna har hittills dock inte blivit föremål för några djupare studier. Endast kvantitativa uppgifter har i regel rapporterats. Vår erfarenhet från en noggrann bevakning av misslyckanden i gymnasieskolan av den här arten pekar på att orsaker såsom de redovisas i denna rapport fortfarande är aktuella. Gymnasieskolan under 70-talet har inte nämnvärt förändrats. Antalet elever som tagits in har ständigt ökat. Studieavbrotten har visserligen uppmärksammats mer och också åtgärdats på ett bättre sätt än tidigare, men alltefter som fler skoltrötta elevgrupper söker sig till gymnasieskolan på att arbeten för dessa ungdomar saknas, så har också förutsättningarna och riskerna för studieavbrott tenderat att öka för dessa grupper.

Gymnasieskolan från 1971 kan sammanfattningsvis och allmänt sägas fungera bra för de skolmotiverade, starka och studieintresserade eleverna men fungerar mindre bra eller dåligt för de skoltrötta och svaga eleverna. Elever från "goda" hemmiljöer klarar sig betydligt bättre än elever från hemmiljöer med låg utbildningstradition och som befinner sig i ett socialt underläge. De ekonomiska hindren är inte särskilt framträdande i vår studie utan snarare är det det psykologiska stödet hemifrån och skolans sätt att psykologiskt möta dessa elever som har väsentlig betydelse för om skolan skall lyckas eller inte.

Något tillspetsat kan hävdas att den nya gymnasieskolan från 1971 fortfarande, liksom sina föregångare, i hög grad är en sorteringsinstitution som slår ut svaga elever och bidrar till att skapa den pedagogiska underklass som Husén hävdar i inledningen till denna rapport.

Vad kan samhället göra åt dessa ungdomsproblem? Eftersom studieavbrotten är så komplexa kan knappast något enkelt universalmedel tillgripas. Vi knyter an till den teoretiska bakgrundsmodell som skisserats på sid. 2. Där ses studieavbrotten och andra misslyckanden i skolan som en funktion av samhälleliga, individuella och skolmässiga faktorer, vilka interagerar med varandra i ett tidsperspektiv. För att komma åt uppkomsten och utvecklingen av misslyckande i skolan måste alltså nämnda förhållanden studeras under hela skoltiden och inte endast ses som ett problem i gymnasieskolan. I föreliggande studie har problemen främst studerats utifrån de skolmässiga och individuella förhållandena under en tidsperiod som sträcker sig från lågstadiet och upp i gymnasieskolan. Vi återkommer i en senare rapport med data om de studieavbrytande elevernas prestationsutveckling (skolresultat) från årskurserna 3, 6 och 8.

Eftersom studierna mest koncentrerats till skolförhållanden är det skolan som främst kommer i centrum för följande förslag till åtgärder. Därmed inte sagt att samhälls- och hemförhållandena har en oviktig roll i detta problemkomplex. Snarare är det just dessa faktorer som avspeglar sig i skolan och i ett djupare perspektiv som har den allra största betydelse. Skolan kan dock på ett bättre sätt än tidigare hjälpa till att minska de stora problem som framförallt de negativa studieavbrotten och andra misslyckanden i skolan innebär för en stor grupp elever - en kategori ungdomar som till stora delar kan betraktas som riskgrupper i samhället över huvud taget.

Först skall alltså konstateras att studieavbrott i gymnasieskolan inte är ett problem som enbart kan läggas gymnasieskolan till last. Eftersom vi ser det ur ett tidsperspektiv så spelar hela skoltiden en avgörande roll för hur eleverna klarar utbildningen i gymnasieskolan.

Mot bakgrund av de resultat vi erhållit och inför ungdomars utbildningssituation på 80-talet, då nära nog 100 procent av en årskull elever kan förväntas behöva gymnasial utbildning för att få ett arbete kan följande synpunkter anföras. De 25 - 30 procent elever som föreliggande studie framför allt berör kan då inte längre lämnas utanför gymnasieskolan utan att löpa risk för stora problem för dem själva och för samhället. Utbildning i en eller annan form är alltså nödvändig. Hur kan skolan möta denna grupp elever som idag utgöres av studieavbrytare på grundskolans högstadium, skolslutare efter årskurs 9 och studieavbrytare framför allt i årskurs 1, men även i högre årskurser?

Följande principiella synpunkter på skolan inför 80-talet bör givetvis vara av värde för samtliga elever men är särskilt nödvändiga för de grupper som idag står utanför eller lämnar gymnasieskolan med icke slutförda studier.

Baskunskaper

Flera studier under senare år har pekat på bristande baskunskaper. Huruvida det gäller samtliga elever efter fullbordade studier eller ej är en fråga som diskuteras. I vår studie kan vi endast belysa de studieavbrytande gruppernas skolresultat från standardprov i grundskolan. Dessa presenteras i en senare rapport men omnämnes i korthet redan i detta diskuterande avsnitt. Vi har funnit att studieresultaten för studieavbrytare på grundskolans högstadium och skolslutare efter årskurs 9 markant avviker från den grupp elever som fortsätter sin skolgång i gymnasieskolan. Studieavbrytarna i årskurs 1 i gymnasieskolan avviker också, men inte lika markant från den elevgrupp som fortsätter. Studieavbrytarna i årskurs 2 innehåller både elever som understiger eller överstiger normalresultaten. Studieavbrytarna i årskurs 3, de taktiska studieavbrytarna, uppvisar inga skillnader mot de elever som fortsätter.

Bristande baskunskaper torde vara en central faktor för de elever som inte går till gymnasieskolan eller avbryter på ett tidigt stadium. Bristerna får då bedömas i förhållande till de krav som gymnasieskolan ställer. Nivån på vad som är tillräckliga respektive otillräckliga kunskaper kan vi inte fastställa, men att bristande baskunskaper finns med i bilden av studieavbrytarna synes vara klar. En fortsatt uppmärksamhet på elementära baskunskaper och färdigheter i grundskolan ser vi som nödvändig men lika viktigt är att den fortsatta undervisningen i gymnasieskolan uppmärksammar sådan inläring.

Det tidiga valet

Grundskolans delaktighet i studieavbrotten synes var förknippad med informationen om gymnasieskolan, studie- och yrkesorienteringen samt förberedelserna inför gymnasiestudierna. Information och vägledning kan inte påstås vara försummad eller ens bristfällig men elevernas möjligheter, förutsättningar och mognadsgrad att ta emot sådan vägledning och orientering kan man sätta starka frågetecken för. Att redan i årskurs 6 välja särskild eller allmän kurs och att senare kunna välja inriktning mot eller göra ett direkt val av ett bestämt yrke torde vara för mycket att begära av eleverna i 15-årsåldern. Flertalet kommer in på sina förstahandsval men ändå blir inte valet det riktiga. Det definitiva valet kommer alltså för tidigt för eleverna. Att låsa fast sig vid linjer och bestämda slutmål redan i grundskolan strider mot den utvecklade yrkesmognad som många elever besitter.

Informationen från gymnasieskolan

Gymnasieskolans roll i att orientera blivande elever synes vara otillräcklig. De som bäst känner de olika utbildningslinjerna torde vara personalen på gymnasieskolorna. Det förekommer lokalt en del utbyten mellan de olika skolformerna, men i det stora hela är sådant informationsutbyte av mycket ringa omfattning. Såsom skolformerna är konstruerade tjänstemässigt och schemamässigt låter det sig heller inte så lätt göras. Gymnasieskolan bör i större utsträckning ges möjligheter att medverka i sakinformation kring sitt utbildningsprogram för att hjälpa till att nedbringa antalet felval och förebygga studiemisslyckanden.

Klyftan mellan grundskola och gymnasieskola

Förutom de tidigare nämnda förhållandena så kommer gymnasieskolstudierna för brådstörtat och överrumplande för en del elever, särskilt för elever med svårigheter och annorlunda förväntningar. Arbetssätt, krav, organisation personligt omhändertagande, skolmiljö, resor, inackordering, nya kamrater m m kan verka chockartat för sådana elever. Andra elever kan dock finna detta som något positivt. Men för att nedbringa studiemisslyckanden i form av bl a studieavbrott är dessa aspekter viktiga att uppmärksamma.

Inskolning i gymnasieskolan

Den mjuka övergång som de här behandlade elevgrupperna är i behov av uteblir i stor utsträckning. Olika elever behöver olika lång tid för en sådan inskolning. Den inskolning som idag sker under de första veckorna är inte tillräckliga för att anpassa elever med svårigheter och skoltrötthet till en för dem meningsfull skolgång. De möter en alltför likartad skolgång oavsett förutsättningar, behov och intressen. En inskolning som mer är anpassad till de olika elevernas behov synes därför nödvändig.

Mer varierat kursutbud i gymnasieskolan

Trots det till synes rika utbudet av linjer och kurser så finns det inte tillräckligt utrymme för många obestämda och ej yrkesmogna elever.

Valet gäller oftast en bestämd yrkesutbildning och den leder från början in mot det avsedda yrkesområdet. Många gånger har slumpen fällt avgörandet vid valet i årskurs 9. Valet av ämnen, t ex språk och särskilda kurser sker tidigt och lämnar ingen återvändo.

Kursutbudet omfattar endast 2-, 3- eller 4-åriga studievägar. Några kortare praktiska kurser med begränsad kompetens eller som kan utgöra en grund för fortsatt utbildning på arbetsmarknaden eller i senare skolgång finns ej. Skoltrötta elever med behov av mera näraliggande utbildningsmål och önskan att snabbt komma ut på arbetsmarknaden attraheras inte av gymnasieskolans, i deras ögon, alltför långa och teoretiskt överbetonade utbildningsprogram.

En mera flexibel gymnasieskola

I de fall där valet blivit fel p g a att slumpen eller tillfälligheter spelat in vid valet i årskurs 9 eller att man efter en tid i gymnasieskolan upptäckt att man kommit in på en icke önskad utbildning trots att man medvetet valt och kommit in på sitt förstahandsval så har gymnasieskolan inget annat att erbjuda. Man måste avbryta och återkomma. Att byta linje är möjligt i en del fall men i praktiken är det mycket svårt för många elever att på ett smidigt sätt gå över till en annan utbildning. Man hamnar i återvändsgränder eller tvingas fullfölja en utbildning som man inte passar för eller önskar eller som sista utväg avbryta utbildningen.

Stöd åt studiesvaga elever

Elever med skolsvårigheter av olika slag söker till gymnasieskolan i stor utsträckning. Det brukar lärare på högstadiet, särskilt speciallärare se till. Dessa elever kommer också in i stor utsträckning, men de utgör också en dominerande grupp bland studieavbrytarna. Det stora bortfallet bland dessa grupper beror på att de inte klarar gymnasieskolans krav. De har varit vana vid stöd och hjälp men denna uteblir nästan helt i gymnasieskolan. Lärare med utbildning och vana att ta sig an dessa elever saknas i mycket stor utsträckning i gymnasieskolan.

Elevvårdande insatser

De elevvårdande insatser som är relativt rikligt utbyggda i grundskolan i form av kuratorer, psykologer, speciallärare och mera intensifierat klassföreståndararbete saknar sin motsvarighet i gymnasieskolan. Man kan givetvis diskutera omfattningen av sådana resurser, men inte så få elever som varit beroende av dessa insatser känner sig utelämnade i den nya och annorlunda skolvärld, som gymnasieskolan utgör för dessa. De elever som tillhör de verkliga riskgrupperna riskerar på detta sätt att lämnas åt sitt öde.

Utökade praktiska inslag

Ett vanligt skäl som studieavbrytarna åberopar utgöres av bristerna på praktiska inslag i utbildningen. En övervägande del av skolslutarna och de tidiga studieavbrytarna förväntar sig något praktiskt att ta itu

med. Men det blev "samma gamla pluggskola". Egentligen vill de börja jobba praktiskt men jobb finns knappast för 16-åringar. Skolan är då inte särskilt attraktiv för dessa. Här framträder en av de mera centrala bristerna i utbildning på gymnasienivå. De praktiska inslagen i en eller annan form, gärna i samarbete med arbetsmarknaden torde vara nödvändigt att utvidga och finna nya former för. Våra undersökningsresultat pekar entydigt på att utbildningsmotivationen för sådana "praktiska" lösningar är hög hos en majoritet av årskurs 9-slutare och studieavbrytare i årskurs 1 och även i årskurs 2.

Intensifierad föräldrakontakt

För det stora flertalet elever som anpassar sig bra och fullföljer gymnasieskolan är en föräldrakontakt av mera intensifierat slag förmodligen inte så påkallad. Dessa elever har ofta ett bra stöd hemifrån. Informationer av det slag som idag praktiseras synes vara tillräckliga. Men för de elever som diskussionen främst gäller i denna rapport är kontakten desto viktigare. Dessa elever har dåligt stöd hemifrån. Föräldrarna är många gånger svårkontaktade eller är inte mottagliga för skolans närmanden för att ge hjälp, stöd och råd. Uppgiften är svår för skolan att tackla. Men nya vägar bör ändå prövas. Ett av de mera centrala resultaten av denna undersökning var ju påvisandet av det minimala stöd som de studieavbrytande eleverna erhöll från sina hem. Skolans sätt att ta kontakt lämnar mycket övrigt att önska. Ofta sker kontakten när något negativt inträffat och då är de psykologiska förutsättningarna att nå god kontakt inte särskilt gynnsamma.

Socialt utslagna elever

Redan under grundskoletiden har av olika olyckliga omständigheter, som skolan knappast kan göras ansvarig för, en mycket liten grupp elever råkat på fel kurs i samhället. För flertalet av dem är studieavbrott redan i grundskolan ett faktum. Skolan har dock ett stort ansvar även för denna grupp elever. Åtgärderna för dessa elever är företrädesvis en uppgift för de sociala myndigheterna, men skolan måste ta sin del av ansvaret. Att hjälpåtgärderna i skolan för dessa elever måste bli helt individuellt anpassade ter sig självklart. Skräddarsydda kurser, kortare eller längre, med olika former av partiell utbildning med påbyggnadsmöjligheter måste här prövas.

Mot bakgrund av de synpunkter som här redovisats anser vi följande principiella rekommendationer vara angelägna att ta under övervägande i en kommande revidering av gymnasieskolan. De torde inte enbart vara ägnade att förbättra situationen för de studieavbrytande eleverna utan torde även vara av värde för övriga elever.

- En smidigare övergång mellan grundskola och gymnasieskola där sista terminen i grundskolan och första terminen i gymnasieskolan samordnas på ett bättre sätt.
- En öppnare start i gymnasieskolan med möjligheter för obestämda elever att successivt komma fram till ett bestämt yrkesval eller studieinriktning.
- Större möjligheter att starta med praktiska inslag i utbildningen, särskilt för skoltrötta elever. För en del elever behövs en praktisk start direkt i yrkeslivet med skolan som utbildningsansvarig.

- En starkare betoning av baskunskaper för studiesvaga elever i grundskolan och en bättre beredskap att ta emot dessa elever i gymnasieskolan.
- Ett smidigare sätt att underlätta ändrad studieinriktning och övergångar till annan utbildning, särskilt för elever som hamnat fel eller som ännu inte kommit underfund om sina egna förutsättningar.
- Skapandet av olika varierande utbildningsformer som ger möjlighet till partiella studier, halvfartsstudier, deltidsstudier, mindre delkurser som kan byggas på till kompletta kurser samt varierande lösningar som möjliggör arbetsplatsutbildning med skolan som ansvarig i kursuppläggning och genomförande.

Referenser

- Beckne, R. Studieavbrott i gymnasieskolan. Rapport nr 1, Psykologiska institutionen, Stockholms universitet, 1973.
- Beckne, R. Studieavbrott i gymnasieskolan. Rapport nr 2, Psykologiska institutionen, Stockholms universitet, 1974.
- Beckne, R. Studieavbrott i gymnasieskolan. Särtryck DSU 1974:2, Stockholm, 1974.
- Burt, C. The Backward Child. London, 1937, 1950.
- Dahlgren, H. Svagbegåvade elever från hjälpklass och vanlig klass. Pedagogiska institutionen, Göteborgs universitet, 1972.
- Elkind, D. Barn och unga i Piagets psykologi. Stockholm: Natur och Kultur, 1974
- Elkind, D. Quantity Conceptions in Junior and Senior High School Students. Grinder, Studies in Adolescence. New York, 1963.
- Emanuelsson, I. Studieavbrott i grundskolan. Rapport nr 13, Pedagogiskt Centrum, Stockholms Skoldirektion, 1970.
- Emanuelsson, I. et al. Studieavbrott i grundskolan 2. Högstadielärares inställning till skolleda och studieavbrott. Pedagogiskt Centrum, Stockholms Skoldirektion, 1972.
- Emanuelsson, I. Utbildningshandikapp i långtidsperspektiv. Lärarhögskolans pedagogiska institution, Stockholm, 1974.
- Emanuelsson, I. & Häggkvist, J. Studieavbrott i grundskolan 4. Rapport, Pedagogiskt Centrum, Stockholms Skoldirektion, 1976.
- Emanuelsson, I. Studieavbrott i grundskolan 5. Rapport, Pedagogiskt Centrum, Stockholms Skoldirektion, 1976.
- Erasme, E. Language Development and Social Influence. Pedagogiska institutionen, Linköpings universitet, 1975.
- Grogarn, M. Dålig läsning. Lund: Liber, 1979.
- Grundin, H. Läs- och skrivförmågans utveckling genom skolåren. SÖ Utbildningsforskning, rapport nr 20, Stockholm 1975.
- Hansson, G. Läsning och litteratur. Svensk skola i internationell belysning, II, Uppsala, 1975.
- Husén, T. Skola i kris. Red. Zotterman Y. Liber, 1978.

- Kuhlen, R. G. The psychology of adolescent development. New York: Harper, 1952.
- Kuhlmann, F. The results of repeated mental reexaminations of 639 feeble-minded over a period of ten years. Journal App. Psychol., 5, 1921.
- Ljung, B.-O. The adolescent spurt in mental growth. Uppsala: Almqvist & Wiksell, 1965.
- Magnusson, D., Dunér, A. & Beckne, R. Anpassning, beteende och prestation. Örebroprojektet IV. Datainsamling och bakgrundsvariabler. Psykologiska institutionen, Stockholms universitet, 1967.
- Olson, W. C. Child development (2nd ed.). Boston: D.C. Heath, 1959.
- Persson, B. Dropouts - Om studieavbrott i grundskolan, Sociologiska institutionen, Uppsala universitet, Örebrofilialen, 1972.
- Martinsson, S. Skoltrötta elever, projektplanering och kartlägningsstudie på grundskolans högstadium. Rapport från Pedagogiskt Centrum, Stockholms Skoldirektion, 1976.
- Nordman, E. Studieavbrott i gymnasieskolan, Kronobergs län. Rapporter från länskolnämnden i Kronobergs län, 1974, 1975.
- Piaget, J. & Inhelder, B. The growth of logical thinking. New York: 1958.
- Samuelsson, I. Studieavbrott i gymnasieskolan i Göteborg, läsåret 1977/78. Rapport från Göteborgs skolförvaltning, 1978.
- SOU 1974:53, Skolans arbetsmiljö. Betänkande avgivet av Utredningen om skolans inre arbete - SIA. Stockholm, 1974.
- Stangvik, G. Effekter av specialundervisning. En kritisk studie og et eget empirisk bidrag. Pedagogiska institutionen, Lärarhögskolan, Göteborg, 1970.
- Svensson, A. Studieavbrott och linjebyte i gymnasieskolan. Delrapporter 1-3. Skolöverstyrelsen, 1975, 1976.
- Söderberg, S. Elever som avbryter sin utbildning i gymnasieskolan. Delrapport 1 - Förstudie. Skolöverstyrelsen, Stockholm, 1979.
- Söderberg, S. Elever som avbryter sin utbildning i gymnasieskolan. Delrapport 2. Skolöverstyrelsen, 1980.
- Torpe, H. Intelligensforskning og intelligensprøver. Köpenhamn, 1966. Utbildningsdepartementet. Problem och svårigheter i skolan, Del II. Stockholm, 1974.
- Osterling, O. The efficiency of special education. Stockholm: Svenska Bokförlaget, 1967.

Bilaga 1

Föräldrars utbildningsnivå. Enligt riktlinjer för bestämning av utbildnings- och yrkesnivå.
(Magnusson-Dunér-Beckne, 1967)

(kod)	1	2	3	4	5	6	7	Jämförelsegrupp: elever som fortsätter på närmast högre nivå				
								M	N			
Grundskoleavbrytare												
Pojkar			1	4	1	11	11	n=28	M=5.964	(n=42)	5.072	442
Grundskoleslutare												
Pojkar	1	1	2	10	12	26	17	n=69	M=5.565	(n=81)	4.949	354
Flickor	1	3	3	7	15	46	28	n=103	M=5.738	(n=113)	4.809	335
Båda	2	4	5	17	27	72	45	n=172	M=5.669	(n=194)	-	-
Gymnasieskolan, avbrott gy 1												
Pojkar	1		2	11	10	22	10	n=56	M=5.411	(n=69)	4.871	310
Flickor	6	2	3	6	10	21	11	n=59	M=5.017	(n=62)	4.789	284
Båda	7	2	5	17	20	43	21	n=115	M=5.209	(n=131)	-	-
Avbrott gy 2												
Pojkar	4	1	2	3	6	7	2	n=25	M=4.400	(n=27)	4.881	252
Flickor	3	1		1	2	5	2	n=14	M=4.500	(n=14)	4.767	245
Båda	7	2	2	4	8	12	4	n=39	M=4.436	(n=41)	-	-
Avbrott gy 3												
Pojkar	1		1				1	n=3	M=3.333	(n=3)	4.237	114
Flickor	2	1	3	1	1	2	1	n=11	M=3.727	(n=11)	4.088	91
Båda	3	1	4	1	1	3	1	n=14	M=3.643	(n=14)	-	-
Grundskoleavbrytare + grundskoleslutare								M=5.710.	Avbrytare gy 1 + gy 2 + gy 3		M=4.899	
Samtliga avbrytare								M=5.340.	Avbrytare gy 2 + gy 3		M=4.226	
För samtliga i åk 6								{ Pojkar n=403	M=5.117			
								{ Flickor n=428	M=5.082			

Bilaga 2

Socialgruppsstillhörighet (procentuell fördelning)

Social- grupp	Studieavbrytare årskurs 8			Grundskole- slutare			Studieavbrytare årskurs 1			Studieavbrytare årskurs 2			Studieavbrytare årskurs 3		
	P	F	Tot.	P	F	Tot.	P	F	Tot.	P	F	Tot.	P	F	Tot.
I	6.3	-	-	11.6	10.7	11.1	14.3	22.0	18.3	28.0	28.6	25.6	33.3	27.5	30.8
II	31.3	-	-	33.3	32.0	32.6	35.7	37.3	36.5	40.0	21.4	30.2	33.3	45.5	46.2
III	62.5	-	-	55.1	57.3	56.4	50.0	40.7	45.2	32.0	50.0	34.9	33.3	18.2	23.1
Medeltal social- grupp	2.56	-	-	2.37	2.47	2.45	2.36	2.19	2.27	2.04	2.21	2.10	2.0	1.73	1.92

Medelvärde för samtliga grupper ovan P = 2.36, F = 2.33, Tot. = 2.34

INTERVJUFÖRMULÄR - STUDIEAVBRYTARUNDERSÖKNINGEN

Namn.....
 Folkbokföringsnummer.....
 Adress.....
 Tel.....Sysselsättn. f n
 Högstadieskola.....Medelbetyg.....
 Gymnasieskola.....
 Linje.....
 Tidpunkt för drop-out.....
 Fars utb.....Yrke.....
 Mors utb.....Yrke.....

SKOLFAKTORER

1. Information om gymnasieskolan under högstadiet:vilka linjer	Dålig	Mindre bra	Någorlunda	Ganska bra	Bra
2. Information om gymnasieskolan: arbetssätt, studiekraV m m	Dålig	Mindre bra	Någorlunda	Ganska bra	Bra
3. Information om vart de olika linjerna ledde, vilken kompetens de gav	Dålig	Mindre bra	Någorlunda	Ganska bra	Bra
4. Stämmer informationen med den upplevda verkligheten	Dåligt	Mindre bra	Någorlunda	Ganska bra	Bra
5. Linjeval	5:e	4:e	3:e	2:a	1:a
6. Var gymnasiestudierna svårare än du tänkt dig	Mkt svår	Något svår	Normalt	Något lätt	Mkt lätt
7. Var gymnasiestudierna jobbigare än du tänkt dig	Mkt jobb	Något jobb	Normalt	Något lätt	Mkt lätt
8. Avvägningen teori-praktik. Kommentera.	Dålig	Mindre bra	Lagom	Ganska bra	Bra
9. Lärarnas förmåga att göra undervisningen förståelig,begriplig	Dålig	Mindre bra	Någorlunda	Ganska bra	Bra
10. Lärarnas metodik: organisation uppläggning,hjälpmedel,systematik	Dålig	Mindre bra	Någorlunda	Ganska bra	Bra
11. Lärarnas hjälp vid svårigheter	Dålig	Mindre bra	Någorlunda	Ganska bra	Bra
12. Lärarnas personliga bemätande	Dålig	Mindre bra	Någorlunda	Ganska bra	Bra

13. Information från och kontakt med skolledn. (rektor, studierektor)

Dålig	Mindre bra	Någorlunda	Ganska bra	Bra
-------	------------	------------	------------	-----

14. Studie- och yrkesvalsinformation

Dålig	Mindre bra	Någorlunda	Ganska bra	Bra
-------	------------	------------	------------	-----

15. Elevvårdsservice; Fanns Fanns ej

	Dålig	Mindre bra	Någorlunda	Ganska bra	Bra
Skolsköterska	Dålig	Mindre bra	Någorlunda	Ganska bra	Bra
Kurator	Dålig	Mindre bra	Någorlunda	Ganska bra	Bra
Psykolog	Dålig	Mindre bra	Någorlunda	Ganska bra	Bra
Läkare	Dålig	Mindre bra	Någorlunda	Ganska bra	Bra

16. Möjligheter att påverka skolsituationen genom samverkansformer, skoldemokrati

Mkt små	Ganska små	Vissa	Ganska goda	Mkt goda
---------	------------	-------	-------------	----------

17. Allmän trivsel med skolan i ovanstående faktorer

Dålig	Mindre bra	Någorlunda	Ganska bra	Bra
-------	------------	------------	------------	-----

KAMRATFAKTORER

18. Kamraternas inverkan i samband med val till gymnasiet

Ingen	Liten	Någon	Ganska mkt	Mycket
-------	-------	-------	------------	--------

19. Kamraternas inverkan i samband med drop-out-situationen

Ingen	Liten	Någon	Ganska mkt	Mycket
-------	-------	-------	------------	--------

20. Känsla av att vara utfryst-utstött-möbbad

Ingen	Liten	Någon	Ganska mkt	Mycket
-------	-------	-------	------------	--------

21. Kamratkontakt-kamrattrivsel i gymnasieskolan

Dåligt	Mindre bra	Någorlunda	Ganska bra	Bra
--------	------------	------------	------------	-----

PERSONLIGA FAKTORER

22. Uppfattningen om den egna intellektuella kapaciteten:klara kurserna

Låg	Ganska låg	Normal	Ganska hög	Hög
-----	------------	--------	------------	-----

23. Uppfattningen om den egna psykiska kapaciteten:att stå ut med skolan

Låg	Ganska låg	Normal	Ganska hög	Hög
-----	------------	--------	------------	-----

24. Självförtroende

Dåligt	Ganska dåligt	Normalt	Ganska gott	Gott
--------	---------------	---------	-------------	------

25. Ängslan-Blyghet-Vågar ej

I hög grad	I viss grad	Normal	Just ingen	Ingen alls
------------	-------------	--------	------------	------------

26. Handikapp: fysiskt-psykiskt-sjukdom

Mkt hindrad	Ganska hindr.	Visst hinder	Inte särskilt	Inget hinder
-------------	---------------	--------------	---------------	--------------

27. Läs- och skrivsvårigheter

Grava	Uttalade	Vissa	Obetydl.	Inga
-------	----------	-------	----------	------

28. Talängslan

Grav	Uttalad	Viss	Obetydl.	Ingen
------	---------	------	----------	-------

29. Meningsfullheten med gymnasiestudierna (lönar sig inte-läget på arbetsmarknaden kärvt för utbildade)

Meningslösa	Ganska men.	Delvis men.	Men. fulla	Mkt men. fulla
-------------	-------------	-------------	------------	----------------

30. Insikten i eller förståelsen av att studier-utbildning betalar sig på lång sikt (deferred gratification)-uppskjuten belöning

Ingen insikt	Liten insikt	I någon mån	Ganska god	God insikt
--------------	--------------	-------------	------------	------------

31. Önskan att snabbt komma ut och tjäna pengar för att kunna känna sig fri och vuxen

Stark önskan	Ganska stark	I någon mån	Liten önsk	Just ingen önsk
--------------	--------------	-------------	------------	-----------------

32. Stöd hemifrån ekonomiskt utöver studiebidraget

Mkt litet	Ganska litet	Något	Bra stöd	Mkt bra stöd
-----------	--------------	-------	----------	--------------

33. Stöd hemifrån psykologiskt:
t ex uppmuntran

Mkt litet	Ganska litet	Något	Bra stöd	Mkt bra stöd
-----------	--------------	-------	----------	--------------

HEMFAKTORER

34. Ekonomi i hemmet: måste arbeta för att bidra till försörjningen i stället för att studera

Mkt viktigt	Viktigt	Viss betyd.	Liten betyd.	Ingen betyd.
-------------	---------	-------------	--------------	--------------

35. Boendefaktorer: rum, resor, skolväl

Stor betyd.	Ganska stor	Viss betyd.	Liten betyd.	Ingen betyd.
-------------	-------------	-------------	--------------	--------------

36. Föräldrarnas attityd till studier och utbildning

Negativ	Viss neg.	Varken eller	Positiv	Mkt pos.
---------	-----------	--------------	---------	----------

37. Tillmötesgå föräldrarna i deras önskan om att jag ska studera

Ja, helt	Ja, delvis	Något	Nej, knappast	Nej, inte alls
----------	------------	-------	---------------	----------------

38. Realismen hos föräldrarna om förutsättningarna

Orealistisk	Ganska oreal	Varken eller	Ganska real	Helt real.
-------------	--------------	--------------	-------------	------------

39. Utbildningstradition i hemmet

Ingen	Liten	Någon	Ganska hög	I hög grad
-------	-------	-------	------------	------------

40. Skuldsättningstradition i hemmet

Ingen	Liten	Någon	Ganska hög	I hög grad
-------	-------	-------	------------	------------

41. Kontakten skola-hem, särskilt i drop-out-situationen

Dålig	Mindre god	Någorlunda	Bra	Mkt bra
-------	------------	------------	-----	---------

42. Trivsel hemma

Dålig	Mindre god	Någorlunda	Bra	Mkt bra
-------	------------	------------	-----	---------

PLANER

43. Taktisk drop-out med tanke på kompetensregler

I hög grad	I ganska hög grad	I viss mån	I liten grad	Ingen
------------	-------------------	------------	--------------	-------

44. Taktisk drop-out med tanke på att gå om och höja betygen

I hög grad	I ganska hög	I viss mån	I liten grad	Ingen
------------	--------------	------------	--------------	-------

45. Planer på utbildning längre fram

Inga planer	Vissa planer	Eventuellt	Prel. planer	Def. planer
-------------	--------------	------------	--------------	-------------

46. Handlingsplaner: var-när börja

Inget bestämt	Under plan	Förberett	Anmäld	Def. klart
---------------	------------	-----------	--------	------------

47. Tillfälligt - definitivt studie-avbrott

Def. beslut	Ganska säkert slut	Eventuellt	Tillfälligt	Abs. tillfäll.
-------------	--------------------	------------	-------------	----------------

48. Upplevda orsaker bakom drop-out. De tre viktigaste. Rangordna

1.
2.
3.